

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
FİNANSAL İKTİSAT VE BANKACILIK PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE VE ALMANYA’NIN DOĞRUDAN YABANCI
YATIRIMLARININ SAHRA ALTI AFRİKA ÜLKELERİNE
ETKİSİ

Abdi TADICHA ROBA

Danışman
Dr. Öğretim Üyesi Lale AKINOĞLU KARAMIZRAK

İZMİR - 2018

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAY SAYFASI

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : ABDİ TADİCHA ROBA
Öğrenci No : 2015802184
Tez Başlığı : Türkiye ve Almanya'nın Doğrudan Yabancı Yatırımlarının Sahra Altı Afrika Ülkelerine Etkisi
Savunma Tarihi : 14/01/2019
Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Lale ALKİNOĞLU KARAMIZRAK

JÜRİ ÜYELERİ

<u>Ünvanı, Adı, Soyadı</u>	<u>Üniversitesi</u>	<u>İmza</u>
Dr. Öğr. Üyesi Lale ALKİNOĞLU KARAMIZRAK	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Prof. Dr. Hakan KAHYAOĞLU	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa BILMAN	İZMİR KATİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ	

ABDİ TADİCHA ROBA tarafından hazırlanmış ve sunulmuş olan bu tez savunmada başarılı bulunarak oy birliği (x) / oy çokluğu () ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Metin ARIKAN
Müdür

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Türkiye Ve Almanya’nın Doğrudan Yabancı Yatırımlarının Sahra Altı Afrika Ülkelerine Etkisi**” adlı araştırmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynaklarda gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

/ /2018

Abdi TADİCHA ROBA

İmza

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Türkiye ve Almanya'nın Doğrudan Yabancı Yatırımlarının Sahra Altı Afrika Ülkelerine Etkisi

Abdi TADICHA ROBA

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İktisat Anabilim Dalı

Finansal İktisat ve Bankacılık Programı

Birçok çalışma, doğrudan yabancı yatırımın (DYY) dünyadaki büyümeye etkisini tahmin etmeye çalışmıştır, ancak çok azı Sahra altı Afrika'ya odaklanmıştır. Buna göre, bu tez, Türkiye ve Almanya'nın Doğrudan Yabancı Yatırımının, Türkiye ve Almanya'nın Merkez Bankası ve Afrika ülkelerinden ikincil verileri kullanarak Sahra altı Afrika ülkelerinin ekonomik büyümesine etkisini araştırmaktadır.

ARDL modeli yaklaşımı kullanılarak, bu çalışmada değişken Ekonomik büyüme ve bağımsız ise Toplam DYY, Türkiye'nin DYY, Almanya'nın DYY, Ticaret ve finansın değişkenler olarak kullanılmaktadır. E-views 10.0 yazılım programı kullanılarak, Türkiye ve Almanya'nın DYY'lerinin SAA ülkeleri ekonomik büyüme üzerinde uzun dönemli etkisi olup olmadığını eş bütünleşme ilişkisini araştırıp sınır testi ele alınmıştır. ARDL modelden elde edilen sonuçlar, Türkiye DYY'nin katsayı uzun dönemde istatistiki olarak anlamlı bulunamamıştır. Bu sonucu teorik açılarından ters olup teorik bulgularına göre Türk şirketlerinin geniş yayılımı ve farklı sahra altı Afrika ülkelerindeki yatırımlardan kaynaklanmaktadır ve ayrıca altyapıdaki Türk yatırımı büyümeyi artırmaktadır. Doğal kaynaklara daha fazla yoğunlaşan diğer birçok ülkenin yatırımcılarının aksine, Türk yatırımcılar ekonomik büyüme için etkili olan ve

ev sahibi ülkelere yeni teknoloji veya bilgi getirecek daha fazla altyapı sektörüne yoğunlaşmaktadır. Öte yandan, Dünya'daki DYY, Ticaret, Finans ve Almanya'nın DYY uzun dönemde ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu sonuç önceki literatürle uyumlu olduğunu gösterip Alman DYY'lerinin ise nedeni belirli ülkelerdeki Alman şirketlerinin yoğunlaşması ve aynı zamanda SAA ülkeleri ve Almanya arasındaki ticaretin türü değerini Türkiye'nin karşılaştığı zaman farklı ve büyük olduğunu ifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Büyüme, Doğrudan Yabancı Yatırım, Türkiye, Almanya, Sahra Altı Afrika, GSYİH, Ticaret.

ABSTARCT

Master's Thesis

The Impact of Foreign Direct Investments of Turkey and Germany on Sub-Saharan African Countries.

Abdi TADICHA ROBA

Dokuz Eylul University

Graduate School of Social Sciences

Department of Economics

Financial Economics and Banking Program

Many researchers have tried to estimate the impact of foreign direct investment on growth around the developed countries, but few have focused on Sub-Saharan Africa. Accordingly, in this thesis will estimate the impact of Turkish and German Foreign Direct Investment(FDI) on economic growth of Sub-Saharan Africa countries, using secondary data from Central bank of Turkey and Germany, and African countries.

Using ARDL model approach, the study uses economic growth as dependent variables and Total FDI, Turkish FDI, German FDI, Trade and finance as independent variables. Using E-views 10.0 software program, the researcher test for co-integration of long run relationship by applying the Bounds ARDL Co-integration test. The results from the test shows Turkish FDI has no significance on the economic growth of sub-Sahara Africa. The results are contrary to theoretical finding which shows wide spread of Turkish companies and investments in different sub-Saharan countries and also the nature of the Turkish investment in infrastructure boosts the growth. Unlike many other countries investors which concentrate more on natural resources, the Turkish investors concentrate more infrastructure sector which is effective for economic growth and bring new technology or knowledge to the host countries. On the other hand, the Total FDI, German FDI, Trade and finance has positive significance on the sub-Saharan Africa, the results were the same with previous findings. The result

was because of concentration of German companies in few African countries as well as the types of items of trade which has high values than the Turkey's FDI outflows.

Keywords: Economic Growth, Foreign Direct Investment, Turkey, Germany, Sub-Sahara Africa, GDP, Trade.

TÜRKİYE VE ALMANYA’NIN DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARININ SAHRA ALTI AFRİKA ÜLKERİNE ETKİSİ

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xi
TABLolar LİSTESİ	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR TANIMI, TÜRLERİ VE NEDENLERİ, ETKİLEYEN FAKTÖRLER VE AKIŞI EĞİLİMLERİ

1.1. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIM TANIMI	3
1.2 DOĞRUDAN YABANCI YATIRIM TÜRLERİ	5
1.2.1 Dikey (vertical) Doğrudan Yabancı Yatırım	5
1.2.2 Yatay	5
1.2.3 Ortak Girişim	6
1.2.4 Şirket Birleşmeleri	6
1.2.5 Doğrudan Yabancı Yatırım Lisans Anlaşmaları	6
1.2.6 Özelleştirme Yoluyla Gerçekleşen Yatırımlar	7
1.3 DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN OLUMLU VE OLUMSUZ ETKİLERİ	7
1.3.1. Doğrudan Yabancı Yatırımların Olumlu Etkileri	7
1.3.1.1 Ekonominin Üretim Kapasitesinin Artması	8
1.3.1.2 Yeni Teknoloji ve Yönetim Bilgisi Getirme	8
1.3.1.3 Döviz Girişi Sağlama	9

1.3.1.4 İstihdam Yaratma	9
1.3.1.5 İhracatı Arttırma, Rekabet ve Dinamizm	9
1.3.2 Doğrudan Yabancı Yatırımların Olumsuz Etkileri	10
1.3.2.1 Yerli Şirketler Karşısında Haksız Rekabet Üstünlüğü	10
1.3.2.2 Ekonomi Üzerinde Yabancı Denetiminin Artması ve Bozulması	11
1.3.2.3 İhracatı Kısıtlama ve Dış Ticaret Kısıtlamalarının Aşılması	11
1.3.2.4 Teknolojik Bağımlılık	12
1.4 DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMIN NEDENLERİ	12
1.4.1 Küreselleşme	13
1.4.2 Çok Uluslu Şirketler	14
1.5 DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN DAĞILIMI	15
1.5.1. Doğrudan Yabancı Yatırımların Dünyada Dağılımı	15
1.5.1.1 Aşama 1: 1970-1990 Dönemi	16
1.5.1.2 Aşama 2: 1991-2000 Dönemi	17
1.5.1.3 Aşama 3: 2001 ve Sonrası Dönem	20
1.5.2 Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırımların Çıkış Akışı	24

İKİNCİ BÖLÜM

SAHRA ALTI AFRİKA EKONOMİSİNE GENEL BAKIŞ VE DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMIN AFRİKA ÜLKELERİNİN EKONOMİK BÜYÜMESİNE ETKİSİ

2.1 SAHRA ALTI AFRİKA’NIN EKONOMİK TARİHİ	27
2.1.1 1950-1980 Dönemi	28
2.1.2 1980-2000 Dönemi	29
2.1.3 2000-2007 Dönemi	37
2.1.4 2008 ve Sonrası Dönem	38
2.2 TÜRKİYE’NİN DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARININ SAHRA ALTI AFRİKA ÜLKESİNE ETKİSİ	40
2.3 ALMANYA’NIN DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARININ SAHRA ALTI AFRİKA ÜLKESİNE ETKİSİ	45

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
SAHRA ALTI AFRİKA ÜLKELERİNDE TÜRKİYE VE ALMANYA'NIN
DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMIN ETKİSİNİN EKONOMETRİK
ANALİZİ

3.1 ARAŞTIRMANIN AMACI	49
3.2 ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	49
3.3 LİTERATÜR BULGULARI	49
3.4 VERİ SETİ VE KAYNAKLARI	54
3.5 VERİ ANALİZİ YÖNTEMLERİ	56
3.5.1 Durağanlık ve Birim Kök Testi ve Analizi	56
3.5.1.1 Genişletilmiş Dickey Fuller (ADF) Testi	57
3.5.2 Oto-regresif Dağıtılmış Gecikmeler (ARDL) Eş-bütünleşme Testi veya Sınır Eş-bütünleşme Testi	59
3.5.2.1 Tanı (diagnostic) Testi	62
3.5.2.2 Yapısal kırılma Testi	63
3.5.2.3 ARDL Modeli Uzun Dönem İlişki Analiz	66
3.5.2.4 ARDL Kısa Dönem İlişki Analiz	68
SONUÇ VE ÖNERİLER	71
KAYNAKÇA	75

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ADF	Artırılmış Dick Fuller
ARDL	Autoregressive Distributed Lags
ÇUŞ	Çok Uluslu Şirketler
DBB	Deutsch Bundesbank
DYY	Doğrudan Yabancı Yatırımlar
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
IMF	Uluslararası Para Fonu
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
SAA	Sahra Altı Afrika
SAFRI	Sahra Altı Afrika Girişimi
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TKH	Türkiye Karadeniz Holding
TPAO	Türkiye Petrol Kurumu
TPAŞ	Türkiye Petrolleri Anonim Şirket
UDY	Uluslararası Doğrudan Yatırımlar
UNCTAD	Birleşmiş milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı
VECM	Vektör Hata Düzeltme Modeli
WBI	World Bank Indicator (Dünya Bankası Göstergesi)
YDP	Yapısal Düzenleme Programlar

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Türkiye'nin SAA 2006-2016 ile ticareti (milyar USD)	s. 41
Tablo 2: Türkiye'nin SSA 2001 ve 2016 ile ticaret payı (% toplam ticaret hacminin'si)	s.41
Tablo 3: Türkiye'nin 2015 yılında Sahra-altı Afrika ile ürün ihracatı ve ithalatı	s.43
Tablo 4: Sahra Altı Afrika'daki Türkiye'ye doğrudan yabancı sermaye girişi (milyon ABD doları)	s.45
Tablo 5: Doğrudan Yabancı Yatırımların Akışı - Greenfield Investment, 2010–2015, milyon ABD doları	s.47
Tablo 6: Sahra'nın Güneyinde Doğrudan Yabancı Yatırımlar Menkul Kıymeti, milyar ABD doları	s.47
Tablo 7: Artırılmış Dickey-Fuller Test Sonuçları	s.58
Tablo 8: ARDL eş bütünleşme ve Sınır Testi Sonuçları	s.61
Tablo 9: ARDL Eş bütünleşme için sınır testi sonuçları	s.62
Tablo 10: En Küçük Kare (uzun dönem ilişki) tahminine dayalı teşhis testi sonuçları	s.63
Tablo 11: JARQUE-BERA NORMALITY TEST SONUÇ	s.65
Tablo 12: Uzun dönem EKK tahmini sonuçları	s.67
Tablo 13: Kısa dönem ilişkisi ve ECM tahmini sonuçları	s.70

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: 1970-1990 yılları arasında küresel DYY girişi	s.17
Şekil 2: 1991-2000 yılları arasında küresel DYY girişi	s.17
Şekil 3: DYY çıkışlarının coğrafi dağılımı 1991-2000	s.18
Şekil 4: DYY girişlerinin coğrafi dağılımı 1991-2000	s.18
Şekil 5: DYY girişlerinin ekonomilere dağılımı 1991-2000	s.19
Şekil 6: 2001-2016 yılları arasında küresel DYY girişi	s.20
Şekil 7: DYY girişlerinin coğrafi dağılımı 2001-2016	s.21
Şekil 8: DYY çıkışlarının coğrafi dağılımı 2001-2016	s.21
Şekil 9: 2000-2016 Türkiye DYY'nın Çıkış akışı (Milyon ABD Doları)	s.25
Şekil 10: 2000-2016 Bölgelere göre Türkiye DYY'nın Çıkış akışı (Milyon doları)	s.26
Şekil 11: Toplam dış borç (GSYİH'nin yüzdesi olarak)	s.30
Şekil 12: Birleşik meta fiyat endeksi 1948-82 (1977-9 = 100)	s.32
Şekil 13: 1976'dan 1985'e kadar gelişmekte olan ülkelerin dış borçlanmalarına ilişkin enflasyon düzeltmeli (reel) faiz oranları (yüzde olarak)	s.34
Şekil 14: Yoksul Sahra altı Afrika ülkelerinde kişi başına düşen GSYİH, 1980-2005 (2001-5 için ortalama GSYİH'ye göre sabit PPP dolar cinsinden)	s.36
Şekil 15: Afrika'nın yıllık yüzde GSYİH büyümesi, 2000-12	s.38
Şekil 16: Cusum eğrisi (E-views 10 yazılım programı)	s.64
Şekil 17: Cusum kare eğrisi	s.65

GİRİŞ

Çoğu araştırma, doğrudan yabancı yatırımın (DYY) dünyadaki büyüme üzerindeki etkisini tahmin etmeye çalışmıştır ancak çok az insan Sahra altı Afrika'ya odaklanmıştır. Sahra altı Afrika ülkeleri gibi gelişmekte olan çoğu ülke, ekonomik büyüme ve gelişmede bir araç olarak onaylanması için doğrudan yabancı yatırım çekmeye çalışmaktadır. Ayrıca, genişleyen ve artan bir literatür, bir ülkenin ekonomik kalkınmasında doğrudan yabancı yatırımın önemli rol oynadığını göstermektedir. Dolayısıyla bu tez, Türkiye ve Almanya'nın doğrudan yabancı yatırımlarının Sahra altı Afrika ülkelerine olan etkisini analiz etmeye çalışmaktadır.

Türkiye'nin Afrika ile ilişkisi yatırım, ticaret, yardım, güvenlik eğitim, kültür ve kriz yönetimi, diplomasi alanları önemli ölçüde gelişmiştir. 1998'de yayınlanan Türkiye'nin Afrika'ya Açılım Politikası, ülkenin tüm Afrika'ya ulaşma niyetinin net bir işareti olarak gösterilmiştir. Bunu, daha önce Türkiye'nin göz ardı ettiği kıtada her seviyede katılımı canlandırmak üzere tasarlanmış bir eylem planı izlenmiştir. Bununla birlikte, 1999'da depremler ve finansal kriz Türkiye'yi Afrika ile ilgili hedeflerinin çoğunun ertelemesine yol açmıştır. Ekonomik durumun iyileşmesi ile birlikte 2005 yılı "Afrika Yılı" ilan edilmiş bölgedeki Türk nüfuzunu genişletmek için hükümet ve sivil toplum örgütleri tarafından gerçekleştirilmiştir. Sahra Altı Afrika(SAA) ülkeleri, bazen hem Batı hem de gelişmekte olan ülkelerin politikalarıyla rekabet eden Türkiye'nin küresel politikalarına destek olma potansiyelini sunmaktadır. Türkiye, Sahra Altı Afrika (SAA) ekonomisinin bazı sektörlerinde ekonomik olarak rekabet halindedir; bunun sonucunda özellikle gelişmekte olan ekonomiler Türkiye'nin bölgedeki önemini vurgulamışlardır.

Ticaret, özellikle de ihracat, Türkiye'nin son zamanlarda Afrika'ya vurgu yapmasının en önemli itici güçlerinden biridir. Sahra Altı Afrika'ya yapılan başlıca ihracat, imalat ürünleri, demir-çelik ürünleri, gıda ve tüketici ürünleri, tekstil, çimento, 48 plastiğin ve çeşitli endüstriyel ürünlerdir. Sahra Altı Afrika'dan ithalat çoğunlukla pamuk, mineraller, değerli taşlar, kömür, deri, yağlı tohumlar, kereste ve gıdalar gibi birincil ürünlerden oluşmaktadır. Türkiye'deki ham petrolün bir kısmı Afrika'da (2012'de yüzde 7) kaynaklanmakta ancak Türkiye, Sahra Altı Afrika'nın yükselen enerji sektöründe gittikçe daha faal hale gelmektedir. Son yıllarda, Kamerun, Kenya,

Nijer ve Sudan gibi ülkelerle enerji işbirliği anlaşmaları imzalamış ve Ağustos 2014'te enerji ve doğal kaynaklar bakanlığı, Angola'nın ham petrol çıkarma yatırımları için Türkiye Petrolleri Anonim Şirketi'nin (TPAŞ) öncelikleri arasında olduğunu belirtmiştir. Ayrıca 2014 yılında Türkiye Karadeniz Holding, Gana'nın elektrik ihtiyacının yaklaşık yüzde 20'sini 10 yıllık bir süre boyunca karşılayacak iki taraflı elektrik santrali inşaatı için Gana Devlet Elektrik Şirketi ile anlaşma sağlanmıştır. Sahra altı Afrika ülkelerine ticaret hacmi ve Türkiye doğrudan yabancı yatırım (DYY) 2000'den beri istikrarlı bir şekilde artmaktadır. Sahra altı Afrika ülkeleri arasındaki ticaret hacmi 2015 yılında 8,4 milyar dolara yükselirken, yıl içinde 750 milyon dolara yükselmiştir. Toplam doğrudan yatırımın Etiyopya, Güney Afrika, Sudan, Nijerya ve Somali olduğu yaklaşık 6 milyar dolar civarında olduğu tahmin edilmektedir.

Avrupa'da Almanya endüstriyel devrimde önünü açmıştır: İmalat sektöründe liderdir. Onlarca yıldır, Afrikalılar Alman endüstrisini ve ürünlerine güvenmektedir. Afrika ile Almanya arasındaki ticaret son on yılda hızlanmıştır. Almanya'dan Sahra altı Afrika'ya yapılan ithalat, 2002 ve 2012 yılları arasında yüzde 133 artarak 100 milyar dolardan (2005 sabit ABD Doları) 350 milyar dolara çıkmıştır. Almanya'dan Afrika'ya ilk üç ihracat kategorisi makine, mamul mal ve kimyasallardır. Gelişmekte olan diğer pazarlara olan Alman ihracatı düştükçe Afrika, Almanya için önemli bir ihracat pazarı haline gelmiştir. Güney Afrika, Nijerya, Angola, Gana ve Kenya, Afrika'ya yapılan tüm Almanya ihracatının yüzde 80'inden fazlasını oluşturan ilk beş ülkedir. Örneğin, Almanya'dan Afrika'ya binek otomobil ithalatının artışı 2002'de yaklaşık 700 milyar dolardan (2005 sabit ABD Doları) 2012'de 1.8 trilyon milyar dolara yükselmiştir.

Bu tez, yalnızca genel ekonomiye değil aynı zamanda bireysel sektörlerle ve sağlık gibi sosyal hizmetlere, 1985'ten 2010'a kadar 30 yıllık bir süre boyunca odaklanarak Türkiye ve Almanya'nın doğrudan yabancı yatırımlarının Sahra altı Afrika ülkelerindeki etkisini incelemektedir. Çalışmada, Türkiye ve Almanya'dan gelen tüm DYY'lerin yüzde 80'ini oluşturan Sahra altı Afrika ülkelerinden 5 ülke örnek olarak alınmıştır. Türkiye için Etiyopya, Kenya, Sudan, Senegal ve Kamerun seçilmiştir. Öte yandan, Almanya için Güney Afrika, Nijerya, Angola, Gana ve Kenya örnek alınmıştır. İkincil veriler, dünya genelinde ekonomik bilgiler, uluslararası finansal istatistikler (IFS) ve Dünya Bankası Verilerinden (WBI) derlenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR TANIMI, TÜRLERİ VE NEDENLERİ, ETKİLEYEN FAKTÖRLER VE AKIŞI EĞİLİMLERİ

1.1. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIM TANIMI

Doğrudan yabancı yatırım kavramını uluslararası kabul gören ölçütlerden biri olan OECD'ye (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü) göre, doğrudan yabancı yatırım, doğrudan yatırımcı tarafından başka bir ülkede yerleşik olan bir teşebbüste kalıcı bir bağ oluşturmak amacıyla yapılan bir uluslararası yatırım kategorisidir. (IMF, 1993: 86; OECD, 1996: 7-8).

Doğrudan yabancı yatırımcı ise (ECB) Avrupa Merkez Bankası'na göre yerleşik buldukları ülkelerden başka bir ülkede faaliyet gösteren bir doğrudan yatırım teşebbüsüne sahip olan bireyler, tüzel kişiliği olan/ olmayan kurum veya özel teşebbüsler, tröstler veya diğer organizasyonlar olarak tanımlanmaktadır. Burada yatırım teşebbüsü, en az % 10 hisse oranı veya aynı oranda borsada işlem gören ve oy hakkı veren hisse senedi yoluyla sahip olunan bir adi şirket veya ticaret şirkettir ve bu şirketlere bağlı ortaklıklar, iştirakler ve şubeler şeklindedir (Delice, 2005: 3).

Türkiye'de kullanılan doğrudan yabancı yatırımın tanımı ise OECD'nin kullandığı ortak tanımından biraz farklılık göstermektedir. Türkiye'deki tanımda makine ve teçhizat, sınaî ve fikri mülkiyet hakları, yurt içinden sağlanan haklar gibi iktisadi kıymetler vurgulanmışken, ortak tanımın belirtmiş olduğu uzun dönem bağlılığından bahsedilmemiştir. Türkiye'de Hazine Müsteşarlığı'nın 2005 yılında yayınlamış olduğu Yabancı Sermaye Raporu'nda; "Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu" ile belirtilen tanımların uluslararası şekillere uygun olarak yeniden düzenlenmiş olduğu vurgulanmaktadır. Bu doğrultuda Türkiye, Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanununa göre yabancı ülkelerin vatandaşlığına sahip olan kişiler ile yurt dışında ikamet eden Türk vatandaşlarının yanı sıra, yabancı ülkelerin kanunlarına göre kurulmuş olan tüzel kişileri ve uluslararası kuruluşları yabancı yatırımcı olarak tanımlamaktadır. Bu durumda doğrudan yabancı yatırım, yabancı yatırımcı tarafından getirilen;

- “Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nca alım satımı yapılan konvertibl para şeklinde nakit sermaye,
- Şirket menkul kıymetleri (Devlet tahvilleri hariç),
- Makine ve teçhizat,
- Sinaî ve fikri mülkiyet hakları,
- Yurt içinden sağlanan, yeniden yatırımda kullanılan kâr, hasılat, para alacağı veya mali değeri olan yatırımla ilgili diğer haklar,
- Doğal kaynakların aranması ve çıkarılmasına ilişkin haklar, gibi iktisadi kıymetler aracılığıyla:
 - a) Yeni şirket kurmak ve şube açmak,
 - b) Menkul kıymet borsaları dışında hisse edinimi, menkul kıymet borsalarından en az % 10 hisse oranı. (bu hisse alım düzeyi, yabancı bir ülkede şirket yönetiminde uzun vadede söz sahibi olmayı sağlayan minimum miktar olup IMF’nin de istatistiksel çalışmalarda kullanılmak üzere belirlemiş olduğu en az orandır). Aynı oranda oy hakkı sağlayan edinimler yoluyla mevcut bir şirkete ortak olmak” biçiminde ifade edilmektedir.

En genel ifade ile doğrudan yabancı yatırımlar, bir şirketin yatırımını ülke sınırları dışına yaymak üzere ana merkezinin dışındaki ülkelere üretim tesisi kurması veya mevcut üretim tesislerini satın alması veya sermayesini arttıracak kendine bağlı bir şirket durumuna getirilmesi olarak ifade edilebilir. Bu yatırımlar çoğunlukla Çok Uluslu Şirketler tarafından yapılan uluslararası sermaye akışları olarak görülmektedir.

1.2 DOĞRUDAN YABANCI YATIRIM TÖRLERİ

Doğrudan yabancı yatırımlar çeşitli şekillerde ÷lkeye girmektedir:-

1.2.1 Dikey (vertical) Doğrudan Yabancı Yatırım

Firmanın üretim zincirinin coğrafik yerleştirilmesini (dezentralizasyonunu) içermektedir. Düşük ücretli ÷lkelerdeki yabancı iştirakler, emek yoğun ara ürünler üretmekte ve bu ürünler daha sonra yüksek ücretli ÷lkelere, genellikle de ana şirketin kendi ÷lkesine gönderilmektedir. Sermaye yoğun aşamalar ise, nispeten sermaye zengini ÷lkelerde gerçekleştirilmektedir. Dikey DYY, “etkinlik arayan DYY” olarak da adlandırılmaktadır (Coşkun, 2001: 110). Lim (2001) ise, maliyetin asgari düzeye indirgenmesini amaçlayan dikey DYY’nin “hammadde arayan DYY” olarak da adlandırmaktadır. Kısacası bu yatırım türü, ev sahibi ÷lkenin pazar büyüklüğünden değil de; ÷lkeler arasında, faktörlerin ve hammaddelerin miktar ve fiyat farklılıklarının söz konusu olmasından ve farklı üretim teknolojilerinin varlığından etkilenmektedir.

1.2.2 Yatay

Yerel pazara hizmet vermeyi amaçlayan DYY ise, “yatay DYY” olarak adlandırılmaktadır. Bu yatırım türünün amacı, pazara yönelik üretim sırasında ortaya çıkan maliyetleri, asgari düzeye indirmek ve/ya da değişen yerel şartlara ve tercihlere cevap vererek rekabetçiliği arttırmaktır (Lim, 2001:11). Ayrıca, yatay (horizontal) DYY, kimi zaman “pazar arayan DYY” olarak da adlandırılmaktadır. Müşterilere yakın olmanın sağladığı avantaj, azalan ulaşım maliyetleri ve daha az kültürel engelin söz konusu olması bu yatırım türü üzerinde etkilidir (Çoşkun, 2001: 111)

1.2.3 Ortak Girişim

Doğrudan yabancı yatırımlar bazen yerel bir şirketle veya şirketlerle ortak girişim (joint venture) biçiminde olabilmektedir. Ortak girişim, iki veya daha fazla şirketin bir araya gelerek belirli bir mamül/Pazar alanında işbirliği yapmalarıdır. İki şirket ayrı ayrı zor başarabilecekleri işi, bir araya gelerek daha kolay başarabilirler. Burada yatırım ortaklığına giren işletmelerden bazısı uzman beşeri kaynaklara, bazısı finansal kaynağa, bazısı da gelişmiş teknolojiye veya kaliteli hammaddeye sahiptir. Ortak girişim; yeni bir işe başlamanın yüksek riskini azaltması, küçük işletmelere büyük şirketlerle rekabet etme ve onlar arasında yaşama şansı vermesi ve yeni teknolojileri kolayca elde edebilme imkanı vermesi sebebiyle işletmelere cazip gelebilmektedir (Dinçer, 1998: 289).

1.2.4 Şirket Birleşmeleri

Birleşme, iki veya daha fazla şirketin tüm kaynaklarını bir araya getirerek, hukuki varlıklarını kaybetmeleri ve ortaya yeni bir işletme olarak çıkmaları stratejisidir. Şirket birleşmeleri aynı zamanda şirket evlilikleri diye de adlandırılmaktadır.

1.2.5 Doğrudan Yabancı Yatırım Lisans Anlaşmaları

Lisans anlaşmaları çoğu ekonomist tarafından dış ülkelere açılmada doğrudan yabancı yatırımlarla ihracat arasında bir basamak olarak görüldüğünden bir DYY türü olup olmadığına kuşkuyla bakılmaktadır (Çılbant, 2006:20).

Lisans anlaşmalarında yerli şirket üretim patentini, üretim tekniğini, telif ücreti karşılığında ticaret markası ve malın dağıtım hakkını yabancı ülkedeki şirkete devreder. Tam bir lisans anlaşması ise ürün ihracı yerine teknoloji ihracının ikame edilmesi anlamına gelir. Çünkü teknolojinin yabancı ülkeye aktarılmasıyla söz konusu ürünün o ülkede üretimi sağlanmış olur. Lisans anlaşmalarında lisansı satanla alıcı arasında bir sözleşme yapılır ve alıcı bir kullanım hakkı kazanır (Kökçü,2007:60).

1.2.6 Özelleştirme Yoluyla Gerçekleşen Yatırımlar

Doğrudan yabancı yatırımlar içindeki özelleştirme gelirlerinin hesaplanmasında sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu sorunların da en önemlisi özelleştirme yoluyla gerçekleşen yatırımların diğer doğrudan yatırımlardan ayrı olarak kayıt altında tutulmasıdır. Özelleştirme yoluyla yapılan yatırımlar dünyada özellikle Orta-Doğu Avrupa ve Güney Amerika ülkelerinde yapılmaktadır.1995 yılına kadar Çek Cumhuriyeti'ne yapılan yatırımların yaklaşık olarak tamamı,2000 yılında ise Bulgaristan'a yapılan yatırımların ise yaklaşık % 15'i özelleştirme kaynaklı yatırımlar olduğu görülmüştür (Aydoğuş vd, 2005:16).

1.3 DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN OLUMLU VE OLUMSUZ ETKİLERİ

Doğrudan yabancı yatırımları, yatırımın yapıldığı ev sahibi ülke ekonomisi üzerinde çeşitli ekonomik etkiler yaratır. Bunlar, üretim, istihdam, gelir, fiyat, ödemeler dengesi, ekonomik gelişme ve genel refah gibi etkilerdir. Bu etkilerden bazıları ülke ekonomisine olumlu katkılar sağlarken, bazıları da ekonomiye külfet yüklemektedir. Aynı şekilde bazı etkiler yatırımın yapıldığı anda ortaya çıkarken, bazılarında da yıllar sonra sonuç alınabilmektedir (Türkcan, 2008:14).

1.3.1. Doğrudan Yabancı Yatırımların Olumlu Etkileri

Doğrudan yabancı yatırımların temel olumlu etkisi, ev sahibi ülkenin milli gelirine olan net katkısıdır. Milli gelir etkisiyle alakalı olarak doğrudan yatırımların ev sahibi ülkenin ödemeler dengesi üzerinde yaratmış olduğu etki de büyük önem taşımaktadır. Doğrudan yabancı yatırımların ev sahibi ülke ekonomisi üzerindeki belli başlı olumlu etkileri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

1.3.1.1 Ekonominin Üretim Kapasitesinin Artması

Yabancı yatırımlar iki yolla bir ülkedeki üretim kapasitesi arttırabilir. İlk olarak ülkeye gelirken getirdiği sermaye ile ikinci olarak ise o ülkede sağladığı karları yeniden dağıtarak ülkenin sermaye birikimine ve üretim kapasitesine doğrudan katkıda bulunmaktadır (Güneş, 2006:42). Büyüme, bir ülkedeki üretim kapasitesinin artması sonucu, üretimin dolayısıyla da milli gelir artması olarak tanımlanabileceğinden, büyümenin sağlanması için yatırımların artması, yatırımların artması içinse tasarrufların artması gerekmektedir (Kara, 2002:52).

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin karşılaştığı en büyük sorunlardan biri tasarruf ile yatırım arasındaki farktır. Harrod-Domar büyüme modeli, bir ülkenin tasarruf oranı ile büyüme oranı arasında doğrudan bir ilişki olduğunu savunur. Bundan dolayı özellikle de doğrudan yabancı yatırımların az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin birçok şekilde (modern teknoloji transferi yoluyla, yönetsel becerilerin transferi yoluyla, beşeri sermayeyi geliştirmesiyle) tasarruf-yatırım farkını kapatmasına yardımcı olarak ekonomik büyüme ve kalkınmalarını teşvik edebileceği savunulmaktadır (Türkcan,2008:14).

1.3.1.2 Yeni Teknoloji ve Yönetim Bilgisi Getirme

Yabancı yatırımlar, sahip olduğu teknoloji ve işletmecilik bilgisini de geldiği ülkeye getirmekte, bu da özellikle az gelişmiş ülkeler için çok önemli bir avantaja dönüşmektedir. Yabancı yatırımlar genelde gelişmiş ülkelere geldiği için üst düzey yönetici kadrosu ve teknik eleman açısından etkin durumdadır. Bu yüzden ev sahibi ülkeler, yabancı yatırımlarından, kendi ülkelerinde araştırma ve geliştirme faaliyetlerinde bulunmalarını ve ev sahibi ülkedeki personeli modern teknoloji ve işletmecilik konularında eğitmelerini beklerler (Güneş, 2006:42). Uluslararası yabancı yatırımcılar da beraberlerinde getirecekleri yetişmiş personeli ile birlikte yerli personellerinde bir uyum içerisinde çalışmasını sağlayacak eğitimin verilmesi ile üretimde uyum ve etkinliğin artmasını beklemektedirler (Esen, 2008:29).

1.3.1.3 Döviz Girişi Sağlama

Yabancı yatırımlar bir ülkeye gelirken yanında da döviz getirmektedir. Yabancı yatırımlar ile gelen bu döviz uzun vadede ithalatı ikame edici ve ihracatı arttırıcı etkiler yaratarak ülkenin ödemeler dengesine olumlu katkılar sağlamaktadır. Bunun yanı sıra yurt dışına yapılan kar transferleri ödemeler dengesini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu yüzden ev sahibi ülkeler genellikle yabancı yatırımlarla şirketlerin kar transferlerini sınırlayıcı düzenlemeleri hayata geçirmekte ve bu şirketlerden karlarını yeniden yatırıma yöneltmelerini istemektedirler (Seyidoğlu, 2003:729).

1.3.1.4 İstihdam Yaratma

Yabancı yatırımların az gelişmiş ülkelerin istihdam sorununun çözümüne ne şekilde katkıda bulunacağını tartışmadan önce yabancı yatırımın geliş şekli ve üretim yaptığı sektöre göre bir ayırım yapmak gerekir. Eğer yabancı yatırımlar var olan bir tesisi satın alarak geliyorsa istihdam etkisinden bahsedemeyiz. Yine yabancı yatırımların girdiği sektörlerle yaratacağı ek istihdam olanakları arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Bir diğer kıstas ise yabancı yatırımların ‘‘emek yoğun’’ teknolojiyi mi, yoksa ‘‘sermaye yoğun’’ teknolojiyi mi benimseyeceğiyle ilgilidir.

Yabancı yatırımlarla kuruluşların altı Afrika ülkeleri en büyük sorunlarından biri olan işsizliği belli bir ölçüde azalttığı ve yarattığı yeni iş olanakları ile istihdam arttırdığı açıktır. Ancak yabancı yatırımların daha çok sermaye yoğun teknoloji kullanması bu etkiyi sınırlamaktadır.

1.3.1.5 İhracatı Arttırma, Rekabet ve Dinamizm

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için önem arz eden noktalardan biri de, ülkelere gelen yabancı sermayeli şirketlerin ihracata yönelik üretimde bulunmalarıdır. Yabancı sermayeli şirketlerin dış piyasalar hakkında geniş deneyimleri, yaygın satış ve pazarlama örgütleri vardır. Ev sahibi ülkeler de bu

imkânlardan yararlanarak ihracatlarını arttırmayı amaçlamaktadırlar (Güneş, 2006:43).

Yabancı sermaye geldiği ülkede iç rekabeti arttırmakta ve ekonomiye dinamizm kazandırmaktadır. Yeni şirketler piyasaya girerek tekelciliği yok etmekte, böylelikle de üretimin genişlemesine ve fiyatların düşmesine katkıda bulunmaktadır (İnal, 2010:32).

1.3.2 Doğrudan Yabancı Yatırımların Olumsuz Etkileri

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları, ev sahibi ülkenin ekonomisi üzerinde olumlu etkilere sahip olsa da, bazı durumlarda ülke ekonomisi açısından olumsuz sonuçlar yaratabilmektedir. Çalışmanın bu bölümünde ana hatlarıyla bu olumsuz etkilerden bahsedilecektir.

1.3.2.1 Yerli Şirketler Karşısında Haksız Rekabet Üstünlüğü

Doğrudan yabancı yatırımların doğurabileceği olumsuz etkilerden biri, yabancı sermayeli şirketlerin teknolojik üstünlüklerini kullanarak, yerli şirketleri rekabet edemez duruma getirmeleridir. Bu durumda piyasa tekeli bir yapıya bürünecektir. Aynı ürünü daha ucuz ve daha kaliteli bir şekilde piyasaya süren yabancı sermayeli şirket, yerli sermayeli şirkete göre avantaj sağlayarak haksız rekabete neden olabilir. Bu yüzden ev sahibi ülke doğrudan yabancı sermaye yatırım ile elde ettiği gelirleri yerli şirketlerin modernizasyonu ve verimliliği için kaynak ayırmak şartıyla ülke ekonomisine entegre etmelidir (Sevinecek, 2010:30).

1.3.2.2 Ekonomi Üzerinde Yabancı Denetiminin Artması ve Bozulması

Yabancı sermaye yatırımlarının özelliklerinden biri de, işletme yönetimi üzerinde doğrudan bir denetim sağlamasıdır. Bu anlamda ülkeye gelen yabancı sermaye ana sektörleri ele geçirerek ekonomiyi denetimi altına alabilir. Sonuç olarak ülkenin ekonomik ve siyasal bağımsızlığı tehlike altına girer. Para, maliye ve dış ticaret uygulama serbestisi kalkar ve bağımsız bir sanayileşme süreci izlenemez (Seyidoğlu, 2003:730).

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yabancı sermaye yatırımları, ekonominin bütünlüğünü de bozabilir. Yabancı sermayeli şirketlerde son teknolojiye sahip üretim teknikleri uygulanırken, diğer alanlarda üretimin geleneksel yollarla yapılması, ekonomiyi ikiye bölünmüş bir yapı içerisine sokabilir (Yorulmaz, 2006:87).

1.3.2.3 İhracatı Kısıtlama ve Dış Ticaret Kısıtlamalarının Aşılması

Gelişmekte olan ülkeler, yabancı sermayenin kendilerine yapacağı yatırımların büyük ölçüde ihracata yönelik olmasını istemektedirler. Fakat yabancı sermaye her zaman ihracata yönelik yatırımlar yapmamakla birlikte, belirli bir kar maksimizasyonu sağladıktan sonra kendi ülkesine ya da merkezine kar transferlerini yapmaları, dış faktörlere yapılan ödemeler ve yabancıların şirketi kurarken yapılan ithal mal girdileri gibi faktörler ekonomiyi olumsuz etkilemektedir (Esen, 2008:32).

Yabancı sermaye yatırımları, gümrük tarifeleri ve ithalat yasakları gibi koruyucu duvarların aşılmasına imkân tanımaktadır. Dış ticaret kısıtlamaları birtakım koruyucu amaçları gerçekleştirmek üzere konurlar. Bu kısıtlamalar tüketimin daraltılması veya yerli üretimin artırılması ile ilgili olabilir. Oysa yabancı sermaye yatırımları ile mallar yurt içinde üretileceğinden tüketim kısılanmaz. Ayrıca çoğu kez gidilen ülkede üretimin son aşaması yapıldığından elde edilen nihai ürün de ulusal bir nitelik taşımaz. Hammadde ve yarı mamul ise ithalat yoluyla ana merkezden karşılanır. Bu da yerli üretimi dışa bağımlı kılmaktadır (Güneş, 2006:44).

1.3.2.4 Teknolojik Bağımlılık

Yabancı şirketler araştırma ve geliştirme faaliyetlerini gittikleri ülkelerde gerçekleştirmek yerine ana merkezde yapmayı tercih ederler. Bu şekilde ev sahibi ülkelerin araştırma faaliyetlerine katılmamaları ve sürekli olarak yeni çıkan teknolojileri ithal etmek zorunda bırakılmaları, teknolojik bağımlılığın artması anlamına gelmektedir. Buna ilaveten, yabancı sermaye yoluyla ev sahibi ülke belirli teknolojileri kullanmaya zorlanır, bu da sanayileşme ve ulusal teknolojideki gelişmeyi ters yönde etkileyebilir (Yorulmaz, 2006:88).

1.4 DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMIN NEDENLERİ

Doğrudan dış yatırımları caydırıcı veya cazip hale getiren birçok neden bulunmaktadır. Seyioğlu'na göre,(2007)

- Değişik coğrafyalara yayılmış olan hammadde ve diğer üretim faktörlerinin ucuz, sürekli ve yeterli şekilde temini,
- Üretimin çeşitli aşamalarının farklı yerlerde gerçekleştirilmesinin sağladığı maliyet avantajından yararlanma düşüncesi
- Üretici firmanın üretim süreçlerine ilişkin sahip olduğu özel bilgi ve teknikleri herhangi bir şekilde paylaşmak istememesi nedeniyle lisans anlaşmaları yapmak yerine bizzat üretmeyi tercih etmesi
- Üretici firmanın piyasaya sürdüğü markayı korumak amacıyla üretimi kendisinin yapması konusunda ısrarcı bir tutum sergilemesi
- Firmaların markalaşması sonucu yarattığı güvenden yurt dışında da istifade ederek müşteri potansiyelini artırma düşüncesi
- Firmanın kendi ülkesinde geçerli olan mevzuat nedeniyle yaşadığı kısıtlamalardan kurtularak bu alanda daha liberal ortamlarda çalışma şeklindeki politikaları
- Yabancı teknolojilerden istifade etme düşüncesi.

1.4.1 Küreselleşme

Uluslararası para fonu(IMF) küreselleşmeyi, özellikle sınır ötesi ürün, hizmet ve sermaye hareketleri yoluyla ekonomilerin dünya çapında giderek bütünleşmesi olarak tanımlar. Küreselleşme, öngörülen negatif yönlerine kıyasla dünya ekonomisini olumlu yönde etkilemiştir. Küreselleşmenin bahsi geçen pozitif etkileri arasında, daha az endüstrileşmiş ülkelere dünya çapında daha büyük piyasalara erişim fırsatları sağlanması da bulunmaktadır.

1930'lardaki Büyük Buhran'dan sonra, şirketlerin ve bireylerin denizaşırı ülkelere yatırım yapma yabancı kaynaklı tahvil satım alma, hatta tahvil bulundurma haklarına bile büyük kısıtlamalar ve katı sınırlar getirilmiş. 1970'lerde sonra kısıtlamaların çoğu kaldırılarak ve yatırımcıların yabancı tahviller almaları kolaylaştırılmıştır.

Küreselleştirmeyi eleştirenlerin büyük bir çoğunluğu; yabancı yatırımın, gelişmiş ülkelerin daha yoksul ülkelere onların ürünlerini aktararak ve ucuz iş gücünden ayrıca daha esnek yasalardan yararlanarak daha fazla gelir elde etmek için gerçekleştiğini öne sürmektedir. Ancak bu iddia pek de doğru değildir çünkü küresel DYY istatistikleri incelendiğinde gelişmiş ülkelerin, DYY akışından en büyük payı aldığını görüyoruz. Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD) 2016 Dünya Yatırım Raporu'na göre, gelişmiş ekonomilere akan içeriye dönük DYY neredeyse ikiye katlanarak 962 milyar dolara ulaşmıştır. Bu rakam, küresel DYY'nin 2014'teki değeri olan %41'i 2016'da %55'e taşımıştır. Avrupa'da kuvvetli bir içeri akış raporda söz edilmiştir. Birleşik Devletler 'de ise 2014'te kaydedilen oldukça düşük seviyenin ardından DYY neredeyse dört katına çıkmıştır. DYY akışı geçtiğimiz her on yılda artmış olsa da, Güney Afrika'daki gelişmekte olan ülkeler küresel yatırımdaki paylarını kaybetmiştir. Bu nedenle Sahra Altı Afrika'nın küreselleşme tarafından geride bırakıldığı söylenebilmektedir.

1.4.2 Çok Uluslu Şirketler

Çok uluslu bir kuruluş, faaliyetleri ikiden fazla ülkede konumlanmış bir ticari örgütlenme ve yabancı yatırımı tanımlayan örgütsel biçimdir. Bir firma, ikinci bir ülkede kısmen veya tamamen tali şirket sahibiye çok uluslu kuruluş olarak ifade edilmektedir.

Hammaddelere ve pazara yakınlık: hammaddelerin işlenmesine yönelik yatırımlar yabancı yatırımcılar tarafından nakliye masrafları nedeniyle veya yerli şirketlerin bu hammaddeyi işleyebilecek sermaye ve ileri teknolojileri olmadığı için işletilmektedir. Bu tür yabancı yatırım “yatay doğrudan yabancı yatırım” olarak tanımlanmaktadır. Bu yatırımın temel amacı, dış pazara mal tedarik ederken harcamaları azaltmak ve böylece dış Pazar payını arttırmaktır. Şirketin kendi ülkesinde küçük bir Pazar payı varsa veya kendi ülkesinde ticaret kısıtlamaları yaşıyorsa, o zaman dış pazara yatırım yapmak firma için çekici hale gelmektedir.

İthalatçı ülkelerin ticareti kısıtlayıcı tedbirlerden kaçınma: ihracatçı firma, ithalatçı ülke tarafından ve kota uygulandığında piyasayı kaybetme riski ile karşı karşıyadır. Tarife ve kotalardan kaynaklanan olumsuz etkilerden kurtulmanın ve bu pazarda yüksek pay almalarının en etkili yolu piyasada doğrudan üretime başlamaktır.

1.5 DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN DAĞILIMI

Bu bölümde dünyadaki DYY akışı, Türkiye'yi ve Almanya'nın DYY çıkış eğilimleri tartışacaktır.

1.5.1. Doğrudan Yabancı Yatırımların Dünyada Dağılımı

Dünya ülkelerinin, dolaysız yabancı sermaye yatırımlarını tanıması, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde başlamaktadır (DPT, 2000: 3). Özellikle 1960'lardan itibaren, uluslararası ekonomi değişme göstererek doğrudan yabancı yatırımlar, çok uluslu şirketler ve diğer uluslararası üretim şekilleri önem kazanmaya başlamıştır (Hosseini, 2005: 528). Bu gelişime rağmen genel olarak gelişmekte olan ülkelerde 1990'lı yıllara kadar yabancı yatırımı yapacak kişilere ve şirketlere karşı bir güven problemi söz konusu olmuştur (DPT, 2000: 3).

1958 yılında Avrupa Birliği (AB)'nin kurulmasıyla birlikte DYY'lerde çok hızlı bir artış yaşanmıştır. Bu artışta, özellikle AB'nin gümrük birliği esasına dayanarak uyguladığı ticari engellerden kurtulmak isteyen Amerikan yatırımları önemli olmuştur. Bu dönemde, gelişmişte olan ülkelere yönelik DYY'ler daha ziyade petrol ya da doğal kaynak zengini olan birkaç ülkede gerçekleşmiştir. Sonrasında ise Dünya'da petrol sorunun patlak vermesiyle birlikte DYY'ler yavaşlamış ve mevcut yatırımların büyük bölümü Amerika kaynaklı olmuştur. 1980'li yıllardan sonra DYY'ler artmaya başlamıştır.

Özellikle Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra, hem o bölgeye hem de Doğu Avrupa ülkelerine yönelik yabancı sermaye yatırımlarında bir artış gerçekleşmiştir. Bu dönemde hizmetler sektörü DYY girişlerinden % 40'lık bir pay almış ve DYY'lerde yap-işlet-devret modeli gibi bir ülkede temel altyapı yatırımlarının yapılmasında, özel kesime açılmayı ve yabancı sermayenin katkısını sağlamayı amaçlayan yapılar da oluşmuştur (Şimşek ve Behdioğlu, 2006: 54).

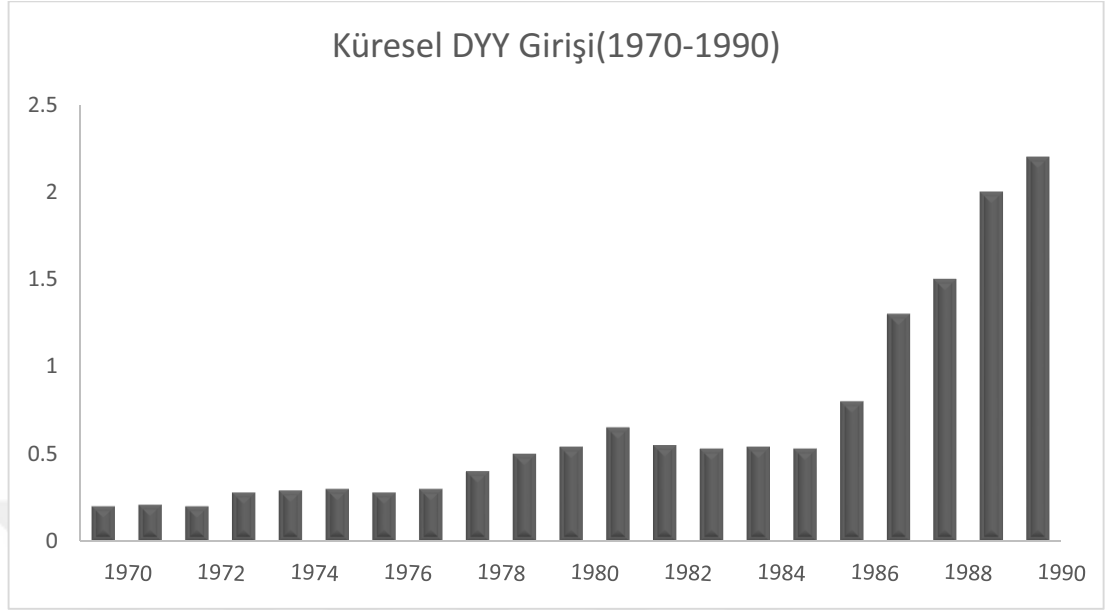
1997'de dünyadaki toplam 478 milyar \$'lık yatırımın % 43'ü gelişmekte olan ülkelere gitmiştir (UNCTAD, 2002: 4). Son 30 yılda DYY akışlarında ve stokta belirgin bir artış görülmüştür. Dünya DYY stokları, 1980'de 698 milyar dolardan

2016'da 1.75 trilyon ABD Doları'na olağanüstü bir artış göstermiştir. DYY akışlarındaki artış, uluslararası ticaretteki büyüme oranını geride bırakmıştır. Küresel DYY'daki eğilimler üç aşamada ele alınmaktadır.

1.5.1.1 Aşama 1: 1970-1990 Dönemi

Bu dönemde ortalama yıllık doğrudan yatırım harcamaları, gelişmiş ülkelerin dünya doğrudan yatırım girişlerinin yaklaşık üçte birini ve dünya çıkışlarının% 96'sını oluşturmasıyla yaklaşık 70 milyar ABD doları olarak kaydedilmiştir. İlk DYY patlaması 1970'lerin sonunda ikinci petrol krizinin tetiklediği 1979-1981 yılları arasında gerçekleşmiştir. Küresel DYY çıkışı 1978'de 39 milyar ABD dolarından 1979'da 63 milyar ABD dolarına yükselmiş ve 1982'de 27 milyar ABD dolarına düşmüştür. Kısa süren patlama, iç taraftaki büyük petrol üreten ülkeler tarafından yönetilmiştir. Suudi Arabistan, o dönemde ABD'den sonra ikinci en büyük doğrudan yabancı yatırımcıdır. İki yıl yavaşladıktan sonra, 1980'lerin ortalarında DYY akışı hızla geri dönmüştür. 1983-1989 döneminde, dünya DYY akımları yıllık% 28.9'luk bileşik büyüme oranıyla dünya gelirindeki büyüme hızının yaklaşık 4 katı ve dünya ticaretindeki büyüme hızının 3 kat artmıştır. 1985'ten sonra DYY'daki artış büyük ölçüde sanayileşmiş ülkeler arasındaki yatırım akışlarındaki artışa bağlanmaktadır. G5 ülkeleri, Fransa, Batı Almanya, Japonya, Birleşik Krallık ve Birleşik Devletler, küresel çıkışların yaklaşık% 70'ini oluşturuyor ve bu akışların yaklaşık% 57'sini alıyormuştur. Birleşmiş Milletler tarafından "gelişmiş piyasa ekonomileri" olarak sınıflandırılan ülkeler, doğrudan yabancı yatırım akışlarının% 93'ü ve dünya doğrudan yabancı yatırım akışlarının% 81'ine ev sahipliği yapıyormuştur. Dolayısıyla, gelişmekte olan ülkeler bu dönemde doğrudan yabancı yatırımın yalnızca% 19'unu almıştır. Bu tür girişlerin büyük çoğunluğu, Meksika, Brezilya ve Asya'nın yeni sanayileşmiş ülkelerinden oluşan küçük gruplar tarafından hesaplanmıştır.

Şekil 1: 1970-1990 Yılları Arasında Küresel DYY Girişi

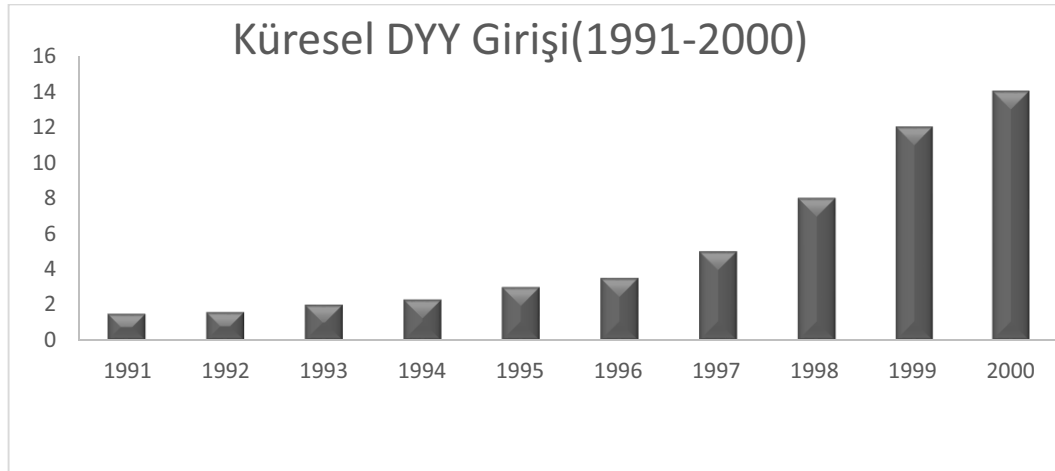

Kaynak: UNCTAD DYY İSTATİSTİĞİ (Küresel DYY-Eğilimler ve Modeller 2014, sayfa 53).

1.5.1.2 Aşama 2: 1991-2000 Dönemi

Bu dönemde dünya DYY akımları, 519 milyar ABD Dolarına ulaşan ortalama DYY akışları ile birlikte yükseliş eğilimi göstermiştir.

Şekil 2: 1991-2000 Yılları Arasında Küresel DYY Girişi

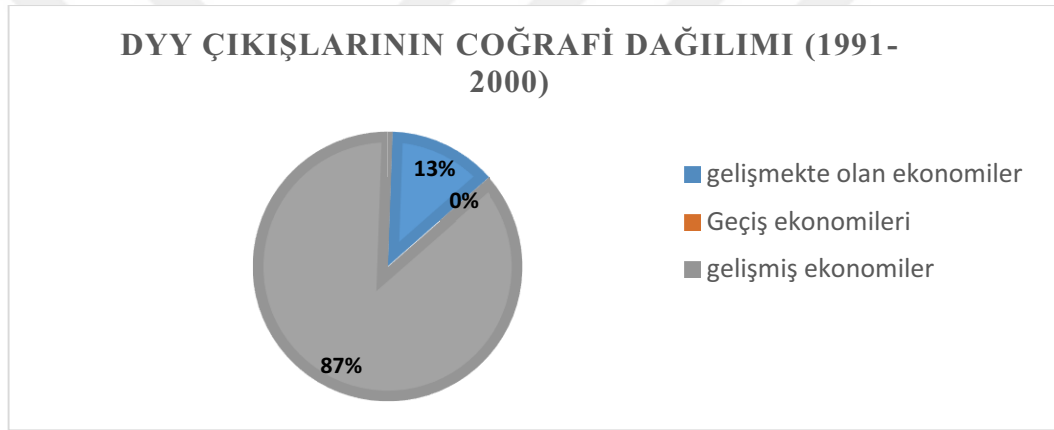

Kaynak: UNCTAD DYY İSTATİSTİĞİ (Küresel DYY-Eğilimler ve Modeller 2014, sayfa 54).

Bu dönemde, yatırım rejimlerini doğrudan yabancı yatırıma elverişli hale getirmek için değişen birçok ülke gözlemlenmiştir. Yatırım rejimini daha liberal hale getiren ve dış yatırıma elverişli hale getiren ülkeler sayısı 1991'de 35 iken 1999'da 63'e yükselmiştir. Ulusal doğrudan yabancı yatırım kanunlarındaki değişiklikler, gelişmekte olan ülkeler arasında giderek artan sayıda yeni ikili yatırım anlaşmalarının (İYA'lar) yapılmasıyla tamamlanmıştır (WIR 2000).

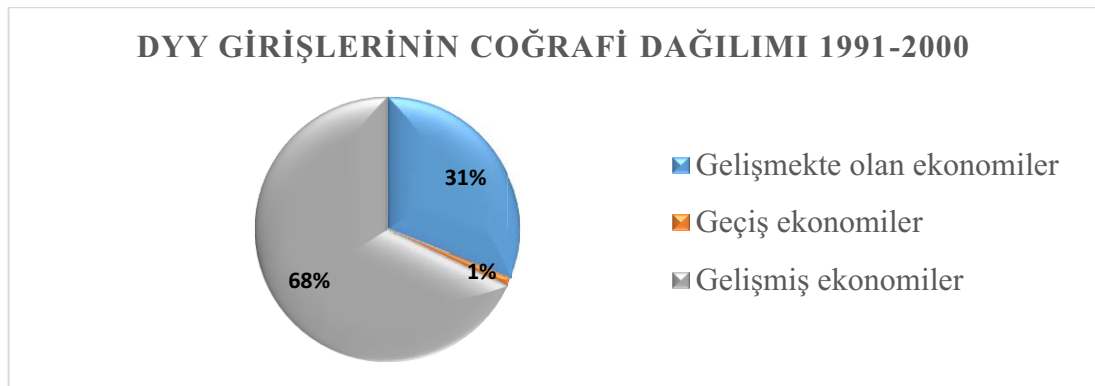
Sonuç olarak, gelişmekte olan ülkelerin küresel doğrudan yabancı yatırım girişindeki payı, birinci aşamadaki % 25'ten 1991-2000 yılları arasında % 31'e yükselmiş ve aynı dönem içinde çıkışlardaki payı % 4'ten % 13'e yükselmiştir.

Şekil 3: DYY Çıkışlarının Coğrafi Dağılımı 1991-2000

Kaynak: UNCTAD DYY İSTATİSTİĞİ (Küresel DYY-Eğilimler ve Modeller 2014, sayfa 55).

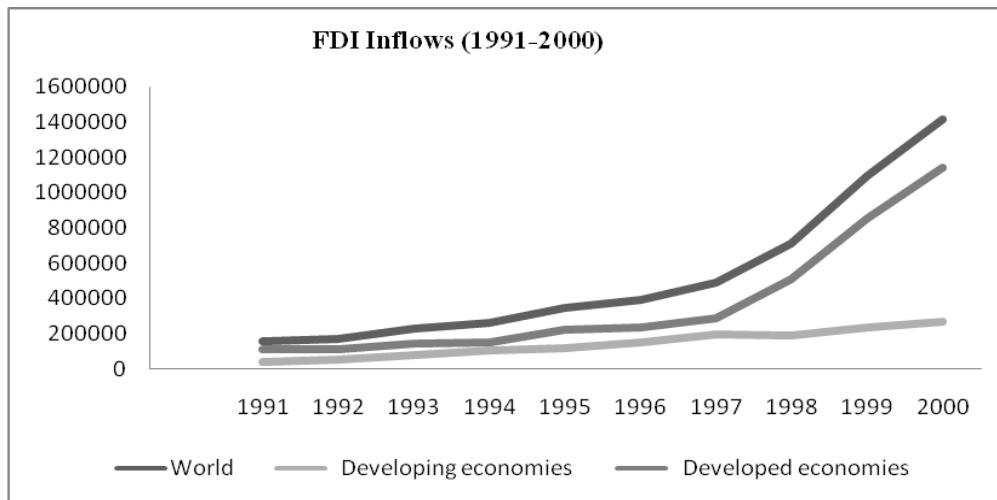
Şekil 4: DYY Girişlerinin Coğrafi Dağılımı 1991-2000

Kaynak: UNCTAD DYY İSTATİSTİĞİ (Küresel DYY-Eğilimler ve Modeller 2014, sayfa 55).

Gelişmekte olan ülkelerde büyük miktarda DYY girişi Çin'e yöneltilmiştir. Diğer faktörlerin yanında yatırım rejimini liberalleştiren Çin, 1992 yılından bu yana gelişmekte olan ülkeler arasında en büyük doğrudan yatırım girişi ülkesi haline gelmiştir ve 1991-2000 yılları arasında toplam girişlerin neredeyse dörtte birini oluşturmuştur. Küresel DYY akımları, 1998-2000 yılları arasında yıllık ortalama% 43'lük bir artış gösteren 1997 yılı sonrası yeni bir rekora imza atmıştır. 1998'de dünya DYY çıkışları rekor düzeyde 690 milyar dolar ve girişleri 706 milyar dolara ulaşmıştır. Bu seviyelere ulaşılmıştır ancak zemine karşısından Asya Mali Krizi, Doğu ve Güney Doğu Asya'daki yüksek ekonomik büyümenin durması, Japonya'daki ekonomik durgunluk ve Doğu'nun ekonomilerini olumsuz etkileyen zayıf emtia ve petrol süreci gibi dünya ekonomisinde çok olumsuz ekonomik koşulların yaşanmıştır. Bununla birlikte, DYY'daki bu artış, yalnızca dönem boyunca istikrarlı bir büyüme hızına sahip olan gelişmiş ülkeler tarafından ve esas olarak Japonya'daki durgunluğun ABD'deki ve Avrupa Birliği'ndeki üretimdeki artış nedeniyle telafi edilmesinden kaynaklanmaktadır (UNCTAD 1999). 1998'de durgunlaştıktan sonra, gelişmekte olan ülkelere yapılan doğrudan yabancı yatırımlar önceki büyüme eğilimine yeniden başlamışlardır. 1999'da gelişmekte olan ülkeler, 1998 yılı boyunca yüzde 16 oranında bir artışla 208 milyar dolarlık doğrudan yabancı yatırım yapmışlardır.

Şekil 5: DYY Girişlerinin Ekonomilere Dağılımı 1991-2000

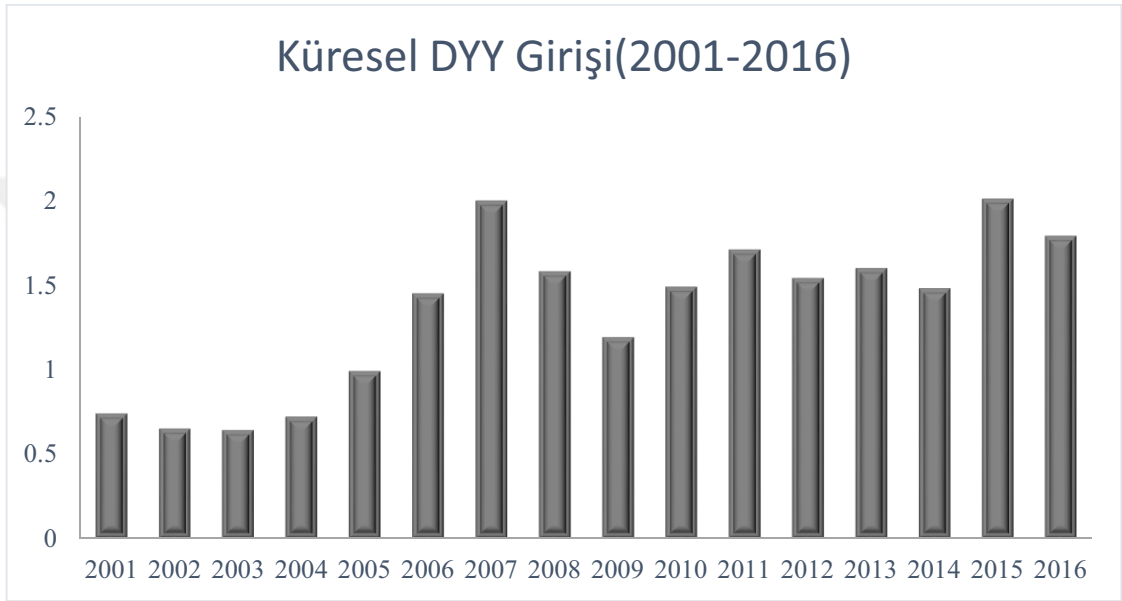

Kaynak: UNCTAD DYY İSTATİSTİĞİ (Küresel DYY-Eğilimler ve Modeller 2014, sayfa 56).

1.5.1.3 Aşama 3: 2001 ve Sonrası Dönem

2001-2016 dönemi, küresel doğrudan yabancı yatırım akışlarında önemli miktarda değişiklik ile ilişkilendirilmiştir; Gerileme eğilimi yukarıya doğru tırmanmıştır. Bu dönemde yıllık ortalama girişler yaklaşık 135 milyar dolar olarak kaydedilmiştir.

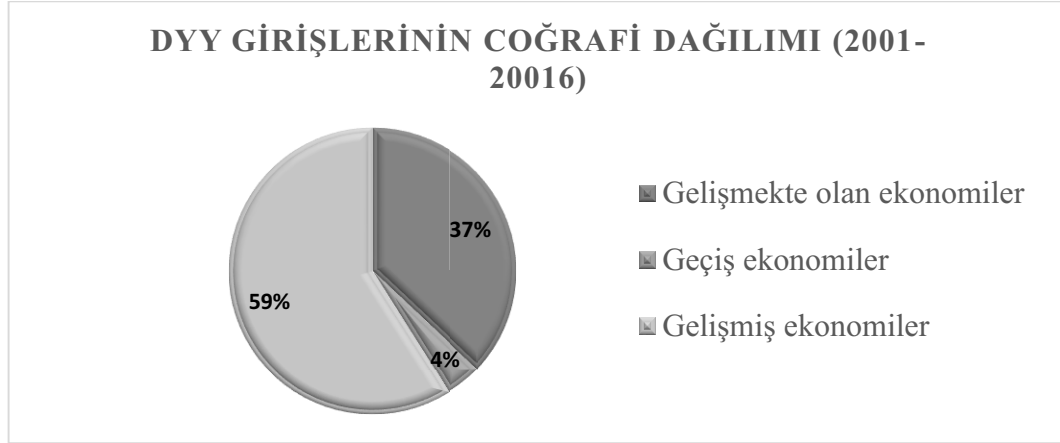
Sekil 6: 2001-2016 Yılları Arasında Küresel DYY Girişi

Kaynak: OECD (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü) DYY İSTATİSTİKLERİ, Kıyas tanımı, 4. baskı (BMD4): Doğrudan yabancı yatırım: finansal akımlar, ana toplamlar,15/12/2017.

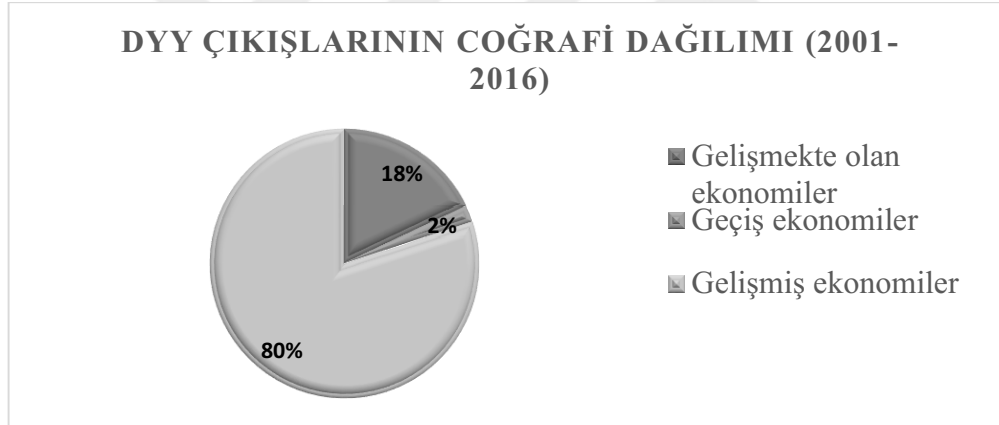
Gelişmekte olan ülkelerde ekonomik liberalizasyonun devam etmesi, 2008 yılı küresel finansal krizine bağlı olarak gelişmiş ülkelerde yavaşlama ve son dönemde yaşanan Euro bölgesi krizi, gelişmekte olan ülkelerin küresel DYY akımlarındaki payının artmasına neden olmuştur. Gelişmekte olan ülkeler ortalama olarak girişlerin% 37'sini, çıkışların ise% 18'ini son on yılda sırasıyla% 31 ve% 13'ten sorumlu olmuştur.

Şekil 7: DYY Girişlerinin Coğrafi Dağılımı 2001-2016

Kaynak: UNCTAD DYY İSTATİSTİĞİ (Küresel DYY-Eğilimler ve Modeller 2014, sayfa 57).

Şekil 8: DYY Çıktılarının Coğrafi Dağılımı 2001-2016

Kaynak: UNCTAD DYY İSTATİSTİĞİ (Küresel DYY-Eğilimler ve Modeller 2014, sayfa 57).

2000 yılına kıyasla, 2001 yılında uluslararası doğrudan yatırım akışları hızla gerilemiştir aynı zamanda girişler% 51 ve çıkışlar% 55 düşmüştür. Küresel DYY akımlarındaki bu istikrarlı düşüş, önde gelen sanayi ekonomilerinin ekonomik faaliyetlerinde yavaşlamaya bağlı olarak, dünyanın gelişmiş ülkelerine olan ve bu ülkelerden gelen doğrudan yabancı yatırım akışlarında düşüş görülmüştür. 2001, 2002 (% 13) ve 2003 (% 12) değerlerinde büyük düşüşler yaşanmasından sonra, küresel doğrudan yabancı yatırım akışı 2004 yılında hafif toparlanma işaretleri göstermiştir. DYY akışlarındaki iyileşme, gelişmekte olan ülkelerdeki düzelme ile hesaplanmıştır.

Asya, Afrika ve Latin Amerika'daki birkaç gelişmekte olan ülke güçlü ekonomik büyüme yaşamış ve kısmen daha fazla doğrudan yabancı yatırım girişi gerçekleştirmiştir. DYY akışları, dünyanın birçok yerinde yüksek ekonomik büyümenin ve güçlü ekonomik performansın etkisiyle 2007 yılında yaklaşık 2 trilyon dolara çıkmıştır. Bununla birlikte, uluslararası yatırımlar 2007 yılının ortalarında ABD'de başlayan finansal ve ekonomik krizden ciddi şekilde etkilenmiştir.

2007'de 2272 milyar ABD doları olan tarihi yüksekliğe ulaşıldıktan sonra, 2008'de Küresel DYY çıkışı 2005 milyar ABD dolarına düşmüştür. Yatırım, 2009 yılının ikinci yarısında dip noktasına ulaşmıştır.

Bunu 2010 yılının ilk yarısında ılımlı bir toparlanma takip etmiştir. 2011 yılında küresel DYY çıkışı% 16 artışla 1.7 trilyon ABD dolarına yükselmiştir ve ilk kez kriz öncesi seviyenin 2005-2007 yıllarını aşmıştır. 2011'de gözlenen güçlü iyileşme, gelişmiş ülkelerin doğrudan yatırım harcamalarındaki düşüş nedeniyle, uzun süre dayanamamış ve onu takip eden yıldaki küresel doğrudan yabancı yatırım akışlarında% 17 oranında bir düşüş izlemiştir. Gelişmiş ülkeler tarafından dışa açılan DYY'daki gerileme, kısmen Euro bölgesinde borç krizinin derinleşmesi ile açıklanmaktadır.

Küresel düzeyde UDY(Uluslararası Doğrudan Yatırımlar) akımlarının ülke ve sektör dağılımlarına ilişkin referans kaynaklardan birisi olarak kabul edilen ve 2016 yılına yönelik nihai verileri ve değerlendirmeleri içeren Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD) Dünya Yatırım Raporu 2017 yılının Haziran ayında yayımlanmıştır. UNCTAD raporuna göre; dünya genelinde 2015 yılında % 34'lük artış gösteren DYY akımları, 2016 yılında % 2 oranında azalarak 1,76 trilyon ABD Dolarına gerilemiştir. Gelişmiş ülkelere yönelen DYY akımları %5 oranında artışla 1,03 trilyon ABD Doları tutarına yükselmiştir. Bu tutarla gelişmiş ülkelere yönelen DYY akımları küresel krizden sonraki dönemdeki zirve noktasına ulaşmıştır. Gelişen ülkelere (gelişmekte olan ülkeler ve geçiş ekonomileri) yönelen DYY akımları ise %9,6 oranında azalarak 714 milyar ABD Dolarına gerilemiştir.

Gelişmiş ülkeler performansı alt bileşenler itibariyle incelendiğinde birbirinden farklılaşan eğilimler gözlenmektedir. Avrupa Bölgesi'ne gerçekleştirilen DYY akımları 2016 yılında %5,8 oranında azalırken, ABD'de görülen %12,3'lük artış

söz konusu azalışı telafi etmiştir. İlaveten, Avustralya’da doğrudan yatırımların yaklaşık 2,5 kat artması ile Japonya’da istisnai 11,4 milyar ABD Doları tutarındaki DYY akımı da gelişmiş ülke performansına katkı sağlamıştır. Avrupa içerisinde ise DYY performansını etkileyen birkaç husus bulunmaktadır. Bunların arasında en önemlisi İngiltere’de gerçekleşen olağan dışı büyük seviyedeki (mega deals) birleşme satın alma işlemlerinin Bölge performansına katkısıdır.

Bu işlemler neticesinde İngiltere’de doğrudan yatırımlar 2016 yılında 7,5 kattan fazla artarak 253,8 milyar ABD Dolarına yükselmiştir. Bunun yanında İrlanda, Fransa ve Almanya gibi önde gelen ülkelerde, şirket içi yeniden yapılandırma (corporate reconfiguration) faaliyetlerinin bir uzantısı olarak bağlı şirketlerin (affiliate) ana firmaya olan kredi ödemeleri DYY akımlarını azaltıcı etki yapmıştır.

Bunun yanında 2015 yılında 70,4 milyar ABD Doları UDY ile Avrupa’da ikinci en fazla UDY çeken ülke konumuna yükselmiş olan İsviçre’de. 2016 yılında UDY akımlarının, şirket yapılandırma faaliyetleri sebebiyle, ülkeye yapılan UDY akımlarının net tutarının 26 milyar ABD Doları düzeyinde bir sermaye çıkışı ile negatif olarak gerçekleşmesi. Avrupa’da doğrudan yatırımları azaltan bir başka unsur olmuştur.

İngiltere’de görülen şiddetli DYY artışının diğer ülkeler tarafından telafi edildiği, ortak bir eğilimden söz edilemeyen Avrupa’da 32 ülkenin 19’unda DYY akımları 2016 yılında azalış olduğu görülmüştür. ABD’nin DYY akımlarında, son yıllarda vergiden kaçınma hamlelerinin etkisi net bir şekilde görülebilmektedir. 2016 yılında da 391,1 milyar ABD Doları DYY ile geçtiğimiz yılın ardından tarihi rekorunu tazeleyen ABD, tek başına küresel DYY akımlarının dörtte birini teşkil etmiştir. 2016 Nisan ayında yürürlüğe giren yeni vergiden kaçınmayı önlemeye yönelik yeni kanunun, önümüzdeki yıllarda DYY akımlarını etkilemesi muhtemel görülmektedir. Gelişen ülkeler arasında ise Asya ülkelerinde DYY akımlarının 2016 yılında %9,6 oranında azaldığı görülmektedir. Asya’daki alt bölgeler itibariyle bakıldığında Doğu Asya’da görülen %18,2’lik düşüşün çoğunlukla Hong Kong’daki DYY azalışından kaynaklandığı görülürken, Güney Doğu Asya’da azalış bölgesel merkez konumundaki Singapur’da görülen zayıf performansın etkisiyle %20,2 seviyelerine ulaşmıştır. Batı Asya Bölgesi’nde DYY akımları %2 oranında azalırken, Güney Asya Bölgesi ise

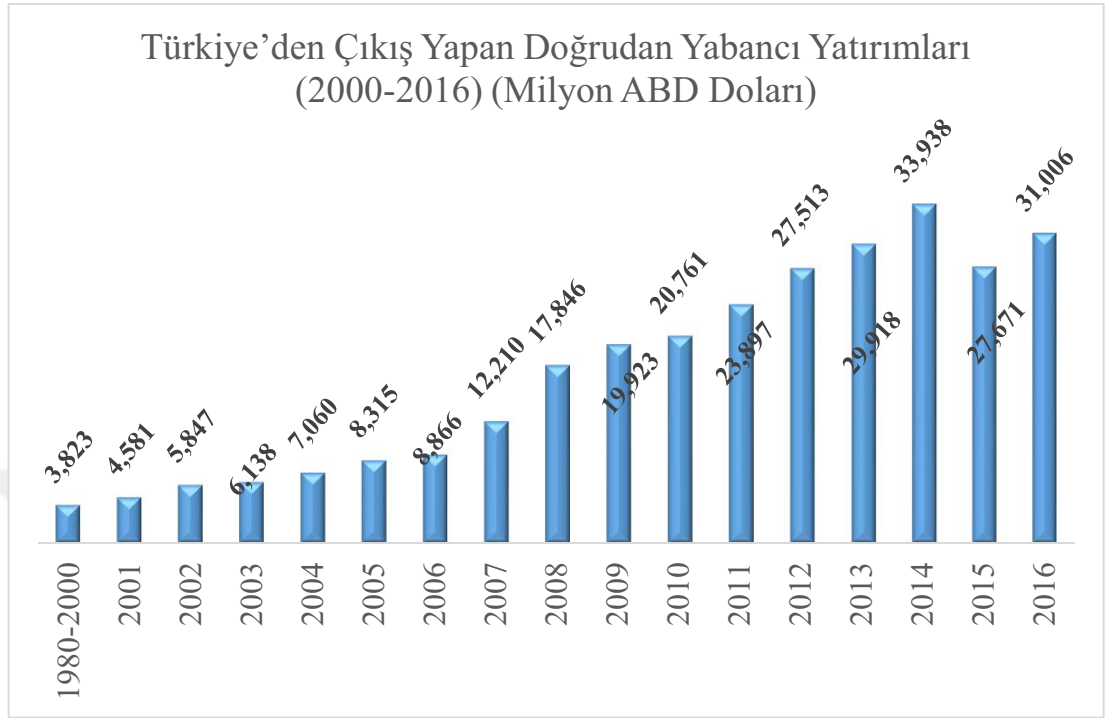
Hindistan'daki güçlü performans sayesinde %5,7 oran ile DYY akımlarının arttığı tek alt Bölge olmuştur.

1.5.2 Türkiye'de Doğrudan Yabancı Yatırımların Çıkış Akışı

Türk firmalarının yurtdışına yatırım yapmalarının nedenlerini araştıran Akçaoğlu, (2005, 190) çalışmasında Türkiye'ye özgü itici nedenler ve yatırım yapılan ülkeye özgü çekici nedenler olarak bir sınıflandırma yapmıştır. Türkiye'ye özgü itici faktörler; Türkiye de üretim maliyetlerinin artışı, yüksek enerji maliyetleri, istikrarsız döviz kurları, yüksek faiz oranları, bürokrasiden kaynaklanan zorluklar, sermayenin erimesi, enerji tedarikinde yaşanan sıkıntılar, vasıflı işçilerin temini, işçi ücretlerinin yüksek oluşu ve genel ekonomik istikrarsızlık gibi unsurları kapsamaktadır. Bu unsurların etkisiyle Türk işletmelerinin yurtdışına yatırım yaptıklarını göstermektedir.

Türkiye'den ilk DYY çıkışlarının 1991 yılında ve 97 milyon dolarla başladığı Türkiye'de 1980 yılı başından 2000 yılı sonuna kadar yurtdışına çıkan toplam DYY 3.823 milyon dolar olmuştur. 2016 Aralık ayı itibariyle yurtdışına çıkan DYY 31.006 milyon dolara ulaşmıştır. Krizlerin yaşandığı 2000 ve 2001 yıllarında yurtdışına DYY çıkışındaki artış ise 2000 yılında 1.190 milyon dolar, 2001 yılında 4.581 milyon dolar olmak üzere toplam 5.771 milyon dolar DYY çıkışı gerçekleşmiştir. Bir önceki yıla oranla artan sermaye ihracı 2002 yılında 5.847 milyon dolar iken 2014 yurtdışına çıkan DYY 33.938 yükseltmiştir. 2015 yılındaki düşüşten sonra (27.671 milyon dolar) 2016 yılında 31006 milyon dolarlık sermaye ihracı gerçekleşmiştir.(Bkz. Grafik 9).

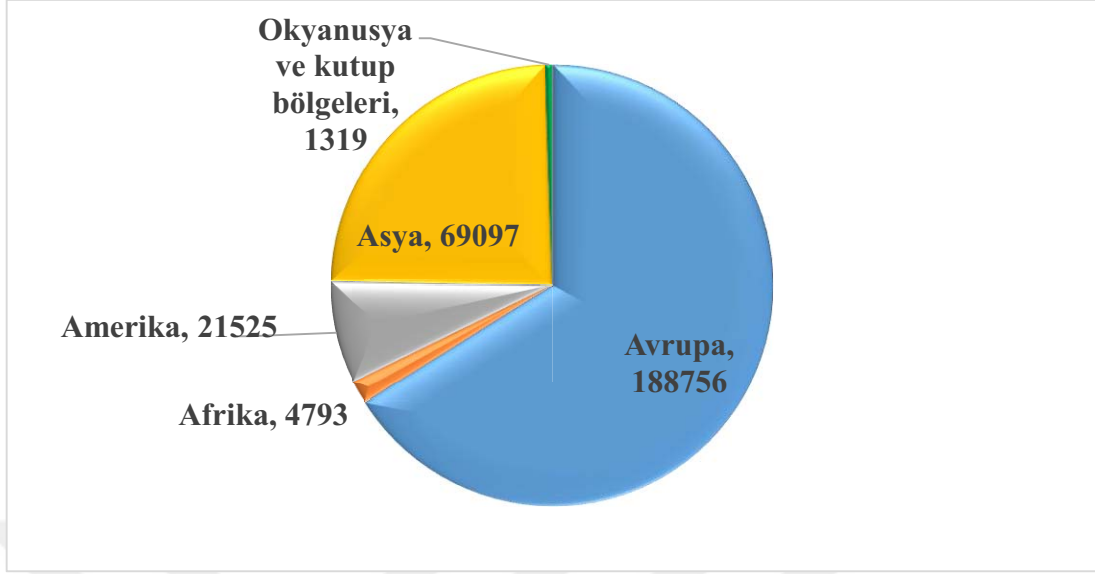
Şekil 9: 2000-2016 Türkiye DYY'nın Çıkış Akışı (Milyon ABD Doları)

Kaynak: TCMB İstatistik Bölümü, Ödemeler Dengesi Bölümü, uluslararası yatırım pozisyonu, Eylül 2017. <http://www.tcmb.gov.tr/>. 17/12/2017.

1980'den günümüze Türk firmalarının yurtdışında gerçekleştirdiği DYY'nin bölgesel dağılımına bakıldığında; Türk firmalarının yurtdışında yaptığı yatırımların başında 188.756 milyon dolarla Avrupa bölgesi, ikinci sırada 69.097 milyon dolar ile Asya bölgesi ve üçüncü sırada ise 21.525 milyon dolarla Amerika gelmektedir. Afrika bölgesi ise 4.793 milyon dolarla dördüncü sırada yer alırken, 1.319 milyon dolarlık Türk yatırımları Okyanusya ve kutup bölgelerine yapılmaktadır.

Şekil 10: 2000-2016 Bölgelere Göre Türkiye DYY'nın Çıkış Akışı (Milyon Doları)

Kaynak: TCMB İstatistik Bölümü, Ödemeler Dengesi Bölümü, uluslararası yatırım pozisyonu, Eylül 2017. <http://www.tcmb.gov.tr/>. 17/12/2017.

Türkiye'den 2014 yılında 6,7 milyar ABD doları tutarında dış yatırımı ile 29. sırada iken, 2015 yılında 4,8 milyar ABD doları dış yatırım ile 38 sırada yer almıştır. 2016 yılında 2,9 milyar ABD Doları dış yatırım ile 37. sırada yer almıştır. Türkiye'nin son yıllarda yurtdışı yatırımlarının da arttığı görülmektedir. Zira 2006-2010 yılları arasında ortalama 1,7 milyar ABD Doları yurtdışı doğrudan yatırım gerçekleştiren Türkiye, 2011-2015 yılları arasında ortalama 4,3 milyar ABD Doları yurtdışı yatırım gerçekleştirmiştir. Türkiye'nin son yıllarda yurtdışı yatırımlarının da arttığı görülmekte, UNCTAD tarafından Dünya'da Yatırım Destek Ajansı yetkilileri ile gerçekleştirilen anket sonuçları, Türkiye'nin gelişen ülkeler arasında öne çıkan yatırımcı ülkelere işaret etmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

SAHRA ALTI AFRİKA EKONOMİSİNE GENEL BAKIŞ VE DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMIN AFRİKA ÜLKELERİNİN EKONOMİK BÜYÜMESİNE ETKİSİ

Bu bölüm, Sahra-altı Afrika'nın ekonomik tarihine genel bir bakış sunmayı amaçlamaktadır. Ulusal ekonomik deneyimlerin çeşitliliğine rağmen, Sahra-altı Afrika'nın ekonomik tarihi dört ana döneme ayrılabilir. Bu bölümleri ilk bölümde farklı alt bölümlere ayırarak tartışacağız. İkinci bölüm, Türk ve Alman DYY'lerinin Afrika ülkelerinin ekonomik büyümesine etkisini gösteren teorik bir bölüm içerecektir.

2.1 SAHRA ALTI AFRİKA'NIN EKONOMİK TARİHİ

Sahra altı Afrika büyüktür. Alanı Çin, ABD ve Hindistan'dan daha büyük, Avrupa Birliği'nin 28 ülkesinin beş katıdır. 930 milyondan fazla nüfusu da Avrupa Birliği'nin iki katına çıkmaktadır.

Afrika ekonomisinin göreceli az gelişmesi bu nedenle bir dizi faktöre kadar takip edilebilmektedir. Sömürgeciliğin bir sonucu olarak, ulusal ekonomilerinin çoğu, sanal mono kültür (madeni veya mal) ihracatçıları olmuştur. Ayrıca, donanım, sermaye malları, tüketim mallarının, teknik-bilgilerinin ve teknolojinin büyük bir kısmında da ithalata bağımlıdır.

Bu çalışma, bağımsızlıktan beri (çoğu ülke için 1960 civarında) sadece Sahra-altı Afrika'nın ekonomik tarihine odaklanacaktır. Ulusal ekonomik deneyimlerin çeşitliliğine rağmen, Sahra-altı Afrika'nın ekonomik tarihi dört ana döneme ayrılabilir: -

2.1.1 1950-1980 Dönemi

1955'ten 1965'e kadar bağımsızlık içinde, Afrika'nın ekonomik konumunun yapısal zayıflıkları genel olarak kabul edilmiştir ve tüm tarafların üstesinden gelmek için aktif devlet müdahalesinin gerekli olduğu varsayılmıştır. Afrika'nın hala birincil ürün ihracatçısı olan geleneksel rolünü oynaması beklense de, “kalkınma için” tarım sektöründen fazla biriktirmek ve bunları ithal ikame güdümlü sanayileşmenin altyapı ve diğer gereksinimlerinde kullanılması sağlayamamıştır.

On Afrika ülkesi, 1967-1980 yılları arasında yılda yaklaşık yüzde 6'lık bir GSYH büyüme oranını gerçekleştirmiştir, bazıları da en iyi performans gösteren Doğu Asya ekonomileriyle karşılaşmıştır. Örneğin, bu dönemde Kenya ekonomisi Malezya'dan daha hızlı büyümüştür ve Fildişi Sahili ekonomisi Endonezya'ninkinden daha hızlı büyümüştür. Giovanni Arrighi, “1975'e kadar, Afrika'nın performansının, dünya ortalamasından ve Güney Asya'dan ve hatta Birinci Dünya bölgeleri (Kuzey Amerika) arasındaki en zenginlerden bile daha kötü olmadığını” belirtmektedir.

Büyüme gerçekleştiren pek çok ülkenin bu eğilimi, 1970'lerin başında tersine dönmüştür. 1979-1981 yıllarındaki ikinci petrol şokunun ardından, sadece bir kaç ülke 1980'lerde sürekli bir büyüme sağlamıştır - özellikle de Afrika büyüme ‘mucizeleri’ olarak bilinen Mauritius ve Botswana. Daha az tanınan Cape Verde, Ekvator Ginesi, Lesotho ve Seyşeller ülkeleri, kişi başına düşen GSYİH bakımından büyüme ve göreceli bir konuma sahiptir. Liberya ve Çad da 1980'lerin sonlarında dört yıllık bir sürdürülebilir büyüme dönemine tanık olmuşlardır.

1980'lere kadar, sürekli büyüme başarısızlığı istisna idi: 1950 ile 1960 yılları arasında sadece Benin, Tanzanya ve Fasta sürekli durgunluk ve olumsuz büyüme dönemleri yaşanmıştır. 1960'larda Çad ve Orta Afrika Cumhuriyeti de durgun yaşamıştır. Bu performans göstericileri grubu (Tanzanya ve Fas, daha sonra performanslarını geliştirmiş) 1960'ların sonlarında ve 1970'lerin başlarında Senegal, Nijer ve Somali tarafından birleştirilmiştir. Kötü performans gösterenler listesinde ani bir artış, 1970'lerin sonunda meydana gelmiştir. 1980'lerde, büyümenin

başarısızlığı istisnadan ziyade kural haline gelmiştir. Bununla birlikte, bazı ekonomiler başarısız olurken, Botswana gibi bazı ekonomiler mütevazı bir şekilde büyümüştür: bu ekonomilerin eklenmesi, bağımsız Afrika'daki ekonomik büyümenin dağılımının tam resmini vermektedir.

2.1.2 1980-2000 Dönemi.

Petrol fiyatlarındaki artışın dışsal şoklarının bir sonucu olarak, ticaret hadlerindeki düşüş ve reel faiz oranlarının artması - yıllık yüzde 2,1'lik Sahra-altı Afrika ülkelerinin GSYH büyümesi, ekonomik büyümeyi yavaşlatmıştır. Borç krizinin kökenlerine bakarak, ticaret koşullarını ve faiz artışlarını azaltarak, Afrika ekonomisinin çöküşünün nedenleri ele alınacaktır. Bu üçü, 1980-2000 döneminde Afrika'nın ekonomik büyümesinin başarısızlığına katkıda bulunan temel faktörlerdir.

A - Borç Krizinin Kökenleri

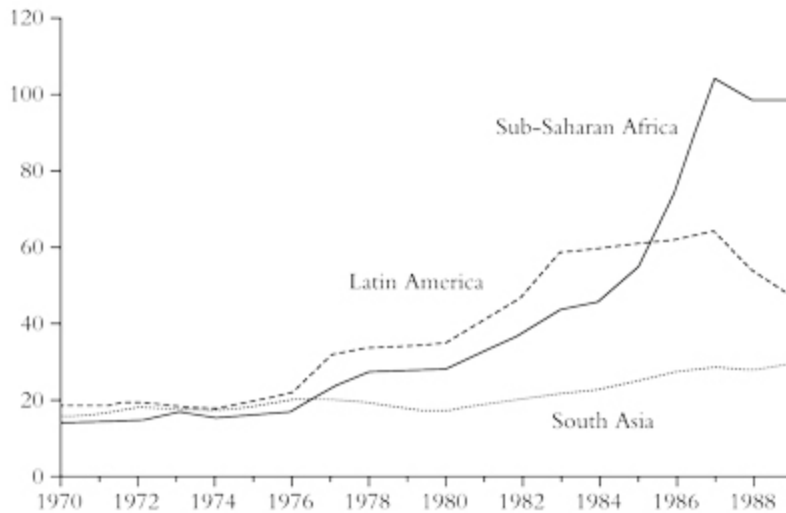
Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC), 1973'te petrol ambargosuyla ham petrol fiyatını önemli ölçüde artırabilmiştir. Bu, Suudi Arabistan, Kuveyt ve Abu Dabi gibi petrol üreticisi devletler için büyük düşüşler sağlamıştır. Ancak ABD, kârlar ABD yatırım bankaları kanalıyla kanalize edildiyse, petrol fiyat artışlarını kabul etmeye hazır olmuştur. Dolayısıyla, kısmen ABD askeri müdahalesinin tehdidinin bir sonucu olarak, bankalar aniden kendilerini kârlı çıkışlar bulmak için ihtiyaç duydukları büyük fonlarla bulmuşlardır. ABD ve Avrupa'daki yatırımların getirileri düştüğü için hükümetler en güvenli bahis gibi görünmüştür. O dönemde hükümetlerin kamu altyapısına yatırım yapmak ve aynı zamanda emtia fiyatlarındaki nispi düşüş nedeniyle karşılanamayan diğer talepleri karşılamak için ödünç almaları gerektiği yaygın kabul görmüştür (aşağıya bakınız). Bu, Dünya Bankası ve diğerleri tarafından çokça abartılmış; “kararsız borçlular” olan pek çok Afrika hükümetini “koordine ettiler ve teşvik ettiler”. İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonraki yıllarda ABD ve Britanya'nın deneyimi, kapsamlı devlet borçlanmasının ekonomik

büyüme (özellikle de şartlarda) kolaylaştırabileceğini göstermiştir. ABD'de, yalnızca federal borç (devlet veya yerel yönetim borçları hariç) 1946'da GSYİH'nin yüzde 120'sine ulaşmış ve Birleşik Krallık'taki hükümet borçları aynı dönemde GSYİH'nin yaklaşık yüzde 250'sine ulaşmıştır. 1950'ler ve 1960'ların uzun ekonomik patlamasının koşullarında, bu kamu borç düzeylerinin sürdürülebilir olduğu kanıtlanmış ve gerçekten de bu yılların sürdürülebilir ekonomik büyümesini kolaylaştırabilmiştir.

Ancak, çoğu Afrika hükümeti ağır bir şekilde borç almış (ancak ABD'nin veya Britanya'nın savaş sonrası seviyelerine değil), ancak daha sonra ekonomileri, hükümetlerin bu kredileri geri ödeyemediği anlamına gelen bir dizi dış şoktan olumsuz etkilenmiştir.

Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı'nın (UNCTAD), sonucu şöyle açıklanmış: “1970’te 11 milyar dolardan fazla olan Afrika, 1980’lerin başlarındaki dışsal şokların ortasında 120 milyar dolarlık dış borç biriktirmiş. 1980’lerde ve 1990’ların başlarında yapısal uyum sürecinde toplam dış borç daha da kötüleşmiş ve 1995’te yaklaşık 340 milyar dolarlık bir zirveye ulaşmıştır”. Şekil 11 bunu grafiksel olarak göstermektedir.

Şekil 11: Toplam Dış Borç (GSYİH'nin Yüzdesi Olarak)

Kaynak: Elbadawi, Ghura ve Uwujaren, 1992

Kötüleşen ekonomik koşulların etkisi, faiz oranlarının artması ve borçların zamanında ödenememesi nedeniyle cezaların uygulanması, önemli miktarda geri ödeme yapılmasına rağmen Afrika borçlarının artmasına neden olmuştur. Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı'nın (UNCTAD), 1970 ve 2002 yılları arasında Sahra-altı Afrika'nın 294 milyar dolarlık krediyi aldığını, 268 milyar dolarlık borç servisini geri ödediğini, ancak yine de 210 milyar dolarlık borçlarla birlikte kaldığını hesaplanmıştır. Örneğin Nijerya hükümetinin, ödünç alınan miktar 15 milyar dolardan azdır. Bununla birlikte, borca hizmet vermek için 15 milyar dolar ödedikten sonra, ülke 2005 yılında hala 26 milyar dolara mal olmuştur.

Bundan dolayı, pek çok hükümet faiz veya geri ödeme yapamamış, Sahra-altı Afrika'da 14 ülke borçlarını 1984-1985'te yeniden düzenlemiştir ve 11 Afrika ülkesi 1980'lerde borçlarını ertelemiştir. 1980'lerin ortalarında Sahra altı Afrika'daki hükümet borçlarının çoğu, Dünya Bankası ve IMF'ye borçludur. Bu, bu kurumlara, yeni düzenleme politikalarını uygulamak için gerekli olan kaldırıcı, yapısal düzenleme programları (YDP) olarak adlandırılanlar aracılığıyla uygulamıştır.

Bunlar neredeyse değişmez bir biçimde neoliberalizm olarak adlandırılan şu unsurları içermektedir:

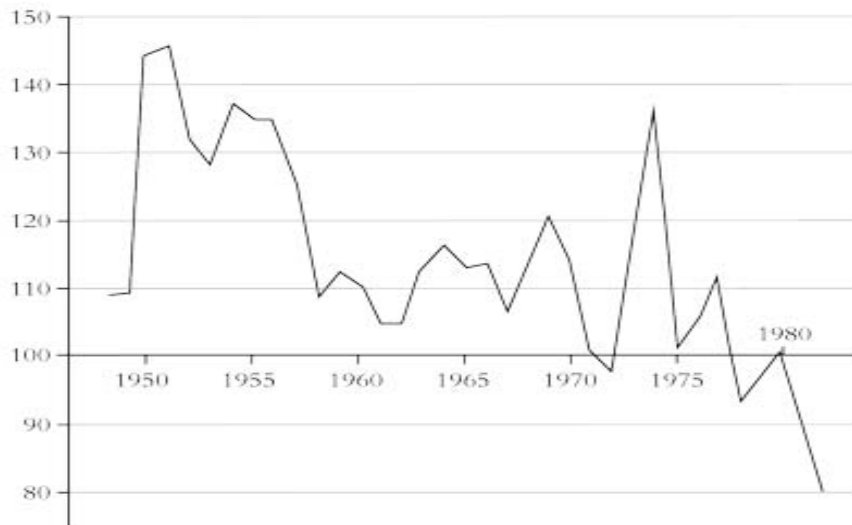
- ✓ Enflasyonu kontrol etmek için devlet harcamalarını ve mali disiplini azaltmak.
- ✓ İthalat kontrolleri ve yabancı yatırım üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması.
- ✓ Devlet işletmelerinin özelleştirilmesi.
- ✓ Paranın devalüasyonu.
- ✓ Piyasanın döviz kurlarını, faiz oranlarını ve emtia fiyatlarını belirlemesine izin vermek.
- ✓ Yasal koruma, gıda sübvansiyonları ve asgari ücretleri azaltarak işgücünü daha esnek hale getirmek.

YDP'ler, Sahra altı Afrika'daki çoğu ülkede, gelecek on yıl boyunca çok kötü sonuçlar yaratmıştır. Ekonomik büyüme, 1985-90'da yüzde 3'ün üzerinde, 1991-1995 de ise bu rakamın yarısından azına gerilemiş. 1992 yılında yapılan bir çalışmada, “Dünya Bankası uyum kredilerinin ekonomik büyümeyi önemli ölçüde etkilemediği ve yatırım oranlarında istatistiksel olarak önemli bir düşüşe neden olduğu” tespit edilmiştir.

B – Daralan Dış Ticaret

1980'lerin başındaki petrol fiyatlarının artmasıyla dünya faiz oranlarındaki hızlı artış, zaten gerileyen kar oranlarının durgunluğa sürüklenmesiyle sonuçlanan bir dünya ekonomisine yol açmıştır. Bu nedenle, gelişmekte olan ülkelerin çoğu ihracata yönelik talebin azalmasıyla karşı karşıya kalırken, borçları üzerinde daha yüksek faiz oranları (ve petrol ithalatçısı ülkeler için daha yüksek petrol fiyatları) ödemek zorunda kalmışlardır. Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı'nın (UNCTAD) bildirdiğine göre, birincil ürünlere olan talebin azalması ve fiyatlarındaki göreceli düşüş 1960'lardan bu yana da devam etmiş: “Uzun vadeli düşüş eğilimi var. 1960'lardan bu yana gerçek yakıt olmayan emtia fiyatlarının 1980'lerin emtia fiyatlarına gerilemesi, 1930'ların Büyük Buhranından daha şiddetli ve daha uzun sürmüştür ”.

Şekil 12: Birleşik Meta Fiyat Endeksi 1948-82 (1977-9 = 100)

Kaynak: Dünya Bankası, 1983

Üçüncü dünya ülkelerinin kahve ve kakaodan pirinç, şeker ve pamuktan yapılan birçok geleneksel ihracatının fiyatları düşmeye devam etmektedir. İhracatlarının göreceli değeri daha da azalmıştır - örneğin, 1975'te yeni bir traktör 8 metrik tonluk Afrika kahvesine eşdeğer maliyete mal olmuş, ancak 1990'da aynı traktör 40 mt'a mal olmuştur.

Düşük gelirli Afrika ülkeleri için ticaret koşulları 1973-1976 döneminde yüzde 15'in üzerinde ve 1979-82'de ise yüzde 14'e düşmüştür. Ancak, Dünya Bankası ve diğer ülkelerdeki resmi projeksiyonlar, sürekli olarak Sahra altı Afrika'dan gelen hammadde ihracat fiyatlarının yakında artacağını ve Afrika hükümetlerinin ana ihracatlarının fiyatlarındaki düşüşün ancak geçici olacağı yönündeki umutlarını pekiştireceğini belirtmiştir. Sonuç olarak “Birçok hükümet bu soruna kısa vadeli borçlanma yoluyla uzun vadeli borç yükünü arttırmıştır”.

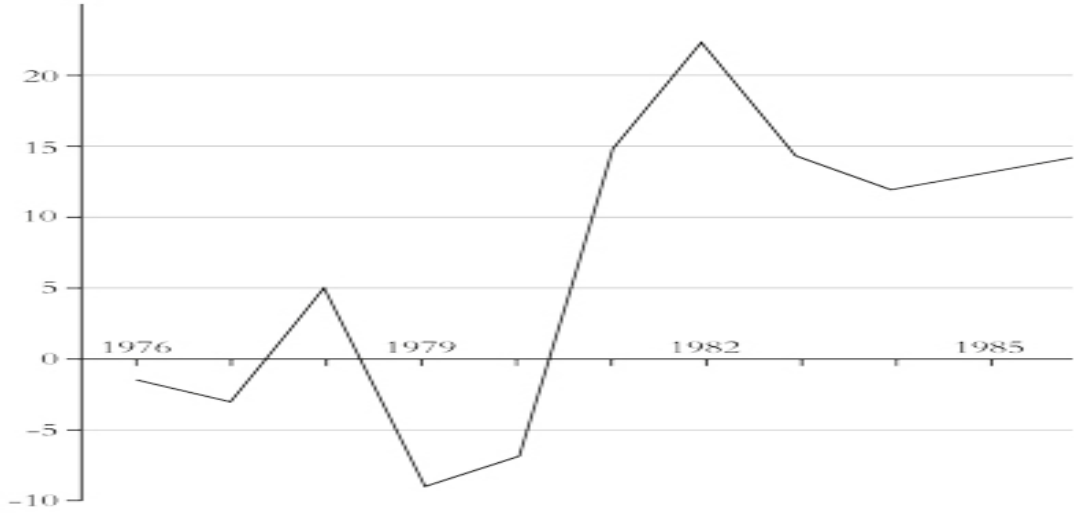
Ticaret koşullarındaki bu düşüş, doğal olarak ortaya çıkmamış, ama en azından kısmen, bu kez Dünya Bankası tarafından kabul edilen açık politikalara bağlanmıştır. 1980 ile 1986 arasında birincil malların gerçek fiyatları keskin bir şekilde düşmüştür. Çeşitli faktörlerin etkisi olmuştur. Sanayileşmiş ülkelerde yavaş büyüme talep baskısı yaratmıştır. Uzun vadede, teknolojideki kaymalar endüstriyel hammadde talebini azaltmaya devam etmiştir. Bu arada arz genişlemiştir. Örneğin, AT'nin Ortak Tarım Politikası uyarınca sağlanan sübvansiyon ve ticaret koruması, sanayi ülkelerinde aşırı üretime neden olmuştur. Üretim 1970'lerin başındaki yüksek fiyatlara karşılık olarak gelişmekte olan ülkelerde de artmıştır. Altyapıya yatırım, yeni teknikler ve iyileştirilmiş iç politikalar da katkıda bulunmuştur.

Dünya Bankası'na göre, ticaret koşullarındaki değişiklikler petrol dışı Afrika ülkelerine (Güney Afrika hariç) 1970 ve 1997 yılları arasındaki yıllık GSYİH'lerinin toplam yüzde 119'unu oluşturmaktadır. Dış borçlar aynı dönemde GSYİH'nın yüzde 106'sında büyümüştür. Dolayısıyla, 20. yüzyılın sonlarında Afrika ülkelerinin tüm dış borçları, ihracata yönelik fiyatların düşmesi ve artan ithalat fiyatları ile açıklanabilir - her ikisi de kendi hükümetlerinin çok az kontrol sahibi olduğu veya kontrol etmediği değişikliklerdir. Dünya faiz oranlarındaki ani artışlar nedeniyle borç maliyeti de artmıştır.

C - Faiz Oranı Yükselmiş

Ekim 1979'da Birleşik Devletler hükümeti, Temmuz 1981'e kadar yüzde 20'ye ulaşan faiz oranlarını, enflasyonu trenlemek için önemli ölçüde arttırmıştır. Bu “Volcker şoku”, dünya faiz oranlarında büyük bir artışa yol açmıştır. Küresel Güney hükümetleri tarafından ödenen reel (enflasyona göre ayarlanmış) faiz oranları, 1975'te yüzde -4'ten on yıl sonra yüzde 10'un üzerine çıkmıştır.

Şekil 13: 1976'dan 1985'e Kadar Gelişmekte Olan Ülkelerin Dış Borçlanmalarına İlişkin Enflasyon Düzeltmeli (Reel) Faiz Oranları (Yüzde Olarak).

Kaynak: Dünya Bankası, 1988

Faiz oranlarındaki bu artışların ve tekrarlanan devalüasyonların bir sonucu olarak, Afrika'nın borçlarını ödemek zorunda kaldığı miktar 1975'te yaklaşık 2 milyar ABD dolarından 1982'de 8 milyar dolara yükselmiştir. Bu nedenle Sahra Altı Afrika ekonomisi 1980'lerin başlarında ticaret hadlerinin azalması, mevcut borçlar üzerindeki faiz oranlarının artması ve daha fazla krediye erişim imkanını daraltmıştır.

Yapısal düzenlemenin çoğu Afrika ülkesinin genel ekonomisi üzerinde yıkıcı etki yapmıştır. Deregülasyon ve ekonomilerin küresel pazara açılması, üretimde önemli bir artışa yol açmamış; aslında, sonuç genellikle sanayileşme olmamıştır. Örneğin Nijerya'da tekstil endüstrisi küçülmüştür. Nijerya için tekstil üretim endeksi

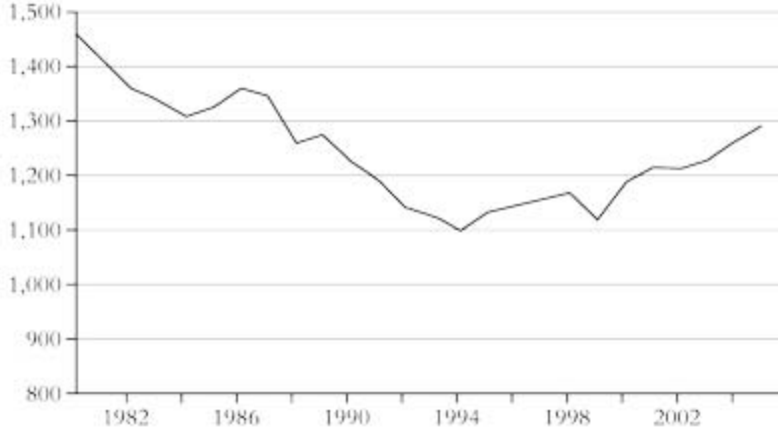
(1972 = 100) 1982'de 427.1 iken 1984'te 171.1'e gerilemiştir. Nijerya Dünya Ticaret Örgütü'ne katıldığında, tekstil endüstrisi Hindistan'dan ve Çin'den yeni bir kumaş ithalatı ve Avrupa'dan gelen ikinci el kıyafetlerden oluşmaktaydı. Zirvede, yaklaşık yarım milyon işçi istihdam eden 250 fabrika varken, ancak şimdi 25'ten daha az kalmıştır.

UNCTAD, 1980'li ve 1990'lı yıllarda bir dizi gelişmekte olan ülkede sanayileşme sorununun temel nedeninin, 1980'lerin başlarındaki borç krizleri sonrasında makroekonomik ve finansal politikalar seçiminde yattığını açıklamıştır. Uluslararası finans kurumlarının desteğiyle uygulanan yapısal uyum programları bağlamında, yüksek liberalleşme ile paralel olarak, yüksek enflasyon oranlarını frenlemek ya da yabancı sermayeyi çekmek için yüksek iç faiz oranları ile birlikte mali liberalizasyon gerçekleştirdiler. Genelde, bu durum, parasal değer aşımına, yerli üreticilerin rekabet gücünün azalmasına ve yerli üreticilerin ücret baskısı ya da işten çıkarmalar yoluyla fiyat baskısına cevap vermeye çalıştıkları durumlarda bile endüstriyel üretim ve sabit yatırımlardaki düşüşe yol açmıştır.

1980 ile 1987 arasında Sahra-altı Afrika'daki kişi başına düşen gerçek gelir yaklaşık dörtte bir oranında düşmüştür. Sekiz Afrika ülkesi (Çad, Gana, Liberya, Madagaskar, Nijer, Uganda, Zaire ve Zambiya) 1970'lerin başından 1980'lerin sonuna kadar kişi başına düşen reel gelirden yüzde 20'nin üzerinde ciddi düşüşler yaşamıştır.

Sahra altı Afrika'sının “kaybettiği on yıl” sırasındaki ekonomik kalkınmanın tersine dönmesi, Şekil 14'te çarpıcı bir şekilde gösterilmiştir.

Şekil 14: Yoksul Sahra Altı Afrika Ülkelerinde Kişi Başına Düşen GSYİH, 1980-2005 (2001-5 İçin Ortalama GSYİH'ye Göre Sabit PPP Dolar Cinsinden)

Kaynak: IMF Bağımsız Değerlendirme Ofisi, 2007, p8, Dünya Bankası, dünya geliştirme göstergelerine dayanarak.

Uluslararası Çalışma Örgütü 1990'da bunun Afrika ücretleri açısından ne anlama geldiğini bildirmiş: “reel ücretlerde keskin bir düşüş, 1980 ile 1986 arasında ortalama yüzde 30'luk bir düşüş. Birçok ülkede ortalama oran 1980'den bu yana her yıl yüzde 10 düşmüştür”. 1988'e gelindiğinde, çoğu Afrikalıların insani durumu kötüye gitmiştir. Neredeyse tüm hanelerin ve ailelerin gerçek gelirleri keskin bir düşüş göstermiştir. Beslenme yetersizliği kitlesel olarak artmış, gıda üretimi popülasyona göre düşmüş, sağlık ve eğitim hizmetlerinin kalitesi ve miktarı bozulmuştur”.

Detaylar bölgeden bölgeye ve ülkeden ülkeye değişse de, genel durum benzer özelliktedir. Bireysel ülkelere hesaplar, iç politikalar, hükümetlerinin ve memurlarının davranışlarında sorun olduğunu düşündürmektedir. Ancak, ekonomik geri dönüşün zamanlaması pek çok ülkede çok benzer olduğunda, bu durum ekonomik sorunların temel olarak bireysel hükümetlerin özel iç yaklaşımlarından ziyade ortak dışsal olaylardan kaynaklandığını göstermektedir.

2.1.3 2000-2007 Dönemi

Sahra altı Afrika'nın ekonomileri nihayet, 2002'den 2008'e kadar her yıl yüzde 2,5'in üzerinde gerçek kişi başına reel büyüme elde ederek 21. yüzyılın başlarında makul ekonomik büyümeyi başarmıştır. Gerçekten de, “2010'da dünyanın en hızlı büyüyen 15 ekonomisinden on tanesi Afrika'da bulunmaktadır. Ancak bu temel olarak birincil ürünlere yönelik fiyat artışından kaynaklanmaktadır: “Bağımsızlıktan bu yana, Afrika'nın büyümesi, birincil üretim ve ihracat ile sınırlı bir ekonomik dönüşüm, yüksek işsizlik ve kötüleşen yoksulluk zeminine dayanmaktaydı”.

2000 yılından bu yana, SAA'da kişi başına düşen GSYİH, önceki iki yılda% 2.4'le karşılaştırıldığında, yılda yaklaşık% 5 oranında büyümüştür - çoğu tahmin, önümüzdeki birkaç yılda iyi büyümenin devam edeceğini öngörmektedir, SSA'nın ekonomik büyüklüğü, gerçek anlamda iki katına çıkmıştır. Nominal dolar cinsinden neredeyse dört katına çıktı. Angola, Mozambik veya Etiyopya, son on yılda ortalama% 8 ve daha fazla GSYİH büyüme oranlarına ulaşmış - Çin ile karşılaştırıldığında ve Hindistan'inkiyle ve 2012'de Sierra Leone, Nijer, Fildişi Sahili, Angola, Liberya ve Burkina Faso Çin'den daha hızlı ekonomik büyüme ulaşmıştır.

Sahra altı Afrika'nın 21. yüzyıldaki ekonomik büyümesinin yüzde 50'sinden fazlası, özellikle Hindistan ve Çin gibi gelişmekte olan ekonomilerden gelen yüksek talep nedeniyle emtia gelirlerinin artmasından kaynaklanmıştır. Sahra altı Afrika ihracatının çeşitlendiği ülkeler; BRICS'e (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika) giden ihracat oranı, 2012'de üçte bire yükselmiştir. Çin, Afrika ihracatının toplamının yaklaşık dörtte birini alan en büyük ülke olmuştur (2000 yılında sadece yüzde 5'lik bir artışla). Çin aynı zamanda bölgenin en büyük tek ticari ortağı, önemli bir yatırımcı ve yardım sağlayıcısı olmuştur.

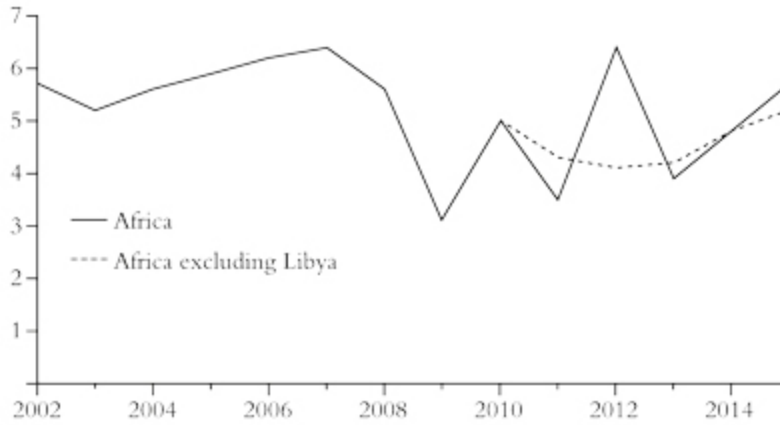
Sahra Altı Afrika ülkelerinde havale girişinin net bir alıcısıdır, 31 milyar 2011 ve 2012'de GSYH'nin % 2,5'i döviz almakta, cari hesabı iyileştirmekte ve bir ülkenin gayri safi milli hasılasına (GSMH) eklenmektedir. Afrika, Asya'nın en hızlı

büyüyen ve dünyanın en büyük mobil telefon pazarı haline gelmiştir. Geniş cep telefonu penetrasyonu etrafında inşa edilen mobil para sistemleri, Afrika kıtasındaki bağlantıyı hızla değiştirmektedir.

2.1.4 2008 ve Sonrası Dönem

Büyüme 2007'den sonra azalmıştır (2013'te yüzde 3,9 olmasına rağmen 2014'te yüzde 4.8 olarak tahmin edildi) ve Büyük Durgunluğun etkisiyle ve Çin'deki büyüme oranlarının düşmesiyle daha kararsız hale gelmiştir. Emtia fiyatları, 2013 yılında zayıflamasına rağmen tarihsel olarak yüksek seviyelerde kalmaktadır. Tarım ürünleri, metaller ve minerallerin dünya fiyatları, 2013 yılının ilk altı ayında bir önceki yıla göre yaklaşık yüzde 10 oranında azalmıştır ve en azından potansiyel olarak daha uzun bir süre kalmıştır. Bununla birlikte, ihracat malları fiyatları değişkenliğini korumakta ve dolayısıyla gelecekteki ekonomik büyümeyi önemli bir risk altında tutmaktadır. Bu nedenle, Afrika'daki büyümeyi, son zamanlarda belirsizliğe dönüş izlemiştir. (Şekil 15'te gösterildiği gibi).

Şekil 15: Afrika'nın Yıllık Yüzde GSYİH Büyümesi, 2000-2014

Kaynak: OECD / AfDB, 2014

Bu risk, Sahra altı Afrika ülkelerinin çoğunun yalnızca birkaç malın ihracatına bağlı olduğu için daha da kötü hale getirilmiştir. Daha önce de belirtildiği gibi, bu ülkelerin dörtte üçü, üç metaya veya ihracat gelirlerinin yüzde 50'sine veya daha fazlasına dayanmaktadır.

On yıldan fazla bir süredir, Çin’de 2012’de ekonomik büyüme yüzde 10’dan daha fazla olmuştur. Bu büyüme oranı, 2012 ve 2013 yıllarında yüzde 8’den daha düşük bir seviyeye gerilemiş ve daha düşük endüstriyel madeni fiyatlarına dönüşen büyüme hızı yavaşlamıştır. Örneğin, Zambiya da dâhil olmak üzere birçok Afrika ülkesi için önemli bir ihracat olan bakır fiyatı, 2011 zirvesinin üçte birinden daha fazla azalmıştır.

Genel olarak, Sahra-altı Afrika’daki Çin ekonomik çıkarları hala ABD ve eski İngiltere ve Fransa sömürgeci güçlerinden daha düşük kalmıştır. Bu üç ülke, Afrika’daki toplam DYY stoğunun yaklaşık üçte ikisini elinde tutuyor ve her bir ülkenin hisse senetlerinin değeri Çin şirketlerinin iki katı civarındadır. Afrika’nın Çin’le olan artan ekonomik bağları da, Çin’in bu bağlardan hala bağımsız olduğu için ilgili riskleri de beraberinde getirmektedir. Çin’in Afrika’ya yaptığı yatırım ve ticaret, sırasıyla küresel yatırım ve ticaretinin yalnızca yüzde 3’ü ve yüzde 5’ini temsil etmektedir. Ayrıca, Çin yatırımları birkaç ülkede yoğunlaşmıştır. Güney Afrika bu yatırımın yaklaşık üçte birini oluşturuyor ve Nijerya, Zambiya ve Cezayir ile birlikte Afrika’daki tüm Çin yatırımlarının yarısını almaktadır.

1980’lerin tecrübesi, pek çok Afrika hükümetinin temkinli bir borç görünümünü almasına ve makul ölçüde sıkı mali ve parasal politikaları sürdürmesine neden olmuştur. Kısmen sonuç olarak, enflasyon 2005’ten beri genellikle Sahra altı Afrika için yüzde 5 ila 10 civarında olmuştur. Ancak 2011-12’de Doğu Afrika’da yaklaşık yüzde 20 seviyesinde zirveye ulaşmıştır.

Diğer önemli risk, ABD faiz artırım programının daha da geriye çekilmesiyle tetiklenebilecek küresel faiz oranlarındaki artıştır. Bu, hükümetlerin kamu borçları için daha fazla ödeme yapmasıyla sonuçlanacaktır. Borç sıkıntısı çeken ya da yüksek tehlike riski altında olan hükümetlerin sayısı 2006 ile 2012 arasında 17’den 7’ye düştü, ancak bu, küresel faiz oranlarında önemli bir artışla değişebilmektedir. Daha ciddi bir sorun, düşük küresel faiz oranlarının kısmen körüklediği doğrudan yabancı yatırımların azalması olabilir: “yatırımcılar arasında getiri arayışı, son yıllarda, Sahra-altı Afrika ülkeleri de dâhil olmak üzere, gelişmekte olan ülkelere güçlü

sermaye akışlarını desteklemiştir”. Bu riskin etkisi, ham mallar için daha zayıf fiyatlar ile birleştirilecek olsaydı artırılabilirdi.

Afrika'ya yapılan finansal akışlar, 2011 ve 2012 yıllarında yabancı yatırımlar ve yurtdışında çalışan Afrikalıların dövizleri nedeniyle rekor seviyeye ulaşmıştır. Ancak, bu finansal akışlar birkaç ülkede yoğunlaşmıştır; Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Nijerya ve Güney Afrika, belki de toplamın yarısı kadardır.

İşsizlik oranı hala yüksek olup, Güney Afrika ve Nijerya'da resmi tahminler yaklaşık yüzde 25'dir. Her halükarda, gerçek işsizlik oranı önemli ölçüde daha yüksek olabilir nüfusun yarısının 25 yaşın altında olduğu bir kıtada özellikle önemli bir faktördür. Ayrıca, insanların iş buldukları yerlerin çoğu kayıt dışı sektördedir. Sahra-altı Afrika'daki işgücünün sadece yüzde 16'sının kayıtlı sektörde çalıştığı ve yüzde 62'sinin aile çiftlikleri üzerinde çalıştığı ve geri kalanı da kayıt dışı sektörde olduğu tahmin edilmektedir. Kayıt dışı sektörün çok daha küçük olduğu Güney Afrika'da bile, dış kaynak kullanımı, işçi komisyoncular ve müteahhitler kalıcı işlerin sayısını azaltmıştır. Madencilikte, örneğin, üç işçiden birinin, madenciler tarafından doğrudan değil, bir yüklenici veya alt yüklenici tarafından istihdam edildiği tahmin edilmektedir.

2.2 TÜRKİYE’NİN DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARININ SAHRA ALTI AFRİKA ÜLKERİNE ETKİSİ

Türkiye'nin Sahra-altı Afrika ile ilişkisi ticaret, yatırım ve ekonomide önemli ölçüde artmıştır. Türkiye'nin 1998'de çıkarılan Afrika'ya Açılış Politikası, ülkenin Afrika'ya yaklaşma niyetinin açık bir işareti ortaya koymuştur. 2002 yılına kadar Türkiye, SAA'ya proaktif yaklaşım uygulamakla başlamıştır. Bunlar, 2003 yılında fuarları, ticari misyonları, iş konseylerini, ortak ekonomik komisyon mekanizmalarını, yeni ticari ofisleri ve strateji araçları olarak ikili ekonomik anlaşmaları imzalayıp “Afrika ile Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Stratejisi” ni başlatmıştır. Ayrıca, DTÖ (Dünya ticaret organizasyonu) üyeliği de dâhil olmak

üzere teknik yardım ve bankacılık faaliyetlerinin artırılması ile 2005 yılında Türk hükümeti tarafından “Afrika Yılı” ilan edilmiştir.

2000'den önce SAA ile ticaret pek önemli değilken 2005'ten sonra hem ticaret hem de Afrika'nın toplam ticaret içindeki payı büyük ölçüde artmıştır. 2006 yılında, Türkiye'nin Afrika ile olan ticaret hacmi, % 3,8'lik bir paya sahip olup sadece 5,3 milyar ABD dolarıyken 2016 yılı itibarıyla bu rakam, toplam ticaret hacmi içinde yaklaşık % 5'lik bir payla 16.75 milyar dolar ile üç katına yükselmiştir. Türk yatırımları da aynı şekilde artmış olup, tüm Türkiye dış yatırımları arasında % 10'luk pay ile 6 milyar dolara ulaşmıştır. Türk müteahhitler tarafından üstlenilen proje, toplam yüklenici projesinde % 20 payla 55 milyar dolara çıkmıştır.

Aşağıdaki tablo 1, Türkiye ve SAA arasında ihracat ve ithalatı göstermektedir.

Tablo 1: Türkiye'nin SAA 2006-2016 İle Ticareti (Milyar USD)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
İhracat	1.47	1.95	3.21	2.74	2.26	3.67	3.91	4.1	4	3.92	3.65
İthalat	2.23	2.82	2.06	1.7	1.73	3.42	2.61	2.52	2.5	2.1	2.15
Ticaret hacmi	3.7	4.77	5.27	4.44	3.99	7.09	6.52	6.62	6.5	6.02	5.8

Kaynak: Rakamlar TÜİK web sitesinden alınmıştır.

Tablo 2: Türkiye'nin SSA 2001 Ve 2016 İle Ticaret Payı (% Toplam Ticaret Hacminin' Si)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Export	0.97	0.98	1.02	1.05	1.25	1.44	1.59	2.20	2.36	1.72	2.39	2.22	2.37	2.20	2.24	2.60
İmport	1.70	1.06	1.17	1.58	1.56	1.80	1.85	1.23	1.52	1.13	1.41	1.10	0.99	1.02	0.99	1.10

Kaynak: Rakamlar TÜİK web sitesinden alınmıştır.

Türkiye'nin SAA ülkeleriyle olan ticareti 2006 -2016 yılına arasındaki 3.7 milyar dolarından 5,8 milyar Doları'na yükselmiştir. Bu rakam, 2011'e kıyasla 7,09 milyar olarak belirlenmiştir. Türkiye ve SAA ülkeleri arasındaki ekonomik ilişkilerin önemli bir itici İhracat gücünü oluşturmaktadır. İhracat, 2006 - 2016 yılında 1,47 milyar dolarından 4 milyar dolarına yükselmiştir. Bu sonuçlar ihracat payı tablosunda gösterilmiştir; Türkiye'nin toplam ihracat payı 2001 yılında % 0.97 civarında 'iken, 2016'da % 2,6'ya çıkmıştır. Öte yandan, SAA'nın toplam ithalatı, ihracata göre nispeten düşük görmüştür. 2011 yılında değeri 3,42 milyar doları artışa rağmen 2016 yılında 2,15 milyar Doları'na düştüğü görülmektedir. 2006 – 2016 yıl arasında Türkiye ve SAA ithalat oranının % 1,8'den % 1,1'e oranı düşüş görülmektedir. Bu rakamlar, Türk hükümetinin 2005 yıl kazan-kazan strateji manifestosunun oluşturduğu yetersiz kalması nedeniyle hayal kırıklığı yaratmaktadır.

Özellikle Türkiye'nin Afrika'daki son vurgusunun en önemli itici güçlerinden biri ticaret. Türkiye'nin en büyük ihracat ürünler mallar, demir-çelik ürünleri, gıda ve tüketim ürünleri, tekstil, çimento, plastik ve bir dizi sanayi ürünüdür. SAA'dan yapılan ithalatlar çoğunlukla pamuk, mineral, değerli taşlar, kömür, deri, yağlı tohumlar, kereste ve gıdalar gibi birincil ürünlerden oluşmaktadır.

Tablo 3: Türkiye'nin 2015 Yılında Sahra-Altı Afrika İle Ürün İhracatı ve İthalatı

Ürünler	SAA'ya İhracat		SAA'ya İthalat	
	\$ (milyon)	İhracat (Ürün payı)(%)	\$ (milyon)	İthalat (Ürün payı) (%)
Tüm ürünler	3393.79	100	2067.65	100
Sermaye malları	707.04	20.83	155.06	7.5
Tüketici malları	1443.85	42.54	92.76	4.49
Ara ürünler	1128.56	33.25	651.38	31.5
İşlenmemiş içerikler	64.52	1.9	1167.82	56.48
Hayvan	36.58	1.08	12.39	0.6
Kimyasallar	153.26	4.52	40.95	1.98
Gıda ürünleri	433.26	12.77	518.82	25.09
Ayakkabı	12.29	0.36	0.09	0
Yakıtlar	169.63	5	442.35	21.39
Gizler ve deriler	2.08	0.06	22.89	1.11
Makine ve elektronik	549.05	16.18	124.83	6.04
Madenler	713.3	21.02	347.7	16.82
Mineraller	172.92	5.1	54.42	2.63
Çeşitli	162.2	4.78	5.14	0.25
Plastik ve kauçuk	206.49	6.08	10.73	0.52
Taş ve cam	57.62	1.7	57.52	2.78
Tekstil ve giyim	171.76	5.06	106.87	5.17
Taşımacılık	196.75	5.8	69.59	3.37
Sebze	210.08	6.19	204.6	9.9
Ahşap	146.45	4.32	48.7	2.36

Kaynak: Dünya Entegre Ticaret Çözümü (WITS) Veri tabanı, Dünya Bankası.

Yukarıdaki tablo 3'a göre Türkiye'den Sahra Altı Afrika'ya ihraç edilen toplam ürünün oran yaklaşık % 42,54'ünü tüketim mallar büyük ölçüde aldığını göstermektedir. Ara mallar (% 33.25), metaller (% 21.02) ve sermaye malları (%20.83) oranları sırasıyla takip edip toplam ürün değeri 3393,79 milyon doları ulaşmaktadır. Diğer yandan, Türkiye'nin Sahra Altı Afrika'dan yaptığı ithalat ihracat gibi çeşitlendirilmemektedir. Türkiye'nin en büyük ithalat kategorisini Hammadde % 56 ürünler ile Gıda ürünleri % 25, Yakıt % 21 ve Metal % 17 oranında izlemektedir.

Türkiye'nin doğrudan yabancı yatırımı (DYY), 2015 yılında yaklaşık 6 milyar ABD Doları iken, 2003 yılında 100 milyon Doları'ndan daha az çıkmıştır. Türkiye'nin pek çok firması sahra Altı Afrika ülkelerinde farklı projelere imza

atmıştır ve bu firmalardan biri de dayanıklı tüketim devi Arçelik'tir. Bu şirket, 2011 yılında 324 milyon dolar ile Güney Afrika Defy'i satın almıştır. Türkiye'nin ham petrolünün bir kısmı Afrika'da (2012'de yüzde 7) kaynaklanmakla birlikte, ülke sahra Altı Afrika ülkelerindeki enerji sektöründe daha aktif bir rol alanmaktadır. Son yıllarda Kamerun, Kenya, Nijer ve Sudan gibi ülkelerle enerji işbirliği anlaşmaları imzalamıştır. Ağustos 2014'te enerji ve doğal kaynaklar bakanlığı, Angola'nın ham petrol yatırımı için Türkiye Petrol Kurumunun (TPAO) öncelikleri arasında olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, 2014 yılında Türkiye'nin Karadeniz Holding'i Gana'nın elektrik ihtiyacının yaklaşık yüzde 20'si 10 yıl boyunca karşılayacak olan iki yüzer elektrik santrali inşası için devlete ait Gana Elektrik Şirketi'yle anlaşmıştır. Türk müteahhitleri Sahra Altı Afrika ülkelerinde 55 milyar dolar değeri 1.150'den fazla proje gerçekleştirmiştir. Bunlardan biri, 1,7 milyar dolarlık Etiyopya demiryolu projesinin Türk Yapı Merkezi şirket tarafından gerçekleştirilip 2017 yılı Nisan ayında Tanzanya demiryolu projesi olan 1.2 milyar dolarlık ihaleyi kazanmıştır.

Etiyopya'daki faaliyet gösteren Türk firmalarının sayısı 163 civarında ve özel sektöründe yaklaşık 30.000 işçi istihdam vermektedir. Etiyopya'daki Türkiye'nin doğrudan yabancı yatırımlar 2,5 milyar dolar üzerinde çıkmıştır. Bunu Afrika'daki Türk yatırımının yaklaşık % 40'ını ve Türkiye'nin dış yatırımının % 3,5'ini ortaya koymuştur. Türk firmalar 2 / 3'ü yatırımların tekstil sektöründe yatırımı yapmaktadır. AYKA tekstil, ELSE tekstil, UFULU tekstil ve MNS tekstil gibi Türkiye'nin büyük yatırım firmalarıdır. AYKA tekstil şirketi üretim maliyetini azaltmak için 10.000 işyeri sağlayan pamuk üreten yerel tekstil üretimini açmayı tercih edilmektedir. Bu büyük yatırımı ve iş yaratma seviyesinden nedeniyle Etiyopya hükümeti Türk yatırımlarını desteği göstermiştir. Öte yanda, BMET Türk firması da fiber optik ve benzeri kabloların üretimine yatırım yapmakta ve Etiyopya'da büyük bir başarı elde edilmiştir. Aynı zamanda, Türk müteahhitleri de toplam kümülatif proje değeri 2,5 milyar olan Etiyopya'da 14 ihale kazanmıştır. Bu sözleşmeyi kazanan firmalar, yaklaşık 500 km inşaatı olan Awash-Weldia Demiryolu inşaatını üstlenen Yapı Merkez firmadır. Finansman ise Projenin 1,7 milyar dolar değerinde, Türk Eximbank'ta tarafından gerçekleştirilmektedir. Nurol inşaat firması tarafından ELSE firması ve Turnkey çimento fabrikası ile Weyto-F5 yol yapımı kazanmıştır.

Tablo 4: Sahra Altı Afrika'daki Türkiye'ye Doğrudan Yabancı Sermaye Girişi (Milyon ABD Doları)

YIL	01	02	03	04	05	06	07	08	09	010	011	012	013	014	015	016
Toplam	11	11	14	14	15	12	20	46	28	57	35	88	95	74	113	-25

Kaynak: TC Merkez Bankası, uluslararası yatırım pozisyonu, İstatistik Bölümü, Ödeme Dengesi Bölümü, Eylül 2017.

Yukarıdaki tablo 4'göre Sahra-altı Afrika ülkelerine Türkiye'nin doğrudan yabancı sermaye girişlerini göstermektedir. 2001 yılında 11 milyon dolarlık mütevazı bir düşüşle 2015 yılında 113 milyon dolar seviyesine yükselmiştir. Ancak, ekonomik yavaşlama, petrol ve metal fiyatlarındaki düşüş ve terörist faaliyetler gibi yurt içi ve benzeri nedenlerle Türkiye'nin doğrudan yabancı yatırımlar küçüklüğünü gözlenmektedir. 2015 yılında Afrika Yatırım Raporu'na göre Türkiye, Afrika'da 2014 yılında 16.893 iş yaratarak, Çin'in yarattığı 10,811 işi ve Hindistan'ın 6,193 işine karşılaştırarak Afrika'nın en çok yatırım yaptığı ülke olmuştur.

2.3 ALMANYA'NIN DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARININ SAHRA ALTI AFRIKA ÜLKERİNE ETKİSİ

Avrupa'da Almanya endüstriyel devrimde önünü açmıştır: İmalat sektöründe liderdir. Onlarca yıldır, Afrikalılar Alman endüstrisini ve ürünlerine güvenmektedir. Afrika ile Almanya arasındaki ticaret son on yılda hızlanmıştır. Almanya'dan Sahra altı Afrika'ya yapılan ithalat, 2002 ve 2012 yılları arasında yüzde 133 artarak 100 milyar dolardan (2005 sabit ABD Doları) 350 milyar dolara çıkmıştır. Almanya'dan Afrika'ya ilk üç ihracat kategorisi makine, mamul mal ve kimyasallardır. Gelişmekte olan diğer pazarlara olan Alman ihracatı düştükçe Afrika, Almanya için önemli bir ihracat pazarı haline gelmiştir. Güney Afrika, Nijerya, Angola, Gana ve Kenya, Afrika'ya yapılan tüm Almanya ihracatının yüzde 80'inden fazlasını oluşturan ilk beş ülkedir. Örneğin, Almanya'dan Afrika'ya binek otomobil ithalatının artışı 2002'de yaklaşık 700 milyar dolardan (2005 sabit ABD Doları) 2012'de 1.8 trilyon milyar dolara yükselmiştir.

Kalkınma bakanlığına göre, Afrika kıtasında sadece yaklaşık 1.000 şirket faaliyet göstermektedir. Bu yatırımların yaklaşık üçte ikisi Güney Afrika'ya doğru yönlendirilmektedir. Şimdiye kadar Almanya, Afrika'ya yaptığı toplam yabancı yatırımın sadece yüzde iki ila üçünü ayırır ve bu oran çok düşük kabul edilmektedir. Birçok Alman şirketi hala Afrika'ya yatırım yapmaya endişe edip, bazı Alman şirket başkanları Afrika ülkelerindeki politik istikrarsızlıktan çekinmektedir. Yüksek yolsuzluk oranları da yatırım için bir engel oluşturmaktadır. Bu nedenle, SAFRI (Sahra Altı Afrika Girişimi) gibi ekonomik birlikler potansiyel risk yatırımlarını korumak için daha fazla devlet garantisi talep edilmiştir.

Alman şirketlerinin bazıları Volkswagen gibi, 2016 yılında Afrika'daki faaliyetlerini genişletme çabalarını sürdürmek için Kenya'da üretime başlayan şirket açılış; 2015 yılında Alman merkezli Bayer, Bayer Middle Africa Limited'i Lagos'ta yeni iştiraki resmen açılmıştır. Güney Afrika'da Deutsche Bundesbank ve Güney Afrika Rezerv Bankası, bir Bundesbank temsilcisine ev sahipliği yapacak bir anlaşmayı sonuçlandırmış ve Afrika varlığını genişleten Lufthansa, Frankfurt ile Cape Town arasında yeni bir direkt uçuş başlatmıştır. Almanya, Güney Afrika'nın en önemli ticaret ortaklarından biridir ve Çin'in gerisinde ticaret hacminde ikinci sırada yer almaktadır. Almanya, yeniden birleşmeden önce Batı Almanya tarafından geliştirilmiş ticaret ve ticari bağlarla Güney Afrika'da özellikle aktif olmuştur. Bugün, Güney Afrika ile ilişkiler, 1996 yılında imzalanan İkili Komisyon tarafından yönetilmekte ve Güney Afrika, Almanya'dan büyük miktarda ticaret ve doğrudan yabancı yatırım almaktadır.

Nijerya ile Almanya arasındaki resmi ikili ilişkiler, Mayıs 1999'da askeri yönetim sona erdikten sonra ivme kazanmış, ancak Alman şirketleri ve kültür kurumları ülkede uzun süredir varlığını sürdürmüştür. Nijerya'daki Nijerya Goethe Enstitüsü, örneğin Nijerya'daki Alman Büyükelçiliğine göre 1962'den beri faaliyet göstermekte; Nijerya ve Almanya, ülkeler arasındaki farklı işbirliği alanlarını detaylandıran tarihi bir kitap çıkarma planları ile 158 yıllık ilişkileri kutlamaktadır.

Gana'nın Almanya ile yakın bağlar vardır ve ülkede bulunan iş fırsatları bol miktardadır. Alman Endüstrileri Federasyonu, Gana'ya Alman Sanayi ve Ticaret Heyeti gibi örgütler kurarak Gana'ya Alman yatırımını çekmek için 2009 yılından beri çalışmıştır. Gana'da Kasım 2016'da açıklanan öncü kalkınma bankasından Gana'daki bir güneş enerjisi santrali için 40,1 milyon avroluk kredi, bu güçlü ilişkilerin en önemli örneğidir.

Tablo 5: Doğrudan Yabancı Yatırımların Akışı - Greenfield Investment, 2010–2015, Milyon ABD Doları.

Yıl	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Ortalama (2010-2015)
Almanya	3128	2587	1067	1195	2652	2607	2206

Kaynak: FDI Markets (2016), Financial Times Ltd, fDi Piyasaları, çevrimiçi: (15 Şubat 2017).

Almanya'nın Sahra-altı Afrika'ya olan doğrudan yabancı sermaye girişi, 2010 yılında 3128 milyon ABD Doları'ndan 2015 yılında 2607 milyon ABD Doları'na düşmektedir. Bu düşüş, ağırlıklı olarak Alman şirketlerinin (yaklaşık 1.000) Afrika'da bir miktar rezerv uygulamasının nedenlerine bağlanmaktadır.

Tablo 6: Sahra'nın Güneyinde Doğrudan Yabancı Yatırımlar Menkul Kıymeti, Milyar ABD Doları

Yıl	2009	2015
Germany	9	13

Kaynak: UNCTAD (2016), Dünya Yatırım Raporu 2016, New York.

Afrika pazarları küçüktür, birçok ülke politik açıdan istikrarsızdır, bu da yatırım için çok kötüdür ve riskler genellikle çok yüksektir. Küresel ölçekte lider Almanya şirketleri büyüme potansiyeli gördüklerinde, yatırım yapacaklar. Öte yandan, Almanya'nın DYY stoğu 2009'da 9 milyar ABD Doları'ndan 2015 yılında 13 milyar ABD Dolarına yükselmiştir. Almanya ile Afrika arasındaki ekonomik ilişkilerin artmasının önündeki diğer engeller, sömürgecilik sonrası (Avrupa) ticaret politikası, tereddütlü destek olmuştur. Altyapı geliştirme ve sanayileşme için, Afrika

kıtasındaki değişim süreçlerinin yetersiz yansıması ve Almanya'nın değer odaklı politikasındaki düşük duyarlılık düzeyi yaratmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SAHRA ALTI AFRİKA ÜLKELERİNDE TÜRKİYE VE ALMANYA'NIN DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMIN ETKİSİNİN EKONOMETRİK ANALİZİ

Bu bölüm, Araştırmanın önemi, amacı, geçmiş literatür bulguları incelemek ve Sahra-altı Afrika ülkelerinde Türkiye ve Almanya'nın DYY'nin etkisinin ampirik analizi uygulanmaktadır.

3.1 ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın temel amacı, Sahra Altı Afrika ülkelerinde Türkiye ve Almanya'nın doğrudan yabancı yatırımlarının ekonomik büyüme ve yerli yatırım üzerindeki etkisini araştıran bir çalışmadır.

3.2 ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

1. Sahra Altı Afrika ülkelerinin Türkiye ve Almanya'nın stratejik dış doğrudan yatırım politikası alanlarını daha da iyileştirmenin yollarını önermek.
2. Akademik:- Bu çalışmanın, doğrudan yabancı yatırımlarla ilgili birikimine katkıda bulunması ve daha ileri araştırma alanları belirlemesi beklenmektedir.

3.3 LİTERATÜR BULGULARI

Büyüme teorisi, küresel ekonomideki ekonomik büyümeyi gözlemlemek ve yorumlamak için teorik bir fırsat sunmaktadır. Büyüme teorisi, bir ülkede ekonomik büyümeye neden olan faktörleri, modelleri, mekanizmaları, açıklamaları ve öngörücü bir çerçeveyi sağlayarak anlamaktır. Birçok teorik ve ampirik girişimde, politika yapıcıların gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki boşluğu doldurmalarına ve sürdürülebilir kalkınmanın yaratılmasına yönelik öneriler

sunabilmek için ekonomik büyüme ve performansı artıracak faktörler belirlenmiştir (De Jager 2004). Bu nedenle, bu bölüm için sadece ekonomik büyüme artıran faktörlerden biri olarak Doğrudan Yabancı Yatırımlara odaklanacağız.

Yaygın büyüme neo-klasik büyüme modeli ya da Solow-Swan büyüme modeli olarak bilinen egzogen büyüme teorisi, ekonomik büyümenin, sermaye birikimi ve işgücü stoğu gibi üretim fonksiyonlarının dışsal faktörleri aracılığıyla üretildiğini varsamaktadır. Bu teoriye göre, yatırım birikimi stokundaki artış, emek miktarının ve teknoloji seviyesinin sabit kaldığı varsayımıyla büyümede bir artışa yol açacaktır (Barro ve Sala-I-Martin 1995; De Jager 2004). Dolayısıyla, ekonomik büyüme sadece kısa vadede, sermaye birikiminin ve tasarruf oranının ve sermaye amortismanının oranının belirlediği sermaye birikimi tarafından belirlenir. Eksojen büyüme teorisinin argümanı, DYY'nin kısa vadede sermayeye azalan getiriler yoluyla ekonomik büyüme etkilemesidir; Bu nedenle DYY, yurt içi yatırımı artırarak ekonomik büyüme desteklemektedir (DI) (Herzer vd. 2008).

1980'lerin ortalarında, egzogen büyüme teorisi, uzun vadeli büyümenin belirleyicilerini açıklamakta teorik olarak yetersiz kalmıştır (Barro ve Sala-I-Martin 1995). Bu nedenle, 1986'lı makalesinde iki faktöre odaklanan Romer'in endojen büyüme teorisi öncülük edilmiştir. Ekonomik büyüme, insan sermayesi stokundan ve daha sonra teknolojik değişimlerden kaynaklanmaktadır (De Jager 2004). Endojen büyüme teorisi, ev sahibi ülkede yeni teknolojik üretim süreçlerinin başlatılmasıyla uzun vadede teşvik edilen ekonomik büyüme ve DYY'nin yurt içi'den daha verimli olduğu varsayılmaktadır (De Mello 1999; Herzer ve ark. 2008). Böylece, DYY teknolojik yayılmalar yoluyla ekonomik büyüme artırmaktadır. Bunlar, mevcut bilgi birikimini işgücü hareketliliği, eğitim ve beceriler yoluyla ve yönetsel beceriler ve örgütsel düzenlemeler yoluyla artırarak azalan sermaye getirisi etkilerini dengelemektedir (Romer 1990; Barro ve Sala-I-Martin 1995; De Jager 2004).

Teorik olarak DYY, ekonomik büyüme çeşitli yollarla teşvik edebilmektedir (Herzer ve ark. 2008). Bazı araştırmacılar, DYY'nin ekonomik

büyüme üzerindeki etkilerinin iki kat olması gerektiğini savunmaktadır (De Mello 1999; Kim ve Seo 2003). Birincisi, DYY yeni mal ve yabancı teknoloji getirerek sermaye birikimi yoluyla ekonomik büyümeyi etkileyebilmektedir. Bu görüş, eksojen büyüme teorisi görünümünden gelmektedir. İkincisi, DYY, bilgi aktarımı yoluyla ev sahibi ülkede bir bilgi birikiminin artırılması yoluyla ekonomik büyümeyi artırabilmektedir. Bu görüş, endojen büyüme teorisi açısından gelmektedir. Bu nedenle, DYY, teorik olarak, sermaye birikimini ve teknolojik dökülmeyi aşmak veya ilerletmek suretiyle ekonomik büyümede çok önemli bir rol oynayabilmektedir (Herzer ve diğerleri, 2008).

Ampirik olarak, De Mello (1999), DYY'nin ekonomik büyüme üzerinde ne kadar olumlu bir etkisinin, DYY ve yurt içi yatırımlar arasındaki tamamlayıcılık ve ikame derecesine bağlı olduğu sonucuna varmıştır, bazı sonuçların analizde ülkelerin heterojenliğini dikkate almak önemlidir. DYY'nin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin değerlendirilmesinde ekonomik büyümenin değişkenleri değişebilir ve kontrol edilebilmektedir.

85 ülkeden oluşan bir panel kullanan Azman-Saini, Baharumshah ve Law (2010), DYY'nin kendi başına ekonomik büyüme üzerinde olumlu bir etki yaratmadığı sonucuna varmıştır. Daha ziyade, ekonomik serbestlik dikkate alındığında, özellikle piyasa düzenlemelerinde, DYY'nin olumlu etkileri gözlenmektedir. Analizlerinde panel dinamik modellerine uygulanan GMM panel tahmin edicileri kullanılmıştır. Tahmin edilen denklemde, ekonomik büyümeyi açıklamak için DYY, ekonomik özgürlük göstergeleri ve kontrol değişkenlerini kullanmıştır.

DYY girişlerinin, DYY teorileri açısından ev sahibi ekonomilerdeki olumlu faydalarına rağmen, ampirik literatürler, doğrudan yabancı yatırımların, ev sahibi ekonomilerin ekonomik büyümesi üzerindeki önemli bir aktivist etkisini tahmin edememiştir (Campos ve Kinoshita 2002). Herzer ve diğ. (2008), DYY'nin ekonomik büyüme üzerindeki olumlu etkisinin kesin olarak kabul edilmediğine işaret etmektedir. Karma görüşlere rağmen, Lim (2001) ve Hansen ve Rand (2006),

ampirik kanıtların genel olarak DYY'nin gelişmekte olan ülkeler için ekonomik büyüme üzerinde olumlu bir etkiyi gösterdiğini ifade edilmektedir.

Adewumi (2006), 1970-2003 yıllarında gelişmekte olan ülkelerde DYY'nin etkisini incelemiştir. Bağımlı değişken olarak ekonomik büyüme ve açıklayıcı değişkenler DYY, brüt sermaye oluşumu ve net ihracat ile regresyon analizi kullanılarak; DYY'nin etkinliğinin birçok ülkede pozitif olduğunu tespit etmiştir: Nijerya, Mısır, Mali, Botsvana ve Burkina Faso, ancak sadece Angola pozitif ve anlamlı bir etki göstermiştir. Bununla birlikte, Fildişi Sahili, Güney Afrika ve Tunus gibi başka ülkeler de, DYY'nin ekonomik büyüme üzerindeki olumsuz etkisini göstermektedir.

Blomsröm, Lipsey ve Zejan (1992), 1960'dan 1985'e kadar olan döneme ait verilerle olağan en küçük kareler (EKK) tahminleri temelinde, DYY'nin yüksek gelirli gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyümeye olumlu katkıda bulunduğunu, ancak düşük gelirli ülkelerde değil olmuştur. Sonuçlar, DYY'ye ek olarak aşağıdaki değişkenleri içeren bir denkleme dayanmaktadır: ortaöğretime kayıtlı öğrenci sayısının, uygun yaş gruplarının nüfusuna oranı, fiyat dinamiklerini değerlendirmek için bir değişken, sabit sermaye oluşumu GSYİH'nın yüzdesi ve işgücüne katılım oranındaki değişim analiz etmiştir.

Carkovic ve Levine, “Doğrudan Yabancı Yatırımın Ekonomik Büyümesini Hızlandırıyor mu?” Araştırmasında ekonomik büyüme ile doğrudan yabancı yatırım arasındaki ilişkiyi incelemiştir. (Carkovic & Levine, 2002) 1960-1995 yılları arasında beş yıllık dönemlerden ortalama panel verilerini kullandılar. DYY'nin dışsal bileşeninin DYY'nin pozitif etkisini desteklemediğini keşfetmiştir. Prasad, Subramanian ve Rajan (2007) hemen hemen aynı sonuca varmıştır. Yabancı sermaye girişlerinin büyümeyi doğrudan destekleyip desteklemediğini araştırmış ve hiçbir kanıt bulamamıştır. Bununla birlikte, bu çalışma, endüstriyel olmayan ülkelere endüstriyel ülkelere doğru yukarı yönlü sermaye akımlarına odaklanmıştır. Ana sermaye ülkelerinin büyümesinin, ihracat sermayesine göre daha fazla zarar görüp görmediklerine yoğunlaşmıştır (Prasad ve diğerleri, 2007).

DYY'nin etkisi, ihracat teşvik ülkelerinde ithalat ikamesi ülkelerinden daha yüksek olabilmektedir. Bhagwati'den (1978) sonra Balasubramanyam ve ark. (1996), ekonomik büyüme sürecinde DYY akışının rolünü araştırmışlardır. Bu gelişmekte olan 46 ülke için yapılmış ve dışa dönük ve içe yönelimli ticaret politikalarının DYY akışını çekmede ve DYY'nin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinde önemli sonuçlara sahip olduğu hipotezini test etmiştir. İthalat ikamelerini benimseyen ülkelerin DYY girişlerine daha az cazip geleceğini bulmuşlardır. DYY'nin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi büyük değildir. Buna karşılık, ihracat teşviki benimseyen ülkeler muhtemelen DYY için oldukça caziptir ve DYY'nin etkileri yurt içinin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerinden daha büyüktür. DYY'nin ekonomik büyüme ve verimlilik üzerindeki etkisini belirlemede açıklık çok önemli olduğu için daha dürüst ülkelerin daha fazla fayda sağladığına işaret etmektedir.

Alfaro ve ark. (2004), DYY'nin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi, finansal piyasaları mükemmel bir şekilde geliştirmiş ülkeler için olumludur. Alfaro (2003) tarafından yapılan bir başka çalışma, DYY'nin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin DYY operasyonlarına dayandığını öne sürmektedir. DYY imalat sektöründe faaliyet gösteriyorsa, ekonomik büyümeye olumlu katkıda bulunmakta, birincil sektörde olumsuz ve hizmet sektöründe belirsiz bir şekilde etki göstermektedir. Razin (2003), DYY'nin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerinin ev sahibi ülkeye yabancı sermaye girişlerinin niteliğine ve ev sahibi ülkedeki gelişme derecesine bağlı olduğunu ileri sürmektedir.

Khaliq ve Noy (2007), Endonezya ekonomisinde 1997-2006 yılları arasında 12 sektör için DYY'nin etkinliğini analiz etmiştir. İnsan sermayesi eksikliğiyle ancak bir ihracat teşvik politikasını benimseyerek sabit etki kestirim metodolojisi kullanarak keşfetmiştir, DYY'nin toplam ekonomi üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğunu, ancak sektörü sektöre göre olumsuz göstermiştir, bazı sektörlerin başta Ekstraksiyon alanı ve madencilik sektöründe yer almaktadır.

Weisbrod ve Whalley (2011), 1990-2008 döneminde 13 Afrika ülkesi (Angola, Nijer, Botswana, Nijerya, Demokratik Kongo Cumhuriyeti (DRC), Güney

Afrika, Etiyopya, Sudan, Gana, Tanzanya, Kenya, Zambiya ve Madagaskar) için bir panel verisi ile gözlemlemiştir. Zambiya, Nijerya ve Sudan gibi ülkelerin 2000- 2008 yılları arasında, bu girişlerin en büyük kısmına sahip olan Zambiya ile yapılan Çin yatırımlarının artmasına bağlı olarak, yaklaşık 0,5 puanlık bir ek GSYİH artışı gördüklerini belirtmiştir. Başlangıçta, Demokratik Kongo Cumhuriyeti bu DYY'lerden sadece az bir pay almıştır, ancak bu 2005'ten sonra önemli ölçüde artmış ve 2006'da% 0.10'dan fazla katkıda bulunmuştur. Angola'nın gelişim sürecinde güçlü bir şekilde yer almasına rağmen, Çinli şirketler yaklaşık% 0,05 GSYİH büyümesi 2003 yılı sonunda 2000'lerin sonuna kadar büyümüştür. Bununla birlikte, Sudan 2008 yılında Çin menşeli doğrudan yabancı yatırımlardan olumsuz etkilenmiştir. 2005 ve 2007 yılları arasında ve 2008'deki mali kriz sonrasında, Çin'den gelen doğrudan yatırım girişleri artmaya devam etmiş ve Afrika'nın büyümesinin büyük bir kısmına katkıda bulunmak için yakın gelecekte de devam etmektedir(Weisbrod ve Whalley, 2011).

3.4 VERİ SETİ VE KAYNAKLARI

Türkiye ve Almanya'nın doğrudan yabancı yatırımlarının Sahra altı Afrika ülkelerine etkilerinin analizinde kullanılan Türkiye Merkez Bankası (TCMB), Almanya Merkez Bankası (Deutsch Bundesbank) ve Dünya Bankası veri tabanlarından alınmıştır.

Türkiye ve Almanya'nın doğrudan yabancı yatırımlarının sahra altı Afrika ülkelerinin ekonomik büyümesi üzerinde etkisinin analizi DYY, Türkiye ve Almanya DYY'nin çıkışlar, ticari ve finansal olarak beş açıdan ele alınmıştır. Çalışmada kullanılan verilerin özellikle ortalamaya dönme hızlarındaki farklılığa bağlı olarak Pesaran ve diğ. tarafından önerilen otoregresif dağıtılmış gecikme modeli (ARDL) yöntemi kullanılmıştır. Bu tekniği kullanmanın avantajları, değişkenlerin farklı tümleşme derecesinden kaynaklanan problemleri dikkate almamasıdır. ARDL modeli aynı zamanda küçük örnek veri boyutları durumunda nispeten daha verimlidir ve sapmasız uzun vadeli tahminler elde edilmektedir.

Bu çalışmada temel olarak Naemura (2009) tarafından geliştirilen yaklaşımdan yararlanılmıştır. Bunun ana nedeni bu konuda literatürde oldukça az çalışmanın olmasıdır. Yazara ait çalışma Çin DYY'nin, Sahra Altı Afrika ülkeleri üzerindeki etkisini ampirik olarak incelemiştir.

Bu çerçevede bu çalışmada tahmin edilen temel denklem aşağıdaki gibidir.

$$GR_{it} = \alpha_i + \beta_1 FDI_{it} + \beta_2 TFDI_{it} + \beta_3 DEFDI_{it} + \beta_4 TRD_{it} + \beta_5 FİN_{it} + \varepsilon_{it}$$

Yukarıdaki denklem Naemura (2009) çalışmadan oluşturulmuştur

Notlar;

GR: Kişi başına GSYİH büyümesi (yıllık%)

FDI: Doğrudan yabancı yatırımlar, net girişler (GSYİH'nin%'si)

TFDI: SAA ülkelere Türkiye'nin doğrudan yabancı sermaye çıkışı

DEFDI: SAA ülkelere Almanya'nın doğrudan yabancı sermaye çıkışı

TRD: Ticaret (GSYİH'nin%'si).

FİN: [1] GSYİH'nin yüzdesi olarak para ve yarı para (M2)

[2] Özel sektöre yönelik yurtiçi krediler (GSYİH'nin %'si)

ε : tahminin hata terimi.

i: ülke

t: yıl

3.5 VERİ ANALİZİ YÖNTEMLERİ

Çalışmanın bu bölümünde iktisadi analizlerde şokların değişkenler üzerinde varlığına yönelik etkilerin varlığına yönelik analizler yer almaktadır.

3.5.1 Durağanlık ve Birim Kök Testi ve Analizi

Değişkenleri temsil eden zaman serileri, “kayma ile rastgele yürüyüş” olarak adlandırılan bir stokastik eğilim olarak tanımlanırlar; Bir zaman serisinde birim kök varsa serinin ortalamasından sapmalar düzensizdir. Bundan dolayı şokların kalıcılığı, birim köke sahip seriler için sonsuz olacaktır. İki değişken zaman içinde birlikte hareket etmesi bunların şoklar karşısında ortak ortamlarına dönme eğilimine sahip olmaları birim köke sahip olsalar bile, aralarında bir istatistiki ilişki olduğunu gösterir. Bu ilişki olmasa bile anlamlı ilişki sahte regresyonlar olarak adlandırılır. Bu sahte regresyonda açıklama gücü yüksek olmakla birlikte asimptotik açıdan standart varsayımlar geçerli olmayacaktır. Diğer bir deyişle, her zamanki “t-oranları” t-dağılımını takip etmeyecektir, dolayısıyla regresyon parametreleri hakkında hipotez testlerinin yorumlanması doğru değildir.

Ekonomik zaman serilerinin çoğunun durağan olmadığı ve regresyon analizinin yanlış ve güvenilir olmayan tahminler verdiği için, bu nedenle seriyi aynı düzlemde durağan hale getirmek gerekir, eğer seri aynı seviyede entegre değilse, o zaman Uzun süreli tahmin için ARDL metodolojisini kullanmaktadır.

Durağanlık testleri, bir serinin birim kökünün olup olmadığını göstermektedir. Tahminlerimizin durağanlığını ve birim kökünü test etmek için genişletilmiş Dickey Fuller Testini kullanacaktır. Genellikle Dickey Fuller Testi uygulamada otokorelasyon problemi yaratabilmektedir. Otokorelasyon problemini önlemek için, Dickey fuller genişletilmiş Dickey Fuller Testi geliştirmiştir.

3.5.1.1 Genişletilmiş Dickey Fuller (ADF) Testi

1979'da Dickey ve Fuller tarafından geliřtirilen ADF testi sonlu AR tahminine dayanmaktadır. Test daha sonra bilinmeyen bir dūzene ait sonlu ARMA sūreçlerine izin verecek řekilde geniřletilmiřtir. ADF testi, ařağıdaki modele uygulanmıř olması haricinde DF testine benzer:

$$Y_t = u + \Phi_1 Y_{t-1} + \Phi_2 Y_{t-2} + \Phi_p \Delta Y_{t-p} + e_t$$

Eřitlikte u bir sabiti, Φ gecikme parametresini, t de zamanı gōstermektedir; e , hata terimidir ve p , otoregressif sūrecin gecikme değeridir. ADF'yi test etmek için eğilim parametresinin istatistiki değeri kullanılmaktadır. Bu gecikme uzunluğu Gujarati (2003) tarafından otokorelasyon fonksiyonu (ACF) hesaplanarak önerildiği gibi zaman serisinin uzunluğuna gōre;  veya dōrde bōlünmektedir. Bu çalışmada, 1970'den 2016'ya kadar, gōzlemler için 47 yıl olduğu için “gecikmeler” için 1 ila 3 belirlenmiştir.

Geniřletilmiř Dickey-Fuller testi, Dickey-Fuller testinde bir deęiřkenin bir birim kōk sūrecini takip ettięini gōstermektedir. Boř hipotez birim kōkūn varlıęıdır; Alternatif hipotez birim kōkūn olmadıęıdır. Ayrıca, mutlak T-istatistikleri kritik deęerden daha fazlaysa, sıfır hipotezini reddedebilir ve alternatif hipotezi kabul edebilmektedir. Fakat mutlak T-istatistikleri kritik deęerden daha az ise, sıfır hipotezini reddedemeyiz. ADF-test sūrecine gōre P-deęerini de kullanabilmekte, eęer P-deęeri, % 1, % 5 ve % 10 seviyelerinin altında ya da eřitse, sıfır hipotezi reddetmektedir, aksi takdirde kabul edebilmektedir.

$$\Delta y_t = \theta y_{t-1} + u_t$$

$$H_0: \theta = 0$$

Eğer bir zaman serisi birim kōke sahip ise, sorunu çözmek amacıyla bir fark alınır.

$$H_1: \theta < 0$$

Aksi halde, eğer veriler birim köke sahip değilse (değişkenler durağandır), dolayısıyla, bir eş-bütünleşmenin test edilmesine ilgisi yoktur (yani veriler durağandır ve farklılaşmaya gerek yoktur).

E-views 10.0 paket programını kullanarak birim kökünü test edilmiş ve sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Tablo 7: Genişletilmiş Dickey-Fuller Test Sonuçları

	SEVİYE			BİRİNCİ FARKLAR		
	Sabitli			Trendle ve Sabitli		
Değişkenler	T-İstatistik	Kritik değeri	Olasılık	T-İstatistik	Kritik değeri	Olasılık
GR	-4.42281	-2.92662	0.0009			
FDI	-0.9633	-2.92814	0.7582	-11.6736	-3.51307	0.0000
TRD	-2.2199	-2.92662	0.2022	-7.35782	-3.51307	0.0000
FIN	-1.4994	-2.92662	0.525	-8.59513	-3.51307	0.0000
TFDI	-3.55353	-3.06558	0.0202			
DEFDI	-0.88062	-3.06558	0.767	-3.94110	-3.08100	0.0103

Not: ** kritik değerler sırasıyla% 1,% 5 ve% 10'dur.

Tablo 7'den GR ve TFDI seviyelerinde sabittir ve FDI, TRD, FIN ve DEFDI seviyelerinde birim köklere sahiptir. T-istatistikleri değişkenleri kritik değerden daha az çıkmıştır, bu nedenle değişkenlerimizin seviyesinde durağan olmadığı anlamına gelmekte ve birim kökü sıfır hipotezini kabul edilmiştir.

FDI, TRD, FIN ve DEFDI değişkenleri, trendle ve sabitlinin ilk farkında durağandır. Değişkenlerin olasılık değeri, 0.05 seviyesinin altındadır; Bu nedenle, zaman serilerinin birim kökünü boş hipotezini reddedip zaman serilerinin alternatif hipotezlerini kabul edilmektedir. Yukarıdaki tablo 7'den itibaren tüm seriler ilk farkta durağanlaşmıştır, bu da değişkenlerin ilk fark veya bir, I (1) ile birleştirildiğini ve uzun dönemli doğrusal bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Ancak büyüme oranları ve TFDI, I (0) seviyesinde bulunmuştur. Farklı bütünleşme derecelerine sahip verilerde genel olarak ARDL kullanıldığından dolayı bu çalışma da ARDL temel teknik olarak seçilmiştir.

3.5.2 Oto-regresif Dağıtılmış Gecikmeler (ARDL) Eş-bütünleşme Testi veya Sınır Eş-bütünleşme Testi

Ekonomide sınır tekniği kullanımı üç temel aksiyoma dayanmaktadır. Pesaran ve diğ. (2001) ARDL modelinin düzey ilişkilerine göre tahminimde kullanılmasını önermektedir. ARDL'nin en önemli özelliği en küçük kare ile tahmin edilebilmesidir. İkincisi, sınır testi I (1) ve I (0) değişkenlerinin bir regresör olarak karıştırılmasını sağlar, yani uygun değişkenlerin bütünleşme serisi mutlaka aynı olmayabilir. Bu nedenle, ARDL tekniği, temel verilerin sırasının özellikli bir tanımını gerektirme avantajına sahiptir. Üçüncü, bu teknik küçük veya sonlu örnek büyüklüğü için uygundur (Pesaran et al., 2001).

Eş-bütünleşme için ARDL yaklaşımı, Engle ve Granger (1987), Gregory ve Hansen (1996) gibi diğer geleneksel Eş bütünleme tekniklerine tercih edilir. ARDL'yi seçmenin nedenlerinden biri olarak, değişkenlerin I (0), I (1) veya karşılıklı olarak bütünleşik olup olmadığına bakılmaksızın tamamen uygulanabilmesidir. Bu sürecin altında yatan istatistikler, koşullu bir Sınırsız Denge Hata Düzeltme Modelinde (UECM) dikkate alınan değişkenlerin gecikmeli düzeylerinin önemini test etmek için kullanılan genelleştirilmiş bir Dickey-Fuller tipi regresyonda bilinen Wald veya F-istatistikleridir (Pesaran ve ark. 2001).

Modelin uzun dönemli ilişkisini test etmek için kullanılan model şu şekilde verilmiştir:

$$\begin{aligned}\Delta(gr)_t = & \beta_0 + \beta_1(gr)_{t-1} + \beta_2(fdi)_{t-1} + \beta_3(ticaret)_{t-1} + \beta_4(fin)_{t-1} \\ & + \beta_5(tfdi)_{t-1} + \beta_6(defdi)_{t-1} + \sum_{i=0}^m \beta_7 \Delta(gr)_{t-i} \\ & + \sum_{i=0}^m \beta_8 \Delta(fdi)_{t-i} + \sum_{i=0}^m \beta_9 \Delta(ticaret)_{t-i} + \sum_{i=0}^m \beta_{10} \Delta(fin)_{t-i} \\ & + \sum_{i=0}^m \beta_{11} \Delta(tfdi)_{t-i} + \sum_{i=0}^m \beta_{12} \Delta(defdi)_{t-i}\end{aligned}$$

Yukarıdaki denklemin tahmini, ilgili değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkiyi aydınlatmak için hesaplanmıştır. Bu tahminin parametrelerinin uzun dönemli ilişkiyi gösterenlerine yönelik kısıtlamalarla, eş bütünleşmenin varlığı test edilir. Bu amaçla kısıtların anlamlılığına yönelik olarak Wald testi uygulanır. Boş ve alternatif hipotezler:

$H_0 = \beta_1 = \beta_2 = \beta_3 = 0$ ((istatistik değeri, alt sınır değerinin altındaysa, Eş bütünleşme yok)

$H_1 \neq \beta_1 \neq \beta_2 \neq \beta_3 \neq 0$ (F istatistik değeri, üst sınır değerinin üzerindeyse, Eş bütünleşme var)

Hesaplanan F istatistik değeri, kritik değerler ile değerlendirilecektir. Alt sınır kritik değerleri, x_t açıklayıcı değişkenlerin sıfır düzen veya I (0) ile bütünleştirildiğini, üst sınır kritik değerleri x_t ise x_t 'nin birinci düzene veya I (1) 'e bütünleşik olduğunu varsayar. Bu tahminlemeye yönelik olarak, hata terimleri arasında ilişkinin varlığı değişen varyans ve istikrar testleri yapılmıştır.

ARDL'yi tahmininde değişkenlerdeki değişim, gecikme değerindeki değişim ve tüm değişkenlerin gecikme değeri dikkate alınarak dinamik bir yapıyla gerçekleştirilir. ARDL sonuçları aşağıda gösterilmiştir: -

Tablo 8: ARDL Eş Bütünleşme ve Sınır Testi Sonuçları

Maksimum bağımlı gecikmeler: 1 (Otomatik seçim)			
Model seçim yöntemi: Akaike bilgi kriteri (AIC)			
Bağımlı Değişken: D (büyüme) Seçilen Model: ARDL (1, 1, 1, 0)			
Değişken	Katsayı	T-İstatistiği	Olasılık
Büyüme(-1)	0.123187	0.745446	0.4608
Ldyy	0.170343	0.229364	0.8199
ldyy(-2)	1.449984	2.203032	0.0341
LTicaret	10.31154	1.967946	0.0568
LFin	6.041987	1.855593	0.0717
LFin(-1)	-9.401739	-2.180559	0.0358
Tdyy(-1)	1991.77	1.61699	0.2473
Adyy(-1)	13.91425	2.164844	0.0533
Sabit	-29.28819	-1.68511	0.1006
Düzeltilmiş R-kare	0.273406	F istatistik	3.822133
Durbin-Watson statüsü	2.158043	Olasılık(F-istatistik)	0.004316

Yukarıdaki sonuca göre, Durbin Watson stat değeri 1,7 ile 2,3 arasındadır. Modelimizin seri bir korelasyonu olmadığını söyleyebilmektedir ve bunu hipotez testi veya tahmin için kullanabilmektedir. Kısa ve uzun dönem ilişkilerin belirlenmesi için ARDL Eş Bütünleşme sınır test edilmektedir. Aşağıda tablo 9'daki test sonucu göstermektedir.

Tablo 9: ARDL Eş Bütünleşme İçin Sınır Testi Sonuçları

Wald Testi			
Sıfır hipotezi: $C(8)=C(9)=C(10)=C(11)=C(12)=C(13)=0$			
F istatistik	5.520395		
Ki-kare	33.12237		
Alt sınır I(0) anlam 5%	3.23	Üst sınır I(1) anlam 5%	4.35

Kritik değerler sınır test sonucunu E-views 10 paket programı ile belirlenmiştir.

H0 = Uzun dönem ilişkiler yok (F istatistiği / T istatistiği değeri alt sınırın altındaysa)

H1= Uzun dönem ilişkiler var (F-istatistik / T-istatistiği değeri üst sınırın üzerindeyse)

Yukarıdaki tablo 9’da, Hesaplanan F istatistiğinin değeri 5.520395 olarak bulunmuştur ve bu değeri üst sınır değerinden büyük olduğunu görmektedir. Bu sonuç, değişkenler arasındaki uzun dönem ilişkiyi ve eş bütünleşmenin varlığını anlamına gelmektedir ve alternatif hipotezi kabul edilmektedir. ARDL F-istatistikleri ve Wald-istatistikleri, modelde Eş-bütünleşme hipotezini kabul etmeye itmektedir.

Elde edilen istatistiksel sonuçların modelde varyans, otokorelasyon ve normallik açısından bir sorun olup olmadığı için Tanı (diagnostic), yapıma kırılma ve değişen varyans testleri test etmek gerekmektedir. Bu testlerin sonucu aşağıdaki gibidir:-

3.5.2.1 Tanı (diagnostic) Testi

Modelin tanı testi için hata bulma testlerinde Oto korelasyon ve değişen varyans testlerini uygulanmaktadır. Uzun dönem denklemin hata terimini kullanmaktadır. Otokorelasyon testi için Breusch-Godfrey seri korelasyon LM testi edilmiştir ve değişen varyans için Breusch-Pagan-Godfrey testi etmektedir.

Aşağıdaki testlerini sonuçlardır: -

Tablo 10: En Küçük Kare (Uzun Dönem İlişki) Tahminine Dayalı Teşhis Testi Sonuçları

Breusch-Godfrey Seri Korelasyon LM Testi:			
F istatistik	0.800998	olasılık F istatistik (1,8)	0.3969
Gözlenen * R kare	1.456195	olasılık. Ki-Kare (1)	0.2275
Değişen varyans Testi: Breusch-Pagan-Godfrey			
F istatistik	0.553095	olasılık F istatistik (6,9)	0.7575
Gözlenen * R kare	4.310334	olasılık. Ki-Kare (6)	0.6348

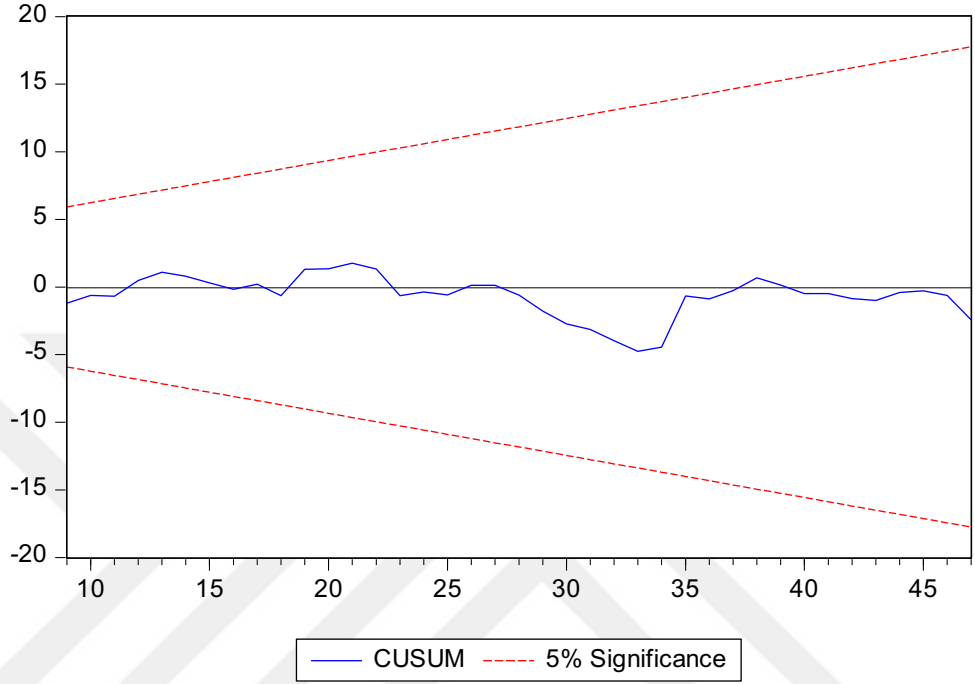
Yukarıdaki sonuçlar F istatistiğinin olasılıklarını sırasıyla 0.397 ve Gözlemlenen R karesi 0.228 olarak göstermektedir. Bu olasılık değeri, tahminin artıklarının sıfır hipotezinin kabul edilmesine yol açan 0.05 değerinin üzerindedir ve oto-korelasyonu göstermediğini anlamına gelmektedir. Değişen varyans testinin F-İstatistik değeri 0.05'in kritik değerinin üzerindedir, bu da modelde homoskedastik olduğunu ve beyaz testin değişen varyans kanıtı olmadığını göstermiştir.

3.5.2.2 Yapısal kırılma Testi

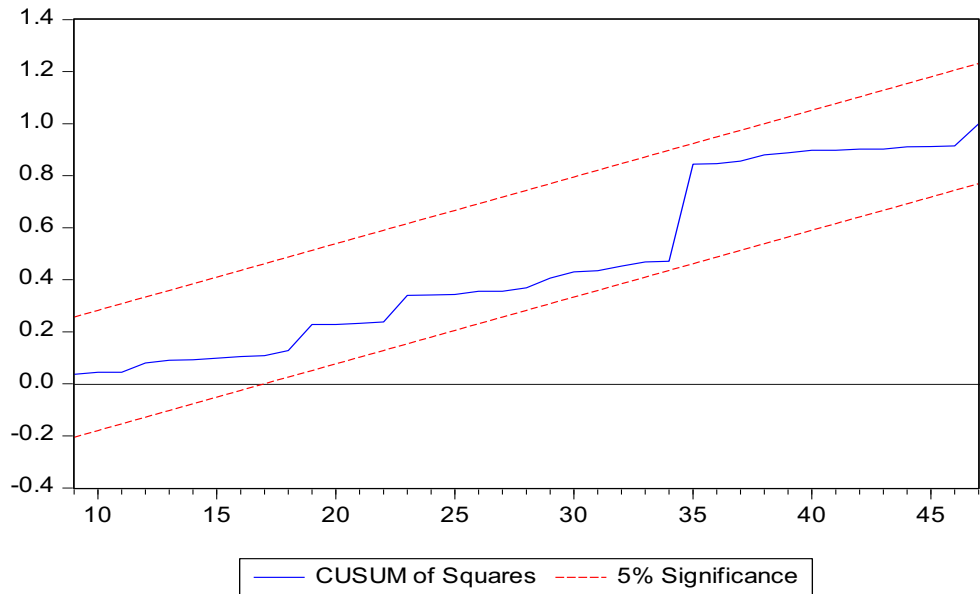
Tahmin edilen ARDL modelinin kararlılığını araştırmak başka bir ifadeyle değişkenlere ilişkin yapısal kırılmanın olup olmadığını belirlemek üzere, geri dönüşlü hata terimlerinin karelerini kullanan ve bu şekilde değişkenlere ilişkin yapısal kırılma araştıran CUSUM ve CUSUM karesinin grafiksel gösteri, şekil 1 ve şekil 2'de altında gösterildiği gibi yararlanılmıştır (Brown vd. 1975: 149-155). Eğer CUSUM ve CUSUM karesi istatistikleri 5% anlamlılık düzeyinde kritik sınırlar içerisinde (iki çizgi arasında) kalıyorsa, ARDL modelindeki katsayıların istikrarlı olduğunu ifade eden sıfır hipotezi kabul edilecektir (Bahmani-Oskooee, Ng, 2002).

Eğer CUSUM grafikleri sınırların dışında kalırsa katsayıların durağanlığını savunan sıfır hipotezinin reddedilmesi gerekecektir.

Şekil 16: Cusum Eğrisi (E-Views 10 Yazılım Programı)

Şekil 17: Cusum Kare Eğrisi

Yukarıdaki CUSUM ve CUSUM kare grafikleri incelendiğinde analiz kapsamında kullanılan değişkenlere ilişkin herhangi bir yapısal kırılmanın olmadığını ARDL sınır testine göre hesaplanan uzun dönem katsayıların istikrarlı olduğunu ve kırılmayı ifade etmek üzere herhangi bir yapay değişken kullanmadan modelin tahmin edebileceğini göstermektedir.

Tablo 11: Jarque-Bera Normality Test Sonuç

Ortalama	3.55e-16
Orta	-0.035706
Maksimum	2.983231
Minimum	-1.232772
Standart Sapma	1.239899
Çarpıklık	1.277679
Basıklık	3.843485
Jarque-Bera	4.525825
Olasılık	0.631023

Normallik Test Hipotezi

H0: Hata şartları normal olarak dağıtılır

H1: Hata şartları normal olarak dağıtılmıyor

Kritik Değer: $\alpha = 0,05$ veya $0,10$

Test İstatistiği: p-değeri = 0.631023

P-değeri $\alpha = 0.05$ veya 0.10 'dan küçükse H0'ı reddedin, aksi halde H0'i kabul edin.

Modelin hata terimlerinin normal olarak dağılıp dağılmadığını öğrenmek için Jarque-Bera normallik testini kullanmıştır. 0.631023 değerinin olasılık değerinin yüzde 5 ya da 10'dan fazla önem verdiği göz önüne alındığında, sıfır hipotezi reddedememektedir ve modelin hata teriminin normal olarak dağıldığı sonucuna varmaktadır. Alternatif hipotezi reddedebilmektedir ve hata teriminin normal olarak dağıtıldığı sıfır hipotezini kabul edebilmektedir. Bu sonuçlar elde edilen parametrelerinin ekonometrik açıdan yorumlana bilir olduğu yönünde bir bulgu sağlamaktadır.

3.5.2.3 ARDL Modeli Uzun Dönem İlişki Analiz

Çalışmada gecikmiş olan AIC bilgi kriterlerinin en küçük değeri dikkate alınarak belirlenmiştir. Değişkenler arasındaki kısa dönem ilişki analizini için kullanılacak ARDL modeli aşağıdaki gibi oluşturulmuştur:

$$(gr)_t = \beta_0 + \beta_1(gr)_{t-1} + \beta_2(fdi)_{t-1} + \beta_3(ticaret)_{t-1} + \beta_4(fin)_{t-1} + \beta_5(tfdi)_{t-1} + \beta_6(defdi)_{t-1} + e_t$$

Tablo 12: Uzun Dönem EKK Tahmini Sonuçları

Maksimum bağımlı gecikmeler: 1 (Otomatik seçim)			
Model seçim yöntemi: Akaike bilgi kriteri (AIC)			
Bağımlı Değişken: D (büyüme) Seçilen Model: ARDL (1, 1, 1, 0)			
Değişken	Katsayı	T-İstatistiği	Olasılık
Sabit	1.837048	0.124990	0.9033
lfdi(-2)	1.449984	2.203032	0.0341
lticaret	10.31154	1.967946	0.0568
LFin	6.041987	1.855593	0.0717
LFin(-1)	-9.401739	-2.180559	0.0358
Tfdi(-1)	1991.770	1.616990	0.2473
defdi(-1)	13.91425	2.164844	0.0533

Ekonomik büyüme ve dışsal değişkenler arasındaki uzun dönem ilişki vardığı yukarıdaki tablosunu gösterilmiştir. Uzun dönem ilişki ve modelin % 5 önem düzeyine göre, DYY'nin Sahra Altı Afrika ülkelerini ekonomik büyümesi üzerinde olumlu etkisi olduğu göstermektedir. DYY'lerin tek-ünite artışı, diğer değişkenleri sabit tutulan 1,45 adet ile ekonomik büyümede bir artışı göstermektedir. DYY'nin büyüme üzerinde olumlu etkisi vardır, çünkü teknoloji transferini, bol parayı, iş

rekabeti için teşvik yaratır ve bu da ev sahibi ülkelerin ekonomik büyümesine yol açmaktadır. Öte yandan, Ticaret ve Finans ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı çıkmıştır. Ticaret ve finansın uzun vadede ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkisi vardığını anlamına gelmektedir. Önceki literatürler ticaretin arttırmasının ekonomik büyümeyi desteklediğini ortaya koymuştur. Ticaret ve DYY'nin yan kuruluş olduğunu bilinmekte dolayısıyla ticaret DYY'yi arttırır ve tersi de geçerlidir. Ekonomik büyüme ve finans arasında pozitif bir ilişki vardır. Ev sahibi ülkelerdeki yerel finansal piyasa koşulu, DYY'nin uzun vadede ekonomik büyüme üzerindeki etkiye sahiptir.

Türkiye'nin doğrudan yabancı yatırımların ampirik sonucu % 5 önem düzeyini ve istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur. Türkiye'nin doğrudan yabancı yatırımların Sahra Altı Afrika ülkelerinin ekonomik büyümenin etkilemediğini ortaya koymaktadır. Öte yanda, bu sonucu teorik bulguları sonucundan ters olduğunu ifade etmektedir. Teorik bulgular sonucuna göre Türk şirketlerinin ve farklı Sahra Altı Afrika ülkelerindeki yatırımcıların yaygınlaşmasını ve aynı zamanda ekonomik büyümeyi teşvik eden Türk altyapı yatırımlarının niteliğini belirtmiştir. Doğal kaynaklara daha fazla yoğunlaşan diğer birçok gelişmiş ülke yatırımcısının aksine, Türk yatırımcılar ekonomik büyüme için etkili olan ve ev sahibi ülkelere yeni teknoloji veya bilgi getirecek daha fazla altyapı sektörüne yoğunlaşmaktadır.

Almanya'nın doğrudan yabancı yatırımların uzun vadede sahra Altı Afrika ülkelerinin ekonomik büyümenin olumlu etkilediğini ADYY'nin katsayı ve istatistiksel açıdan pozitif ve anlamlı olduğunu tespit etmiştir. Yukarıdaki sonuçlar, Sahra Altı Afrika'daki Almanya yatırımlarının teorik bulguları ile uyumludur. Almanya yatırımları bir ülke ya da bölgede yoğunlaşmıştır ve bu nedenle Sahra Altı Afrika'nın ekonomik büyümesi üzerindeki etkisi sınırlı olmuştur. Almanya şirketlerinin yaklaşık % 80'i Güney Afrika'da bulunmuştur ancak Türkiye'nin doğrudan yabancı yatırımlara karşılaştırırsa Almanya'nın yatırım değeri Türkiye yatırım açısından büyük olduğunu teorik bulgularını belirtmiştir. Güney Afrika, Nijerya, Angola, Gana ve Kenya, Almanya'nın Afrika'ya tümü ihracatının yüzde 80'ini oluşturan ilk beş ülkedir. Almanya'dan Afrika'ya ilk üç ihracat kategorisi,

makine, mamul mal ve kimyasallardır. Çoğu Afrika ülkesi yoksulluk seviyesi yüksek olduğu için bu tür ticaret tüketimi çok az olduğu ifade edilmiştir.

3.5.2.4 ARDL Kısa Dönem İlişki Analiz

Değiştirilmiş ARDL'nin ECM versiyonu, kısa dönem dinamik ilişkileri belirlemek için kullanılır. Bütün bunlar ECM (Hata Düzeltme Mekanizması) üzerinden yapılmaktadır. Hata Düzeltme Modeli (kısa dönem tahmini), uzun dönem temsilini temsil eder ve bu nedenle kısa dönem denklem ve uzun dönem temsilinin birleşimidir.

Model gecikmeli değer, ekonomik büyüme, DYY, Ticaret, Finans, Türkiye'nin DYY, Almanya'nın DYY ve hata düzeltme değişkeninin ilk farkını model için en iyi gecikmiş değer olarak gösteren AIC bilgi kriterleri ile belirlenmiştir. Kısa dönem ilişkiyi tahmin etmek için aşağıdaki denklem kullanılacaktır.

$$\begin{aligned}\Delta(gr)_t = & \beta_0 + \sum_{i=0}^m \beta_1 \Delta(gr)_{t-i} + \sum_{i=0}^m \beta_2 \Delta(fdi)_{t-i} + \sum_{i=0}^m \beta_3 \Delta(ticaret)_{t-i} \\ & + \sum_{i=0}^m \beta_4 \Delta(fin)_{t-i} + \sum_{i=0}^m \beta_5 \Delta(tfdi)_{t-i} + \sum_{i=0}^m \beta_6 \Delta(defdi)_{t-i} \\ & + \lambda(ect)_{t-1} + e_t\end{aligned}$$

Notlar

$\lambda = (1 - \sum_{i=0}^m \delta_i)$, Negatif bir işaret ile ayarlama hızı.

$ECT = (gr)_{t-i} - \theta X_t$, hata düzeltme terimi.

$\theta = \frac{\sum_{i=0}^m \beta_i}{\alpha}$, uzun dönem parametresi.

$\beta_{1i}, \beta_{2i}, \beta_{3i}, \beta_{4i}, \beta_{5i}, \beta_{6i}$, modelin uzun dönemli dengelenmesinin kısa dönemli dinamik katsayılarıdır.

Tablo 13: Kısa Dönem İlişkisi ve ECM Tahmini Sonuçları

Maksimum bağımlı gecikmeler: 1 (Otomatik seçim)			
Model seçim yöntemi: Akaike bilgi kriteri (AIC)			
Bağımlı Değişken: D (büyüme) Seçilen Model: ARDL (1, 1, 1, 0)			
Değişken	Katsayı	T-İstatistiği	Olasılık
C	0.830874	1.118691	0.3002
D(gr(-1))	0.047803	0.196654	0.8497
D(fdi(-1))	-2.013038	-2.873446	0.0239
D(ticaret(-1))	0.304804	1.199638	0.2693
D(fin(-1))	0.238884	2.391105	0.0481
D(tfdi(-1))	-106.9127	-0.277419	0.7895
D(defdi(-1))	9.356471	0.786254	0.4575
ECT(-1)	-1.282088	-3.062654	0.0183

Kısa dönem nedensel etki, açıklayıcı değişkenler üzerindeki t-istatistikleriyle temsil edilir (kısa dönem katsayılar).

DYY ve Finans T-istatistiği anlamlıdır, bu da DYY'nin gecikmeli değerinin ekonomik büyüme üzerinde nedensel bir etkiye sahip olduğu anlamına gelmektedir. Finansmandan ekonomik büyümeye nedensellik etkisi de vardır. Kısa dönemli katsayıların yorumlanması diğer doğrusal modellerde olduğu gibidir. Bunlar ceteris paribus etkileridir ve çıkarım her zamanki EKK standart hataları ve test istatistiklerine dayanabilir.

Değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişki, gecikmeli hata düzeltme süresinin katsayısı üzerinde T-istatistiği tarafından belirlenen en az bir yönde Granger nedensellik olduğunu göstermektedir. Hata düzeltme teriminin parametresi olan lambda

tarafından uzun dönem nedenselliğın olduğu yönü nde bilgi edinilir. Modelin hata düzeltme katsayısı -1.28 ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Narayana ve Smith (2005: 332-342) 'e göre, -1 ve -2 arasındaki hata düzeltme faktörü sistemin dengede dalgalandığını göstermektedir. Modelin bir sonraki döneme uyarlanma derecesini gösteren bu katsayın negatif ve istatistiksel olarak anlamlı çıkması, uyum sürecinin hızla gerçekleştiğini ve dalgalanmanın modeli dengeye getirirken doğrudan monoton olarak yakınsamak yerine zaman döneminde azalarak uzun dönemde dengeye geleceğini göstermektedir. Bu yaklaşıma göre, kısa vadede herhangi bir şok veya beklenmeyen etkinin uzun vadede her yıl % 1,28 oranında düzeltileceği belirtilebilmektedir. Bu aynı zamanda şokların etkisinin bir yıldan daha az sürede kalkacağını göstermektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye'nin DYY'in genişliğinin artması ve Türk şirketlerinin çoğunun büyük projede yer alması, uzun vadeli katılımın amacını ortaya koymaktadır. Kısa vadede Türkiye DYY'lerinin hızlı büyümesinin ardındaki en önemli nedeni, Türkiye'nin sahra altı Afrika ülkeleri ve iş çevreleriyle olan ilişkisi arasındaki yakın ilişki olduğunu görülmüştür. Bu, sahra altı Afrika ülkelerinin çoğunu Türk şirketlerine güvenerek pek çok büyük proje ile ödüllendirmiştir.

Sahra altı Afrika ülkelerindeki ve Türkiye ilgisi, genellikle hem insani bakış açısı hem de kıtanın ticari potansiyeli ile özdeşleştirilmiştir. Türkiye, hem bu insani yardım çabalarını (bu çalışmada ele almadığımız) hem de sahra altı Afrika'ya ulaşmak için kıtanın ekonomik potansiyelini kullanmaktadır. Türk şirketlerinin kapasite geliştirme ve ekonomik işbirliği büyüme modeli, Türk şirketlerinin SAA'daki başarısının nedenlerinden biriydi. Bu model, Afrika ülkeleri ve Türkiye arasında yetiştirilen dayanışma sonuçları olarak gelmiştir. Model, Afrika ülkelerinin bazı yapısal sorunlarını şekillendirmeye yardımcı olmaktadır. Türk şirketlerinin yatırımları çoğunlukla imalat ve hizmet sektörüne yoğunlaşmakta, dolayısıyla SAA ülkeleri sermayene girebilmektedir. Bu sektöre yatırım yaparak, Türk şirketleri çok iş fırsatları yaratmış ve SAA ülkelerinden güven kazanmıştır. SAA sermayedeki diğer oyuncular ağırlıklı olarak ekstraktif sanayiler, petrol / gaz rezervleri ve diğer mineraller ile su / arazi kaynaklarıdır, bu tür yabancı şirketlerin Afrika halkını ortak insanlar üzerinde çok az etkisi ile çaldıkları bir mit haline gelmiştir.

Bu çalışma, Türkiye ve Almanya'nın doğrudan yabancı yatırımlarının Sahra Altı Afrika ülkelerinin ekonomik büyümesi üzerinde etkisi araştırılmıştır. ADF birim kök sonuçlarını farklı seviyede durağan çıkmaları nedeniyle eş bütünleşme ilişkisini araştırıp sınır testi sonuçlarına göre bu çalışmanın seriler arasında uzun dönemli ilişki olduğunu göstermiştir. Bir eş bütünleşme ilişkisinin bulunduğu durumunda ARDL yöntemiyle kullanıp uzun ve kısa döneme ait tahminlemenin yapılmasına imkan taşınmaktadır.

Türkiye DYY'nin katsayı uzun dönemde istatistiki olarak anlamlı bulunmamıştır. Türkiye'nin doğrudan yabancı yatırımlarının Sahra Altı Afrika ülkelerinin ekonomik büyümesi üzerinde etkilemediğini bulgusuna varılmıştır. Bu sonucu teorik açılarından ters olduğunu ifade etmektedir. Teorik bulgularına göre Türk yatırımlarının farklı Sahra Altı Afrika bölgelerinde genişlemesi ve çok sayıda iş yaratan imalat ve hizmet sektörüne yatırımın doğası ve dolayısıyla belirli ülkelerin ekonomik büyümesine olumlu katkıda bulunma sonuçları olarak ortaya çıkmıştır.

Dünya'daki DYY, Ticaret ve Finans uzun dönemde ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Her uç değişkenin katsayılar da teorik açılarından uygun şekilde işareti pozitif ve olasılık değeri anlamlı olduğunu tespit edilmiştir. DYY'nın, ticaretin ve finansal büyümeyi ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilediğini ve söz konusu uç değişkenler ekonomik büyümeyi desteklediği yönündeki önceki literatürle uyumlu olduğunu göstermektedir. Ekonomik büyümeye bağlı ortaklık olarak ticaret, ticaretteki artış ekonomik büyümeyi artırmaktadır ve bunun tersi de geçerlidir. DYY'nin Sahra Altı Afrika ülkelerini ekonomik büyümesi üzerinde olumlu etkisi olduğu göstermektedir. DYY'nin büyüme üzerinde olumlu etkisi vardır çünkü teknoloji transferini, bol parayı, iş rekabeti için teşvik yaratır ve bu da ev sahibi ülkelerin ekonomik büyümesine yol açmaktadır.

Çalışma ayrıca, Almanya'nın DYY'nin Sahra Altı Afrika ülkelerinin ekonomik büyüme üzerinde önemli bir etkisi olduğunu sonucuna varmıştır. Almanya DYY'nin ait katsayı uzun dönemde istatistiki olarak pozitif ve anlamlı bulunmuştur. Bunun başlıca nedeni, belirli ülkelerdeki Alman şirketlerinin yoğunlaşması ve aynı zamanda SAA ülkeleri ve Almanya arasındaki ticaretin türü değerini Türkiye'nin karşılaştığı zaman farklı olup Almanya DYY'nin toplam değeri Türkiye DYY'nin değerinden büyük olduğunu ifade edilmiştir.

DYY ve Finans T-istatistiği anlamlıdır, bu da DYY'nin gecikmeli değerinin ekonomik büyüme üzerinde nedensel bir etkiye sahip olduğu anlamına gelmektedir. Finansmandan ekonomik büyümeye nedensellik etkisi de vardır. Kısa dönemli katsayıların yorumlanması diğer doğrusal modellerde olduğu gibidir. Bunlar ceteris

paribus etkileridir ve çıkarım her zamanki EKK standart hataları ve test istatistiklerine dayanabilir. Kısa dönemde modelde herhangi bir şok veya beklenmeyen etkinin uzun vadede her yıl % 1,28 oranında düzeltileceği belirtilebilmektedir. Bu aynı zamanda şokların etkisinin bir yıldan daha az sürede kalkacağını göstermektedir.

Araştırmanın sonuçlarına dayanarak, araştırmacı aşağıdaki önerileri önermektedir: -

1. Türkiye'nin enerji ve teknolojik sektörleri de dâhil ederek yatırımlarını genişletmesi gerekmektedir. Türkiye artık Afrika'nın enerji sektörüne yatırım yapmaya daha yatkın olmasına rağmen, Afrika enerji sektörüne olan ilgisi, birkaç SAA ülkesi ile enerji işbirliği anlaşmaları imzalanması ve birkaç SAA ülkesinde elektrik santralleri inşa etme anlaşmaları da dâhil olmak üzere büyük ölçekli projelere dönüşmemiştir ve girişimle sınırlıdır.

2. Türkiye ve iş dünyasının tandem ilişkisini devam ettirmek ve güçlendirmek, çünkü bağlantıların tanınması gereken olumlu etkiler yaratmıştır. Bağlantılar, Türk şirketlerine diğer yabancı şirketlerle etkili bir şekilde rekabet etme ve birçok büyük proje kazanmıştır.

3. Almanya hükümeti, devletin Alman şirketlerini potansiyel yatırım risklerini güvence altına almasını garanti altına alan SAFRI (Sahra-altı Afrika Girişimi) önerilerini uygulamaya koyması gerekmektedir. Bu, Alman şirketlerine SAA'daki diğer ülkelere genişleme ve diğer yabancı şirketlerle rekabet etme konusunda güven verecektir. Alman şirketlerinin Güney Afrika'daki yoğunlaşması, Alman yatırımcıların diğer Sahra Altı Afrika ülkelerindeki siyasi istikrarsızlıktan korktukları sonucu gelmiştir.

Araştırma bu sınırlar içerisinde yapılmıştır:-

1. Bu çalışma, Sahra Altı Afrika ülkelerine yapılan Türkiye ve Almanya'nın DYY çıkışlarına odaklanmıştır. Bu, sonuçların Kuzey Afrika ülkeleri hariç tutulduğu gibi, bir bütün olarak değil, SAA ülkelerine özgü olduğu anlamına gelmektedir. Bu nedenle, Afrika için böyle bir sonuç akılda bu gerçeğe yaklaşılmalıdır.

2. Çalışmanın Türkiye ve Almanya DYY'larının veriler toplam sayısı çok büyük olmadığını ifade etmektedir. Zaman serilerindeki değişiklikleri gözlemlemek için yeterince uzun ama uzun sürmeyebilmektedir. Örnek dönem, uzun dönemli ilişkilerin kurulması gereken zaman serilerini içeren yorumların bazıları için değerli olmayabilmektedir. Bu düşünceyle gelecekte benzer bir çalışma farklı sonuçlar doğurabilmektedir.

KAYNAKÇA

ABDELA, S. M. (2015). Foreign Direct Investment (FDI) And Its Determinants: *The Case of Sub-Saharan African (SSA) Countries*.30-34.

Açıklan Sezgin, Gül Ekrem ve Yaşar Ercan. (2006). Ücretler ve Büyüme ile Doğrudan Yabancı Yatırımlar Arasındaki ilişkinin Ekonometrik Analizi, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Kütahya. 16:271-282.

African Development Bank. (2013). African Economic Outlook 2013: Structural Transformation and Natural Resources. *pocket edition*. AfDB, OECD, UNDP, ECA. 20-32.

African Development Bank. (2014). African Economic Outlook 2014: Global Value Chains and Africa's Industrialisation. *ADB, OECD and UNDP*. 18-23.

Agosin, M.R. ve R. Machado. (2005). Foreign investment in developing countries: Does it crowding in domestic investment. *Oxford Development Studies* 33(2):149-162.

Akinlo. Anthony E. (2003). Foreign Direct Investment and Economic Growth in Sub-Saharan Africa. *RISEC: International Review of Economics and Business*. 50(4): 569-580.

Alfaro. Laura. (2003). Foreign Direct Investment and Growth: Does the Sector Matter. *Harvard Business School*. 56-61.

Aluko. F. ve Arowolo. D. (2010). Foreign aid, Third World's debt crisis and implication for economic development. *African Journal of Political Science and International Relations*. 4(4):120-127.

Amaal Abukar. (2018). An Empire Remnant: Turkey's Increasing Soft power in Africa with a special Focus on Turkish Investments in Ethiopia, *Cape Institute.org*. 5-11, 23-27.

Anupam. B. and S. Krishna. (2002). "Foreign direct investment in Africa – Some case studies". *IMF Working Paper WP/02/61*. International Monetary Fund, Washington, D.C.

Arrighi, Giovanni, 2002, "The African Crisis—World Systemic and Regional Aspects", *New Left Review*. 2(15): 28-32.

Asafo-Adjei, A. (2007): *Foreign Direct Investment and its Importance to the Economy of South Africa*. 14-21.

Ayfer GEDİKLİ. (2011). Çok Uluslu şirketler ve doğrudan yabancı yatırımların gelişmekte olan ülkelerin kalkınması üzerine etkileri, *Kırklareli Üniversitesi İ.İ.B.F İktisat Bölümü, Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi* 6(1): 20-27.

Birol Efe. (2002). Küreselleşme Sürecinde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Analizi – İzmir Örneği. *İzmir Ticaret Odası Yayını*. Numara 120: 18.

Borensztein, E. J. De Gregorio ve J.W. Lee. (1998). How does Foreign Direct Investment affect economic growth?. *Journal of International Economics*. 45: 115-135.

Brems. Hans. (1970). A Growth Model of Direct Investment. *The International Executive*. 12(4): 16.

Brow. Michael Barratt. (1995) Africa's Choices: After Thirty Years of the World Bank. *Penguin Books*. 4(4): 265.

Burcu Özan and Ayşe (2010). Doğrudan yabancı yatırımların belirleyicileri üzerine bir analiz: OECD ÖRNEĞİ. 8-13.

Carkovic M. ve Levine R. (2002). Does Foreign Direct Investment Accelerate Economic Growth? *Department of Business Finance, University of Minnesota, Working Paper Series*.

Carkovic. Maria ve Ross Levine. (2005). Does Foreign Direct Investment Accelerate Economic Growth? In *Does Foreign Direct Investment Promote Development? Centre for Global Development*. 195- 220.

Christian Aid. (2003). The Trading Game: How Trade Works. *Oxfam*. s. 22.

Chun, Zhang. (2014). The Sino-Africa Relationship: Toward a New Strategic Partnership. *London School of Economics IDEAS reports*. 5-9.

Clark. Tom. and Andrew Dilnot. (2002). Measuring the UK Fiscal Stance Since the Second World War. *The Institute for Fiscal Studies* 26: 15-18.

David Shihn. (2015). Turkey's Engagement in Sub-Saharan Africa Shifting Alliances and Strategic Diversification. *Africa Programme, Research Paper, Chatham House*. 3-7.

Deutsche Bundesbank. (2006). Germany Foreign Direct Investment relationships: recent trends and macroeconomic effects. *monthly report*. 13-15.

Di Paola. Miriam ve Nicolas Pons-Vignon. (2013). Labour Market Restructuring in South Africa: Low Wages, High Insecurity. *Review of African Political Economy*, 40(138): 13.

Dr. Ali Mohamud Muhumed. (2015) The Economic Relations between Turkey and Ethiopia. 20-23.

Dwyer, Peter ve Leo Zeilig. (2012). *African Struggles Today* Haymarket. s. 35.

E – views 10.0 Ekonometrik Paket Programı.

Elbadawi. Ibrahim A. Dhaneshwar Ghura. ve Gilbert Uwujaren. (1992). World Bank Adjustment Lending and Economic Performance in Sub-Saharan Africa in the 1980s: A Comparison with Other Low Income Countries. *World Bank Policy Research Working Paper*. s.5.

Eneji. Mathias Agri. Iwayanwu J Onyinye. Drenkat N Kennedy. ve Shi Li Rong. (2012). Impact of Foreign Trade and Investment on Nigeria's Textile Industry: The Case of China. *Journal of African Studies and Development*. 4(5): 34-42.

Enisan Akinlo. Anthony. (2005). Impact of macroeconomic factors on total factor productivity in sub-saharan African countries. Research paper, *UNU-WIDER, United Nations University (UNU)*, 5(39): 19.

Erdikler. Şaban (2005). *Yabancı Doğrudan Yatırımların Ekonomik Gelişmemiz Üzerindeki Etkileri*. 24-29.

fDiIntelligence. (2015). *Africa Investment Report* 4(6): 9-15.

Fehim Taştekin, 'Turkey's Africa Policies Blend Hard and Soft Power' (*Al-Monitor*, 6 April 2014)

<<http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2014/04/turkey-africa-humanitarian-business-strategicpolicy.html>> (13.04.2018).

Filmer. Deon ve Louise Fox. (2014). Youth Employment in Sub-Saharan Africa: *World Bank Africa Development Forum Series*. 2(2): 23.

Fung. K.C., H. Iizaka ve A. Siu, (2004). Foreign Direct Investment in East Asia and Latin America: Is there a people's republic of China effect?. *The 2004 Laeba Annual Conference, Beijing. WORKING PAPER*. 45-52.

Gahatak, A. ve Halıcıoğlu, F. (2006). Foreign Direct Investment and economic growth: some evidence from across the world. *MPRA Paper*. 2(3565): 1-15.

Gelb. Alan H. (2000). Can Africa Claim the 21st Century? *World Bank report*. 23-25.

Gichamo. T. Z. (2012). *Determinants of Foreign Direct Investment Inflows to Sub-Saharan Africa*. A Panel Data Analysis. D.D. University. 33-38.

Globalization: a brief overview, <https://www.imf.org/external/np/exr/ib/2008/653008.htm>(03.05.2018).

Go to www.whitehouse.gov/sites/default/files/omb/budget/fy2007/pdf/hist.pdf (15.03.2018).

Harvey. David. (2005). A Brief History of Neoliberalism. *Oxford University Press*. s. 27.

Hong. K. (1997). Foreign capital and economic growth in korea: 1970-1990. *Journal of Economic Development*, 22: 79-89.

<https://english.bdi.eu/bdi/organisation/regional-initiatives/sub-saharan-africa-initiative-of-german-business-safri/> (23.05.2018).

<https://germanyafrika.com/germany-africa-relations/> (23.05.2018).

<https://www.dailysabah.com/technology/turkish-cable-maker-bmet-seeks-to-dominate-african-market/> (09.08.2017).

İnsel, A. ve Sungur, N. (2003). Sermaye Akımlarının Temel Makroekonomik Göstergeler Üzerindeki Etkileri: Türkiye Örneği 1989:II-1999:IV. *Türkiye Ekonomi Kurumu Tartışma Metni*. 8:1-29.

Jananee Raguragavan (2004). *Foreign Direct investment and its impact on the New Zealand economy: cointegration and error correlation modelling techniques*. Doctor of Philosophy in Economics at Massey University. New Zealand.

Jason Lewis. (2014). Factors influencing Foreign Direct Investment in Lesser Developed countries, *the park place economist*. 8(8):4-7.

Khaliq. Ve Noy. (2007). Foreign Direct Investment and Economic Growth: Empirical Evidence from Sectoral Data in Indonesia. *Andalus University, Indonesia and University of Hawaii at Manoa*.

Linda, C. ve R. Vijaya. (2001). Foreign Direct Investment in Emerging Economies Lessons for Sub-Saharan Africa. *United Nations University and World Institute for Development Economics Research*, Helsinki. WIDER Discussion Paper s. 82.

Mazrui, Ali A (ed). (1999). General History of Africa: Africa since 1935. *UNESCO*. 8:19-22.

Mehmet Alagöz. Savaş Erdoğan ve Nurgün Topallı. (2008). Doğrudan Yabancı sermaye yatırımları ve ekonomik büyüme: Türkiye Deneyimi 1992-2007, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1:79-89.

Mehmet Özkan. (2016) Turkish Rising Role in Africa, *Turkish policy*. s. 11.

Mkandawire. Thandika. ve Charles C Soludo. (1999). Our Continent, Our Future: African Perspectives on Structural Adjustment. *Codesria*. s.21.

Mohamed Abu Rayhan. (2014). *Contribution of foreign Direct investment to Economic Growth in Bangladesh*, Graduate program in Economics at Eastern Illinois university.

Mohammad.N. ve Rizvi, A. (2009). The Impact of Foreign Direct Investment on Employment Opportunities: Panel Data Analysis. Empirical Evidence from Pakistan, India and China. 23-26.

- Morten Jerven. (2009). The Relativity of Poverty and Income: How Reliable Are African Economic Statistics?’, *African Affairs*. 109:45.
- Moyo, Dambisa. (2009). Dead Aid: Why Aid is Not Working and how there is A Better Way for Africa. *Penguin*. 104-105.
- Muhammet Akdiş. (1988). Dünyada ve Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları ve Beklentiler. *YASED, İnceleme Yarışması*. İstanbul. 33:69.
- Obwona, M.B. (2001). Determinants of Foreign Direct Investments and their impact on economic growth in Uganda. *African Development Review*. 13: 46–81.
- Ogun. O. Egwaikhide. F. O. ve Ogunleye, E. K. (2012) Real Exchange Rate and Foreign Direct Investment in Sub-Saharan Africa. Some Empirical Results. 42-44.
- Onimode. Bade. (2000). Africa in the World of the 21st Century. *Ibadan University Press*. 62-65.
- Pantoe, M. (2010). *Determinants of Foreign Direct Investment in Liberia 1970-2008*. Antatanarivo university. 30-32.
- Ramirez, M. (2000). Foreign Direct Investment in Mexico: A Co-integration Analysis. *The journal of development studies*, 37(1):138-162.
- Rishika Nayyar ve Priti Aggarwal. (2014). Global Fdi – Trends and Patterns, *International journal of business and management invention*, 3(4):52-58.
- Robert Kappel. (2017). New Horizons for Germany’s Africa Policy, GIGA Research unit: *Institute of African Affairs*, (303): 10-14.
- S. Antwi et al. (2013). Impact of Foreign Direct Investment on Economic Growth: Empirical evidence from Ghana. 54-57.
- S. Ibi Ajayi. (2006). Foreign Direct Investment in Sub-Saharan Africa: Origins, Targets, Impact and Potential, *African economic research consortium*. 20-23.
- Saul. John S. ve Colin Leys. (1999). Sub-Saharan Africa in Global Capitalism”, *MonthlyReview*(July/August), <http://monthlyreview.org/1999/07/01/sub-saharan-africa-in-global-capitalism/> (21.01.2018).

Sender. John. (1999). Africa's Economic Performance: Limitations of the Current Consensus", *Journal of Economic Perspectives*. 13(3):24.

Slotterback. Jamie N. (2007) Threadbare: The Used-clothing Trade and its Effects on the Textile Industries in Nigeria and other Sub-Saharan African Nations. *seminar paper*. 15-17.

Stephen Broadberry. Nuffield college. Oxford. CAGE ve Leigh Gardner. (2015). Economic Development in Africa and Europe: Reciprocal Comparisons. *AfricaEurope6.doc*. London School of Economics and Stellenbosch University. 67-70.

Stiglitz, Joseph. (2006). Making Globalization Work. *Allen Lane*. 5(4):33-36.

Sun. Yun. (2014). Africa in China's Foreign Policy. *Brookings house*. 7(10):28.

Tepeciklioğlu Elem Eyriçe ve Tok M. Evren and Basher Syed Abul. (2017). Turkish and BRICS Engagement in Africa: Between humanitarian and economic interests. *Munich Personal RePEc Archive*. 40-43.

The Africa investment report. (2017). Analyse Africa, Data, Trends, Intelligence, *Publication from the Financial Times*. fdiintelligence.com. (20.01.2018).

This figure is Ethiopia's statistics. See Ethiopia's Turkey Ambassador Mr. Gobeize explanations, <http://www.turkiyegazetesi.com.tr/dunya/459913.asp>; <http://allafrica.com/stories/201707260601.html>. (11.03.2018).

Tom Wheeler. (2011). Ankara to Africa: Turkey's Outreach since 2005. *South African Journal of International Affairs*. 18(1):45-46.

Turkey plans to invest in Africa's energy industry. (2014) *Daily Sabah*. (12.04.2018).

Turkey's TPAO to seek oil in Angola. (2014). *Daily Sabah*. (12.04.2018).

UN Economic Commission for Africa. (2012). Economic Report on Africa 2012—Unleashing Africa's Potential as a Pole of Global Growth. *UNECA and African Union*. www.uneca.org/sites/default/files/publications/era2012_eng_fin.pdf, (12.01.2018).

UNCTAD. (2002). The Least Developed Countries Report 2002: Escaping the Poverty Trap (*United Nations*). www.unctad.org/en/docs/ldc2002_en.pdf, (21.02.2018).

UNCTAD. *World Investment Report* (2016). <https://www.unctad.org/eb/publicationLibrary/wir2016-Overview-en-pdf> (21.02.2018).

UNECA and African Union. (2011). Governing Development in Africa—The Role of the State in Economic Transformation”, *Economic Report on Africa 2011*. www.nepad.org/system/files/UNECA%20Economic%20Report%20content%20EN_final_WEB.pdf. (21.02.2018).

Van Dijk, M. ve Pieter. (2009). The New Presence of China in Africa. *EADI – the European Association of Development Research and Training Institutes*. 57-60.

Walsh, J. P ve Yu, J. (2010). Determinants of Foreign Direct Investment: A Sectoral and Institutional Approach *IMF Working paper* . 10(187):4-7.

Weisbrod ve Whalley. (2011). The contribution of Chinese FDI to Africa’s pre crisis growth surge. *National bureau of economic research*. USA. 3(5):54.

World Bank. (1983). World Development Report 1983. *Oxford University Press*. 43-45.

World Bank. (1988). Public Finance in Development. World Development Report 1988. *Oxford University Press*. s.24.

World Bank. (2013). An Analysis of Issues Shaping Africa’s Economic Future. *Africa’s Pulse*: www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/Africa/Report/Africas-Pulse-brochure_Vol8.pdf. (21.02.2018).